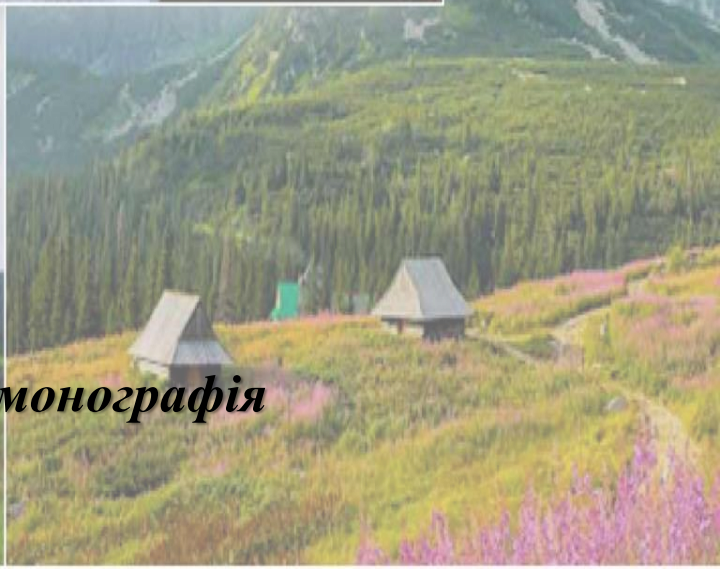

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ В УКРАЇНІ

Колективна монографія

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ
В УКРАЇНІ**

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

За загальною редакцією
доктора політичних наук, професора
В. М. Торяника

Дніпро – 2024

УДК 338.486.1:339.92
У-67

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний
університет» (протокол від 25.04.2024 № 8)*

Рецензенти:

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин Університету митної справи та фінансів **Білозубенко Володимир Станіславович;**

доктор політичних наук, доцент, завідувач кафедри політології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара **Третяк Олексій Анатолійович;**

доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного, трудового та господарського права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара **Алексєєнко Ігор Григорович**

У-67 Державне управління в галузі туризму та гостинності в Україні : колект. монограф. ; за заг. ред. докт. політ. наук, проф. В. М. Торяника. Дніпро : ЛІРА, 2024. 136 с.

ISBN 978-966-981-954-3

У монографії досліджено теоретичні основи формування системи державного управління в галузі туризму та гостинності в Україні, проведено аналіз міжнародного досвіду функціонування системи державного управління в галузі туризму та гостинності, запропоновано шляхи вирішення проблем державного управління окремими сферами туризму та гостинності. Проаналізовано актуальні аспекти розвитку туристичної діяльності, які стосуються розвитку сфери туризму та гостинності на регіональному та місцевому рівнях.

Видання розраховано на науковців, здобувачів вищої освіти, а також усіх, хто досліджує або практично займається питаннями державного управління розвитком туризму та гостинності.

ISBN 978-966-981-954-3

© Колектив авторів, 2024

© ДГУ, 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ В УКРАЇНІ.....	6
<i>Джинджоян В.В.</i> Концептуальні підходи до формування системи державного управління в сфері гостинності.....	6
<i>Сазонець О.М.</i> Вплив показників гостинності на індикатор економічного розвитку країни шляхом застосування методів кореляційно-регресійного аналізу.....	16
<i>Сазонець І.Л., Вівсянник О.М.</i> Принципи державного управління курортною справою та етика лікування на курортах.....	27
<i>Торяник В.М.</i> Проблеми державного управління процесом адаптації системи туристичної освіти України до європейських стандартів.....	36
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ.....	45
<i>Ходак О.В.</i> Міжнародний досвід державного управління в галузі туризму та гостинності.....	45
<i>Яковлева-Мельник Н.Г.</i> Досвід державного управління впровадження інноваційних технологій в туризмі та гостинності.....	62
<i>Седлецька О.В.</i> Передумови впровадження досвіду індустрії гостинності ЄС для України.....	82
РОЗДІЛ 3. ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОКРЕМИМИ СФЕРАМИ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ В УКРАЇНІ.....	90
<i>Тесленко Т.В., Лучанська Ю.Г.</i> Регулювання діяльності закладів ресторанного господарства державними службами України.....	90
<i>Гакова М.В.</i> Інституціональні чинники забезпечення розвитку готельно-ресторанного господарства.....	101
<i>Байдак Л.А.</i> Державне регулювання сфери рекреаційного рибальства в Україні.....	111
<i>Лисенко О.В.</i> Статистичний аналіз цін на готельні номери на прикладі м. Дніпро.....	120
ВИСНОВКИ.....	134

ПЕРЕДМОВА

Індустрія гостинності робить великий внесок у світову економіку завдяки створенню робочих місць, культурному обміну та обміну іноземною валютою. Вона зміцнює економічні позиції країни на світовому подіумі, а також допомагає їй зберегти її багате мистецтво, культуру та ремесла. Додатково до національного економічного розвитку індустрія гостинності є однією з найважливіших галузей у країні та в усьому світі. Вона не тільки втамовує спрагу мандрівника до пригод, досліджень і дозвілля, але й цікавість до культури та мистецтва.

Економічний вплив гостинності та туризму величезний. Ще у 2020 році було оцінено, що індустрія гостинності становила 10,4% світового ВВП, і за прогнозами цей відсоток зросте на 10% у наступні 10 років. Це робить проблему вдосконалення методів державного управління туризмом та гостинністю особливо актуальною.

У представленій монографії авторами досліджено три основні проблеми державного управління туризмом та гостинністю, зокрема визначено теоретичні основи формування системи державного управління галузі туризму та гостинності в Україні. З цією метою досліджено концептуальні підходи до формування системи державного управління в сфері гостинності, виявлено вплив показників гостинності на індикатор національного економічного розвитку шляхом застосування методів кореляційно-регресійного аналізу, проаналізовано принципи державного управління курортною справою та етику лікування на курортах, проаналізовано проблеми державного управління процесом адаптації системи туристичної освіти України до європейських стандартів.

З метою ефективної імплементації теоретичних підходів державного управління в практику управління туризмом та гостинності проведено дослідження міжнародного досвіду функціонування системи державного управління галузі туризму та гостинності, зокрема, визначено концептуальні напрями можливого запровадження міжнародного досвіду державного управління в галузі туризму та гостинності, проаналізовано досвід державного управління впровадження інноваційних технологій в туризмі та гостинності, визначено передумови впровадження досвіду індустрії гостинності Європейського Союзу для України.

З метою вирішення практичних проблем державного управління окремими сферами туризму та гостинності в Україні проведено практичні дослідження процесу регулювання діяльності закладів ресторанного господарства державними службами України, визначено інституціональні чинники забезпечення розвитку готельно-ресторанного господарства, систематизовано механізми державного регулювання сфери рекреаційного рибальства в Україні, проведено статистичний аналіз цін на готельні номери на прикладі м. Дніпро.

Державне управління туризмом та гостинністю, що добре збалансоване, може сприяти розвитку соціальної та економічної інфраструктури в цілому. Кошти, що заробляє індустрія гостинності можуть бути інвестовані в покращення вже існуючої інфраструктури та інвестовані в нову. Уряди та приватні інвестори можуть фінансувати вдосконалення логістичних систем, зв'язку та рекреаційних засобів, щоб покращити загальний досвід туриста та залучити нових. Ці інфраструктурні інвестиції – це капітал плюс поточні витрати, які створюють робочі місця і, отже, дохід не тільки для галузі туризму, але й для всієї країни.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ В УКРАЇНІ

Джинджоян Володимир Вергарович
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу
Вищого навчального приватного закладу
«Дніпровський гуманітарний університет»

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ГОСТИННОСТІ

Управління передбачає інституційно та технічно структурований процес керівництва, який засновано на принципах, нормах, процедурах та практиці колективного прийняття рішень про спільні цілі співіснування, а також про те, як координувати та співпрацювати для досягнення поставлених цілей. Хоча чіткого визначення того, з чого складається управління в сфері гостинності не існує, його можна перефразувати як – процес проведення скоординованих дій між державними, приватними та соціальними суб'єктами у «системі гостинності» для створення синергії [9].

Гостинність – це широкий сектор діяльності, який передбачає численні взаємини між численними типами суб'єктів та агентів, що втручаються у виробництво товарів та послуг, які споживають відвідувачі. У цих рамках директивні функції уряду за сучасних умов є особливо актуальними для координації зусиль, спрямованих на забезпечення того, щоб динаміка постійного зростання, досягнутого гостинністю на сьогоднішній день, була економічно, соціальною та екологічно стійкою, щоб збільшити її внесок у розвиток.

Для проведення дослідження важливим є обґрунтування публікацій присвячених удосконаленню наукових теоретичних та методичних підходів до вивчення особливостей оцінювання потенціалу сфери гостинності, міжнародних, національних та регіональних тенденцій розвитку гостинності, формування термінологічного апарату. Ці питання, у загальному вигляді, розглянуто в роботах вітчизняних та зарубіжних авторів: Гакової М., Джинджояна В. Сазонця І., Aguinis Н., Jensen S.H., Kraus S., Baum T., Amoah V., Spivack S. та ін. Але, будь-яке твердження, законодавство та підходи з часом потребують уточнення або

коригування. Особливо в наш час, коли світ стрімко розвивається під впливом глобалізаційних перетворень.

Хоча гостинне виробництво можна аналізувати та досліджувати на основі відносин співробітництва між державним та приватним секторами та місцевими жителями відповідних напрямків, що розглядаються як сектор діяльності, гостинність охоплює реальність набагато складнішу через розмитий характер відповідальності за його виробництво. розвиток, що поділяється всією великою та складною мережею учасників:

– приватний сектор, як основний виробник і постачальник товарів та послуг, споживаних відвідувачами, загалом складається з безлічі економічних одиниць, що визначаються залежно від їх розміру та масштабу (мікро-, малі, середні та великі підприємства, чи то місцеві, регіональні, національні або транснаціональні), що складаються з різних сфер виробничої діяльності, починаючи від виробництва, торгівлі, транспорту та широкого спектру послуг (туризм, гостинність, харчування та напої, культурна та розважальна діяльність тощо), що надає дещо фрагментарного характеру в гіпотетичний сектор гостинності;

– державний сектор, фундаментальна роль якого в силу функцій у різних сферах діяльності, що вирішально впливають на розвиток гостинності в країні чи території (розвиток інфраструктури, планування, транспортна політика, фінансові питання, зайнятість тощо), також є важливою та характеризується різноманітністю дійових осіб та агентів, що співіснують пліч-о-пліч [8].

Таке співіснування відбувається у двох вимірах:

– горизонтальному, тобто з точки зору законодавчої (парламенти, конгреси) та виконавчої влади, як правило, через більш ніж одне міністерство або департамент, агентство тощо, кожне з яких може опікуватись різними видами спорідненої діяльності на тому ж рівні управління;

– вертикальному, враховуючи різні рівні влади (місцеві, регіональні, провінційні, національні тощо), що існують у певній країні, залежно від форми територіальної організації, що розглядається.

Таким чином, з суспільної точки зору гостинність перетинає різні галузі досвіду та адміністративні кордони і зрештою може бути пов'язана практично з усім. На практиці така ситуація призводить до того, що можна назвати певною слабкістю структур уряду для ефективної координації та співробітництва, як усередині державного сектора, так і стосовно суб'єктів та агентів гостинності. Це також може ускладнити

отримання повної картини з метою стійкого планування та управління DESTИНАЦІЯМИ та МАКСИМІЗАЦІЇ ВИГОД від цієї діяльності.

З огляду на цю структуру взаємовідносин і розпливчасту відповідальність, створену гостинністю, здається парадоксальним, що мало що було зроблено для вивчення їх причин і того, як вони впливають на підходи до державної політики, яку розуміють як директивні інструменти уряду, з метою підвищення ефективності управління доступними послугами та ефективністю управління гостинністю як такою [1]. У кращому випадку можна визнати, що в певних областях справді проводилися глибокі дослідження, але коли йдеться про галузі, безпосередньо пов'язані з гостинністю (державна політика, просування гостинності чи маркетинг), що відтворюють той самий фрагментарний характер, який характеризує гіпотетичний сектор гостинності без комплексного бачення в цілому. Це особливо разуче в той час, коли ми починаємо бачити необхідність сприяти максимально можливому внеску гостинності в економічне зростання та розвиток.

Таким чином, управління можна вважати відповідним підходом як теоретично, так і практично, беручи до уваги, як мінімум, таке:

– динаміка зростання гостинності, а також необхідність збільшення її внеску в розвиток посилюють потребу різних суб'єктів державного, приватного та соціального секторів, що втручаються в гостинне виробництво на будь-якому рівні (національному, субнаціональному, наднаціональному), щоб досягти взаєморозуміння та взаємодоповнюваності, які збалансовано спираються на відповідні можливості та ресурси для спрямування, організації й управління та, якщо це вважається доцільним – для досягнення синергії, але, передусім, організуватися і співпрацювати у визначенні та досягненні спільних цілей, корисних суспільству загалом, зменшуючи негативний вплив, що має надавати тенденція гостинної діяльності.

– з цієї точки зору міжурядові та внутрішньоурядові відносини, а також відносини між урядом та агентами з забезпечення гостинністю створюють основу для кращого розуміння ролі уряду як туристичного агента, яка, хоч і не є його єдиною чи основною роллю, має велике значення для збільшення вкладу гостинності в розвиток, дозволяючи визначити, за яких умов і за яких вимог уряд може діяти з ясним і загальним баченням побудови можливого і бажаного майбутнього для гостинності, володіючи здатністю робити, просувати і ефективно здійснювати послуги, які, залежно від їх функцій, допомагати створювати та підтримувати цінність індустрії гостинності.

– державні адміністрації, що опікуються питаннями гостинності, як на національному, так і на субнаціональному рівні відіграють

фундаментальну роль у цьому відношенні, і їх лідерство має бути посилено. Саме відсутність такого керівництва у переважній більшості випадків заважає їм взяти на себе роль головного центру мереж державної політики, який має здатність формулювати та координувати платформи для обговорення, аналізу та переговорів з питань державної політики та суспільних проблем, що впливають на гостинне провадження [2, с. 61; 5, с. 10].

Враховуючи рівень концептуального розвитку управління у сфері гостинності, необхідно надати наступності та поглибити обмежені зусилля, зроблені на сьогоднішній день. Це означає [7]:

- визначення основних компонентів, які могли б увійти до концепції управління, що застосовується до гостинності, вивчення її наслідків не тільки для державної політики, що спрямовує розвиток гостинності, а й для державних адміністрацій, як фундаментального компонента уряду, вплив якого на майбутній розвиток цього сектора також буде вивчено;

- розробка методологічної пропозиції щодо побудови показників управління в сфері гостинності для використання при визначенні, поясненні та оцінці простору, який вона займає в різних контекстах, її інструментів та механізмів, а також її наслідків для процесу управління гостинністю, визнаючи роль, характеристики та форми участі суб'єктів, що беруть участь у наданні послуг гостинності;

- визначення моделей взаємодії та інституційних механізмів, які можуть бути бажаними для ефективного управління в гостинності, з метою відкриття простору для роздумів про інструменти, засоби та механізми державного сектору, які могли б допомогти просувати та ефективно здійснювати послуги, які доповнюють та допомагають підтримувати цінність гостинності.

З метою, перш за все, сприяти виявленню, аналізу та оцінці аспектів, які допомагають планувати, здійснювати та координувати перехід до нової форми управління у сфері гостинності нами запропоновано авторське визначення мети. Мета полягає в тому, щоб визначити та прояснити, які структури, суб'єкти та інструменти найбільш важливі для забезпечення того, щоб дії уряду були не лише законними відповідно до існуючих структур та інститутів, але також і щоб вони могли бути асимільовані за необхідності та ефективно для задоволення проблеми, що виникають у зв'язку з переважаючим невизначеним контекстом. Управління – це вимірна практика уряду, спрямована на ефективне управління сферою гостинності на різних рівнях управління за допомогою форм координації, співпраці, які є ефективними, прозорими та підзвітними, які допомагають досягти мети колективного

інтересу, що поділяються мережами суб'єктів, що беруть участь у секторі, з метою розробки рішень та можливостей у вигляді угод, заснованих на визнанні взаємозалежностей та спільної відповідальності [3].

Визначене таким чином управління може мати різні значення у двох взаємозалежних вимірах:

– директивна здатність уряду, що визначається його інституційними повноваженнями та ресурсами, незалежно від його територіальної протяжності, просувати та прозоро застосовувати механізми координації, співробітництва та співпраці, що підлягає підзвітності, з мережами суб'єктів, що ґрунтуються на угодах, що визнають взаємозалежність та загальну відповідальність;

– ефективність директив, що впливає з ефективного використання інституційних повноважень та ресурсів для координації, співпраці та співробітництва, що характеризується спільною відповідальністю, прозорістю та підзвітністю, які мають основне значення для визначення та досягнення цілей щодо взаємовигідних рішень та можливостей у спільний інтерес [12].

Відповідно до цього визначення, те, що управління просто існує, не вважається само собою зрозумілим з тієї простої причини, що уряд має повноваження та інституційні ресурси для координації й співпраці. Це необхідні, але недостатні умови існування управління. У будь-якому випадку наголос робиться на бажанні та здатності уряду практикувати координацію, співпрацю та кооперацію як директивні вказівки для своєї взаємодії з метою дати можливість мережам суб'єктів (державний, приватний та соціальний сектор) не тільки визнавати, а також брати участь і підтримувати цілі, що представляють спільний інтерес. Такі керівні принципи мають ґрунтуватися на підходах, особливо актуальних для сфери гостинності.

Перший з них ставитиметься до передачі прийняття урядових рішень місцевим органам влади; ринки (виробництво, зайнятість, торгівля, фінанси) відповідно до структурних та інституційних реформ, які сприяли перетворенню гостинності на двигун економічного зростання та розвитку; та до автономних агентств державного та приватного секторів, як діловим, так і цивільним. Така передача повноважень є важливою частиною процесів реструктуризації та модернізації державного управління, які проводять більшість країн з метою підвищення ефективності та результативності державного управління. На практиці це призвело до більшого розподілу повноважень між субнаціональними органами влади та розвитку процесів управління, які значною мірою залежать від здатності урядових суб'єктів та органів державної влади координувати свої дії з різними суб'єктами, які

необхідні для підвищення ефективності державного управління. З цієї точки зору координація є засобом реагування на необхідність посилення спільної роботи державних та приватних організацій, відповідальних за формування державної політики, щоб уникнути дублювання чи прогалин у наданні державних послуг. По суті, координацію можна розуміти як процес, покликаний надати послідовність і структуру державної політики, віддаючи перевагу розробці комплексної політики задля досягнення стратегічних цілей. Координація також визнається як процедура, що дозволяє: уникнути дублювання державної політики; дублювання надання послідовності та узгодженості державної політики; мінімізація політичних та бюрократичних конфліктів, пов'язаних із розподілом функцій, та заохочення розробки концепції, що охоплює різні сектори, для розширення сфери державної політики. Існує ряд координаційних механізмів частого та узагальненого застосування, у тому числі нормативного типу, наприклад, встановлення базових стандартів, планів тощо, та виконавчого типу, як у випадку з координаційними органами (комітети уряду, міжвідомчі комітети і навіть системи стратегічного планування). Механізми консультацій, спільні процедури та вимоги до звітності є одними з найактуальніших [11].

Інший підхід стосується розвитку форм об'єднання уряду та інших установ (державного та приватного, неурядового та соціального сектору) для надання певних державних послуг або на спільній основі або на основі делегування. У зв'язку з цим слід нагадати, що жодна з державних адміністрацій, у тому числі тих, які займаються гостинністю, хоч би якими великими, розвиненими чи добре фінансованими вони не були, сьогодні не має можливості самостійно вирішувати проблеми глобалізації. Сьогодні державним адміністраціям необхідно прийняти або поглибити механізми спільного управління як з іншими державними установами та приватними організаціями, комерційними чи некомерційними, так і з громадянами, щоб досягти рівня ефективності, який дозволить надавати державні послуги у прийнятний та економічно стійкий спосіб, а також з адекватністю та якістю, потрібними громадянами.

Зокрема, у сфері управління гостинністю слід використовувати два інструменти: партнерство та створення наглядових центрів з гостинності. Державно-приватне партнерство, що розуміється у широкому розумінні як інструмент для проведення відповідних змін у державному управлінні, особливо важливе в цьому контексті, особливо в такому секторі діяльності, як гостинність, де взаємодія між широким та складним колом суб'єктів та агентів, державних та приватних, має основне значення. Таке партнерство незамінно для виробництва споживчих товарів та послуг.

Існують різні форми державно-приватної співпраці. Найбільш поширеним є зовнішній підряд, який передбачає співпрацю з державним підприємством, а також аутсорсинг. Аутсорсинг стає все більш поширеним у сфері державного управління, особливо на місцевому рівні, де умови роблять цей інструмент особливо корисним. Ця поширеність обумовлена тим фактом, що аутсорсинг допускає велику спеціалізацію та діяльність, що підвищує цінність, а також використання технологій та потенціалу приватного сектора до інновацій, сприяючи підвищенню ефективності та результативності державного управління, а також якості його продуктів та послуг [10].

Однак різні форми співробітництва не повинні обмежуватись державно-приватною сферою. Вони також повинні поширюватися на відносини між самими державними адміністраціями, а також між ними та громадянами, враховуючи, що більшість сучасних держав структуровані за територіальним принципом, що базується на складних, багаторівневих моделях, що вимагають гнучких міжурядових відносин або ефективних та наскрізних систем співробітництва та передачі знань між різними сферами управління.

У середині органів управління існує глибока асиметрія. Багатьом органам державного управління на субнаціональному і особливо місцевому рівні не вистачає критичної маси, необхідної як інституту для управління більш складними формами державно-приватного співробітництва, які, як і аутсорсинг, вимагають низки складних заходів, починаючи від ретельного дезагрегування функцій і закінчуючи встановленням чітких і вимірних цілей, встановленням докладних умов обслуговування у кількісному та якісному плані, а також встановленням стандартів, що дозволяють контролювати та вимірювати якість послуг [7].

У разі суспільної співпраці з громадянами спостерігається дедалі ширша участь громадян і спільне виробництво громадських послуг, що поживає концепцію громадянства, оскільки вона більше не прагне виключно розширення прав й поглиблення зобов'язань. Спільні державно-приватні відносини мають тенденцію розвиватися внаслідок механізмів співробітництва, які можуть бути створені в міру виникнення необхідності полегшити взаємодію між різними державними адміністраціями і навіть між ними та третіми сторонами для досягнення спільної мети. До таких механізмів належать як мінімум механізми галузевого характеру, які можуть бути розроблені навіть на міжнародному рівні для вирішення конкретних питань у конкретному секторі за участю сторін, а також механізми співробітництва інструментального характеру, такі як угоди про співпрацю, спільні плани

та програми, консультації. і т.ін. Для Європейської Комісії різні форми співробітництва між державними органами та діловим світом мають на меті гарантувати фінансування, будівництво, реконструкцію, управління чи технічне обслуговування інфраструктури та надання послуг. Як би їх не називали, важливим є те, що партнерства є інструментами, що вимагають підвищеного рівня відповідальності, прозорості, підзвітності та гнучкості. Вони можуть бути доповнені іншими інструментами, призначеними не тільки для зміцнення, але й для розвитку та покращення ведення спільних державно-приватних відносин. До них належать мережі для обміну досвідом та аналогічні інструменти, призначені для зміцнення та оптимізації потенціалу створення актуальних та своєчасних баз даних з точки зору передової практики, а також передачі знань на основі результатів та одержаних уроків (успіхів, а також невдач) на основі різного досвіду та з метою адаптації до різних контекстів.

Ще одним корисним та додатковим інструментом є обсерваторії гостинності, які в основному створюються та керуються адміністраціями, що опікуються гостинністю, хоча є випадки, коли обсерваторії створювалися університетами або активно підтримувалися бізнес-організаціями або мали яскраво виражену бізнес-орієнтацію. Саме з цієї причини їх склад та функціонування далеко не однорідні, хоча обсерваторії мають деякі особливо важливі аспекти:

- обсерваторії гостинності створені через визнання важливості гостинності на певних територіях;
- основна мета обсерваторій зазвичай полягає в тому, щоб надати корисну інформацію різним агентам сектору гостинності;
- обсерваторії є платформою для зустрічей між зацікавленими сторонами для виявлення тенденцій та розгляду позитивних й кризових ситуацій, які можуть вплинути на гостинну діяльність;
- обсерваторії мають величезний потенціал для використання при розробці та оцінці державного управління [4].

Підсумовуючі дослідження нами пропонуються деякі рекомендації щодо вимірювання управління з метою визначення місця, яке займає державне управління в гостинності, на основі розмірів та масштабів цього сектору, шляхом визначення предметів, інструментів, а також місця гостинності та пов'язані з нею питання. А також території, на яких може здійснюватися управління. Кінцева мета полягає в тому, щоб підтримати можливе створення та розробку набору показників для збагачення інформаційних систем гостинності, припускаючи їх безперечну корисність для підтримки процесів прийняття рішень у державній та приватній сферах, а також для покращення розробки та

реалізації державної політики, що пов'язана з сектором гостинності й має на неї певний вплив.

В цілому, державне управління повинно мати місце там, де державні адміністрації, відповідальні за політику гостинності, ефективно управляють цим сектором на різних рівнях, а саме:

- мати повноваження щодо координації діяльності урядових і неурядових суб'єктів різних територіальних одиниць;

- використовувати механізми й інструменти (інституційні ресурси) для співпраці з усіма суб'єктами на відповідальній, прозорій та підзвітній основі (параметр директивного потенціалу);

- координувати участь урядових та позаурядових суб'єктів різних територіальних одиниць у встановленні спільних цілей, що становлять колективний інтерес. Забезпечувати можливості, співпрацю та кооперацію цих суб'єктів при виконанні рішень (параметр ефективності директив).

Тобто, «простір», що займається управлінням у секторі гостинності, визначається аспектами директивного потенціалу та ефективності. Кожен з яких потребує свого набору ресурсів (типів компетенцій, ресурсів, виконавців, областей застосування і т.д.), які специфічні для кожного з них. Спостережувані факти, які дозволяють виміряти «простір», що займається управлінням у сфері гостинності, крім виділення деяких її конкретних характеристик та поведінки, повинні підходити для угруповання навколо «полів спостереження», що найбільше відповідають двом зазначеним вимірам. Для початкового розгляду пропонуються такі п'ять областей: 1) нормативно-правові засоби здійснення громадської координації та співробітництва у галузевих і територіальних структурах влади; 2) нормативно-правові засоби формування та розвитку державно-приватного партнерства та співробітництва; 3) нормативно-правові засоби забезпечення спільної відповідальності, прозорості та підзвітності у громадських та приватних відносинах; 4) здійснення суспільної координації, взаємодії та співробітництва; 5) здійснення державно-приватного партнерства та співробітництва [6].

Існує прямий зв'язок між різними областями, оскільки мета полягає в тому, щоб дослідити, наскільки інституційні можливості були ефективно перетворені на державну практику, що підтримується різними структурами та механізмами, які мають тенденцію надавати новий зміст та масштаби управлінню державними та приватними підприємствами та відносинам задля досягнення цілей державної політики у сфері гостинності.

Слід ще раз наголосити, що спільна відповідальність, прозорість та підзвітність відіграють важливу роль у здійсненні державно-приватного партнерства, координації та співробітництва, оскільки вони розширюють доступну інформацію не лише про результати, а й про якість державного та приватного сектору та участь у отриманні цих результатів.

Список використаних джерел:

1. Гакова М. В. Міжнародні готельні мережі: сутність та особливості в умовах глобалізації. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2023. №2 (72). С. 42-47.
2. Джинджоян В. В. Загальні основи державної регіональної політики. *Проблеми та шляхи вдосконалення економічного механізму підприємницької діяльності* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Жовті Води, 19-20 берез. 2009 р.). Т. 2. Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2009. С. 59-62.
3. Джинджоян В. В. Реалізація принципів корпоративної соціальної відповідальності туристичних підприємств в контексті «Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року». *Стратегія і тактика державного управління*. 2019. №3-4. С. 131-142.
4. Джинджоян В. В., Тесленко Т. В., Горб К.М. Інноваційні технології в туризмі та гостинності: навч. посіб. Київ : Вид-во «Каравела», 2022. 340 с.
5. Сазонець І.Л., Потьомкіна В.А. Державно-інституційне регулювання розвитку курортної справи в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток: електрон. журнал*. 2023. № 2. С. 1-13.
6. A guide to the work of EP committees. URL: https://www.aalep.eu/sites/default/files/A%20GUIDE%20TO%20THE%20WORK%20OF%20EP%20COMMITTEES_0.pdf [accessed Mar 02 2024].
7. Aguinis H., Jensen S.H., Kraus S. (2022), Policy implications of organizational behavior and human resource management research, *Academy of Management Perspectives*, 36 (3), pp. 1-22.
8. Baum T., Amoah V., Spivack S. (1997), Policy dimensions of human resource management in the tourism and hospitality industries, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 9 (5/6), pp. 221-229.
9. Gospodarek J. Prawo w turystyce i rekreacji. Warszawa: Difin; 2007.
10. Panasiuk A, Michalska K, Wolska A. Polityka turystyczna krajow Unii Europejskiej w zakresie oddziaływania na nierownosci społeczne. In: Paszkowicz MA, Slusarz B (eds.).
11. Tourism management by public administration institutions. URL: https://www.researchgate.net/publication/334104233_Tourism_management_by_public_administration_institutions [accessed Mar 12 2024].
12. Winiarski B. (2006). Polityka gospodarcza. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Сазонець Ольга Миколаївна
*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу
Вищого навчального приватного закладу
«Дніпровський гуманітарний університет»*

ВПЛИВ ПОКАЗНИКІВ ГОСТИННОСТІ НА ІНДИКАТОР ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ ШЛЯХОМ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ КОРЕЛЯЦІЙНО-РЕГРЕСІЙНОГО АНАЛІЗУ

Розвиток країни значною мірою визначається економічними показниками. Одним з головних показників є рівень Валового внутрішнього продукту країни. Валовий внутрішній продукт (далі – ВВП) – один із найважливіших показників розвитку економіки, який висвітлює підсумок виробничої діяльності економічних одиниць-резидентів у галузі матеріального і нематеріального виробництв. Вимірюється вартістю товарів та послуг, виготовлених цими одиницями для кінцевого використання. ВВП визначають, як суму первинних доходів, розподілених економічними одиницями-резидентами між виробниками товарів та послуг: оплата праці найманих працівників, чисті податки на виробництво та імпорт, валовий прибуток та валові змішані доходи.

В представленому дослідженні було поставлено завдання визначити зв'язок окремих показників гостинності на показник ВВП. Відібрані нами для порівняння показники мають значною мірою соціальний характер, проте, вони впливають і на економічний розвиток країни. Ці показники не тільки відображають ставлення держави до здоров'я громадян, формування системи громадського здоров'я, але й визначають потенційні можливості використання людського капіталу країни, який, як відомо, є головним творцем матеріальних благ. До запропонованих нами показників відносяться: кількість лікарняних закладів, кількість санаторно-курортних закладів, обсяг фінансування управління охороною здоров'я та медичного страхування, кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, показники колективних засобів розміщування [9; 10].

Лікарні часто є епіцентрами своїх громад. На додаток до ролі, яку вони відіграють у наданні клінічної допомоги хворим і підприємцям, заходів щодо охорони здоров'я населення, багато лікарень мають місію, яка включає турботу про всіх членів громади, особливо про тих, хто її потребує. Нещодавно уряди доклали зусиль, щоб встановити очікування

щодо внеску лікарень у громаду, крім надання допомоги пацієнтам. Це було кодифіковано в закон у Сполучених Штатах Америки (США) протягом останніх двох десятиліть, але розглядається та обговорюється також в інших країнах. В [1] вчені ставлять запитання: наскільки необхідно чи навіть вигідно регулювати відносини між лікарнею та громадою через державну політику?

У розділі розглядаються також інші соціальні об'єкти по відношенню до ВВП. Так, вирішено спосіб впливу лікарняного питання на ВВП. За кордоном в розвинутих країнах спеціалізовані лікарні, як правило, домовляються про вищі комерційні страхові виплати навіть для відносно рутинних процедур із порівнянною клінічною якістю в різних типах лікарень. Питання, яким чином спеціалізовані лікарні можуть підтримувати таку цінову надбавку, залишається відкритим. У статті [2] вчені досліджують потенційний горизонтальний ефект диференціації, за рівнем якого пацієнти сприймають спеціалізовані лікарні як такі, що мають конкурентні переваги, високу якість надання медичних послуг. Особливо важливим автори вважають проведені дослідження для дитячої сфери.

Соціальні фактори туризму та гостинності відіграють велику роль в соціалізації суспільства. Значний внесок в теорію туризму та гостинності внесли викладачі Львівського національного університету імені Івана Франка Г. О. Шамборовський, І. М. Грабинський, І. В. Приходько. В статті [3] розглядають міжнародний туризм як чинник зростання світової економіки. В науковій праці вони довели, що міжнародний туризм до 2019 року мав зростаючий характер, але потім через COVID-19 його рівень знизився. На теперішній час показники знову поліпшуються. Кількість подорожей в світі зросла на 21,7 %. В. А. Сливенко [4] тлумачить, що головним обґрунтуванням зростання туризму в країні «є індекс конкурентоспроможності подорожей і туризму». В [5] «обґрунтовано роль удосконалення інформаційної системи готельних підприємств – вона підвищує продуктивність праці, знижує витрати, підвищує оперативність реагування на позитивні та негативні чинники». І це підвищує рівень гостинності на даних готельних підприємствах.

На основі офіційних статистичних матеріалів можна навести рівень ВВП в Україні по роках з урахуванням інфляції (таблиця 1).

Таблиця 1

Рівень ВВП в Україні (з урахуванням інфляції і без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя)
(млн. грн.) (складено автором за [6])

№	Роки	Рівень ВВП в Україні по роках
1	2011	1 299 991
2	2012	1 404 669
3	2013	1 465 198
4	2014	1 586 915
5	2015	1 988 544
6	2016	2 385 367
7	2017	2 983 882
8	2018	3 560 596
9	2019	3 560 596
10	2020	4 222 026
11	2021	5 450 849

З метою побудови залежності ВВП від першого показника – кількості лікувальних закладів наведемо інформацію щодо кількості лікарняних закладів в Україні (таблиця 2).

Таблиця 2

Кількість лікарняних закладів в Україні (складено автором за [6])

№	Роки	Лікарняні заклади України (кількість)
1	2011	2212
2	2012	4636
3	2013	4233
4	2014	4093
5	2015	4307
6	2016	3936
7	2017	4301
8	2018	5432
9	2019	6942
10	2020	5758
11	2021	4698

На основі застосування методів кореляційно-регресійного аналізу нами визначено залежність між показниками ВВП та кількістю лікарняних закладів в Україні, представлену кривою шостого порядку (формула 1).

$$Y = -10 - 12x^6 + 3 * 10^{-8}x^5 - 0,0004x^4 + 2,225x^3 - 4774,5x^2 + 10^7x - 9 * 10^9 \quad (1)$$

Перед головним членом стоїть мінус, $R^2 = 0,5393$, який трохи зменшений, але спадна крива показує, що наявність лікарняних закладів в Україні недостатня (рис. 1). В країні проходить реформа діяльності системи охорони здоров'я. З'являється велика кількість невеликих лікарень. Але в умовах воєнних дій їх загальна кількість падає. Такі лікарняні заклади не дуже великі за розмірами, але вони можуть надавати доволі широкий список послуг на платній основі. Крім цього, такі лікарні можуть отримати ліцензію на виконання послуг сімейного лікаря. У приватних лікарнях досить широко використовуються методи профілактики та реабілітації захворювань, які базуються на лікувальній фізкультурі і є важливим для сфери гостинності.

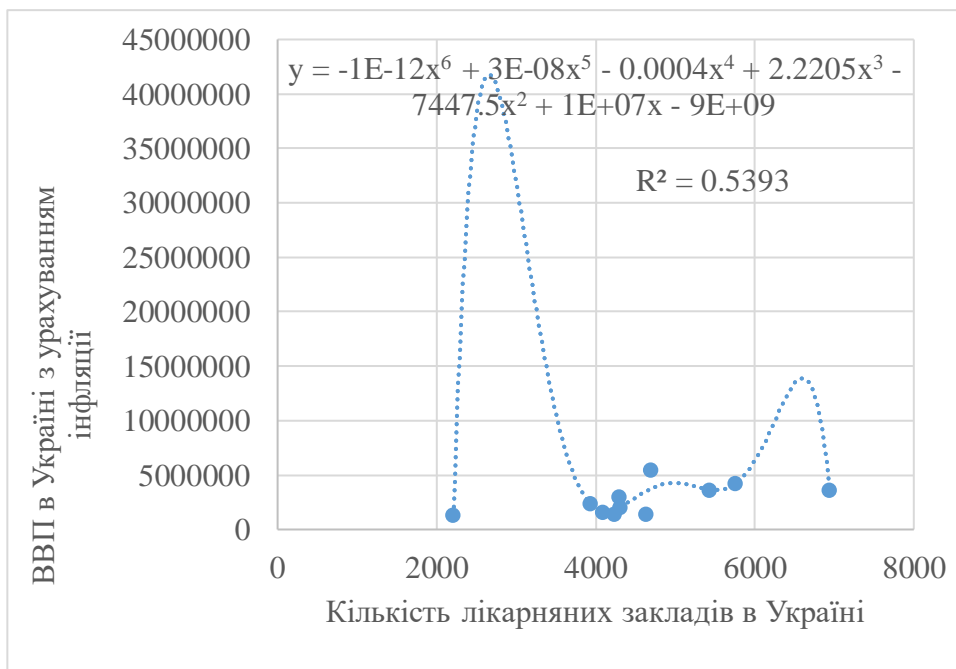

Рис. 1. Залежність між ВВП і кількістю лікарняних закладів в Україні (складено автором).

Наступним кроком дослідження буде проведення аналіз впливу кількості санаторно-курортних закладів на ВВП в Україні (таблиця 3). Санаторно-курортні заклади є чутливим елементом державної системи управління охороною здоров'я [7]. Особливістю їх діяльності є реалізація населенню медичні послуг профілактики і реабілітації захворювань. У той же час вони є центрами оздоровлення й рекреації. Значною мірою це стосується санаторно-курортних закладів, які знаходяться біля моря, в лісах, в гірській місцевості, та в інших курортних зонах. Крім того, санаторно-курортні заклади є спеціальними об'єктами розміщення, які є

складовою сфери гостинності. Важливою є наявність курортів поблизу закладів охорони здоров'я, наявність в цих закладах спортивного та дієтичного харчування, спортивного інвентаря, процедур відновлення організму, масажу. Все це робить ці заклади важливими для розміщення людей, що мають бажання покращити своє здоров'я.

Таблиця 3

Кількість санаторно-курортних закладів в Україні (складено автором за [6])

№	Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням (кількість)
1	2011	456
2	1012	435
3	2013	440
4	2014	304
5	2015	296
6	2016	279
7	2017	272
8	2018	268
9	2019	264
10	2020	261
11	2021	258

Крім того, в таких закладах широко практикуються методики оздоровчої фізичної культури. До таких спортивних навантажень можна віднести прогулянки, катання на санках, вправи з реабілітологом, проведення різноманітних конкурсів на відкритих ділянках та ін.

Проаналізуємо залежність ВВП від кількості санаторно-курортних закладів в Україні (рис. 2).

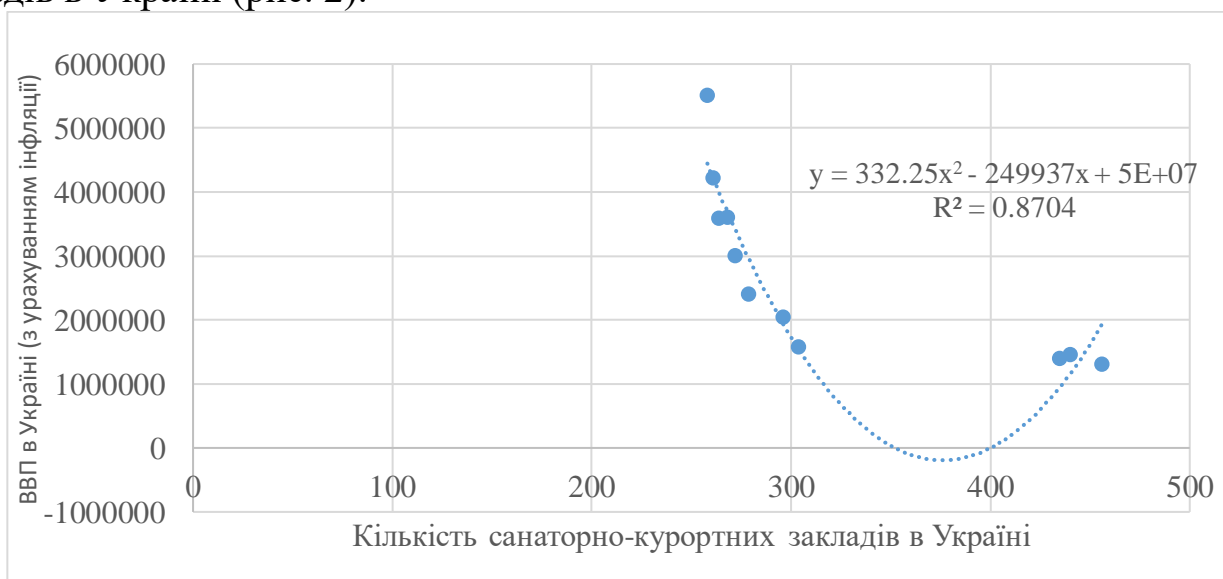

Рис. 2. Залежність між ВВП і кількістю санаторно-курортних закладів в Україні. (складено автором).

Ми бачимо спадну параболічну криву, описану рівнянням другого порядку

$$Y = 332,25x^2 - 249937x + 5 \times 10^7 \quad (2)$$

Перед головним членом стоїть мінус. $R^2 = 0,8704$, який показує на високу точність. Але спадна крива вказує, що наповненість санаторно-курортних закладів меншає. Не дивлячись на зменшення загальної кількості санаторно-курортних закладів, їх вплив на рівень та якість життя не зменшується. Санаторно-курортні заклади, які функціонують на теперішній час, ефективно вирішують завдання оздоровлення населення та долучення його до занять фізичною культурою та спортом. Гостро постає питання вартості послуг санаторно-курортних закладів та можливості отримання їх послуг широкими верствами населення. Крім того, необхідно зауважити на зменшення фінансової допомоги за окремими програмами незахищеним верствам населення (наприклад за кошти соціального страхування, на умовах, що передбаченні колективними договорами великих підприємств та великих комерційних структур, або входять до соціальних пакетів для працівників в бізнес-структурах). Це не стосується санаторно-курортних послуг для військовослужбовців та учасників бойових дій.

Одним з головних факторів, що сприяє посиленню впливу країни на стан здоров'я населення є фінансова підтримка сфери охорони здоров'я. Щодо фінансування охорони здоров'я на сьогодні, то необхідно визначити, що воно є багатоканальним. Це пов'язано зі запровадженням в системі охорони здоров'я практики діяльності лікарняних закладів не тільки державної, а також і комунальної і приватної форми власності. Сучасна система статистики в Україні не в повній мірі зараховує надходження та обсяги фінансування, які підтримують розвиток фінансової сфери медицини. Значною мірою вона цілеспрямована на облік державних коштів, який спрямований у сферу охорони здоров'я та обсяг фінансування з урахуванням страхової медицини. Тому у процесі аналізу впливу фінансування на ВВП ми враховуємо показники державного фінансування й фінансові показники страхової медицини. Але необхідно зазначити, що державне фінансування лікарняних послуг в Україні сьогодні має нову якість, тому, що лікарні отримують кошти за фактично надані медичні послуги пацієнту на основі принципу «гроші йдуть за пацієнтом». До проведення медичної реформи медичні заклади отримували кошти за оцінкою своїх загальних витрат без врахування

кількості наявних пацієнтів, хоча при цьому показник ліжко/місце також враховувався.

Проаналізуємо залежність ВВП від обсягу фінансування управління охороною здоров'я та медичним страхуванням по роках (таблиця 4).

Таблиця 4

Обсяг фінансування управління охороною здоров'я та медичного страхування за роками (складено автором за [6])

№	Роки	Обсяг фінансування управління охороною здоров'я та медичним страхуванням
1	2011	1665,7
2	2012	1877,9
3	2013	1539,2
4	2014	1288,4
5	2015	9866,6
6	2016	11875,5
7	2017	16975,0
8	2018	9107,8
9	2019	8640,2
10	2020	7753,0
11	2021	7341,1

Нами побудовано графік залежності ВВП від обсягу фінансування управління охороною здоров'я та фінансових показників медичного страхування (рисунок 3).

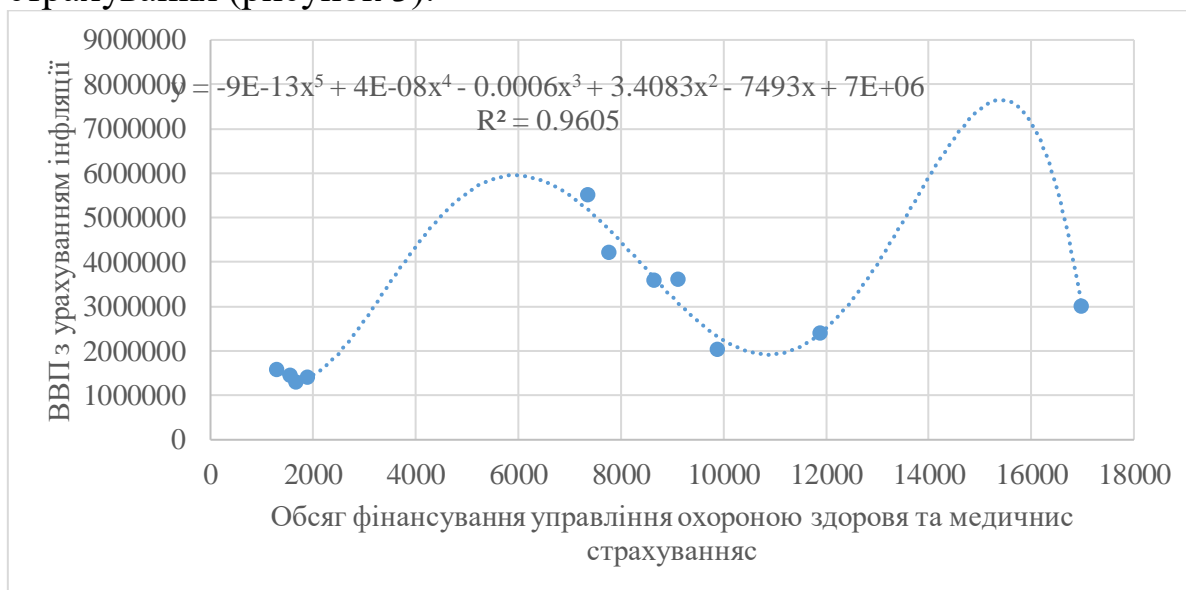

Рис. 3. Залежність ВВП від обсягу фінансування управління охороною здоров'я та показників медичного страхування (складено автором)

Залежність описується кривою 5-го порядку (формула 3).

З представленою графіка ми можемо побачити велику залежність між ВВП та обсягом фінансування управління охороною здоров'я та медичним страхуванням, що описано кривою п'ятого порядку. Її рівняння:

$$Y = -9 \times 10^{-13}x^5 + 4 \times 10^{-8}x^4 - 0,0006x^3 + 3,4083x^2 - 7493x + 7 \times 10^6 \quad (3)$$

Показник $R^2 = 0,9605$. R^2 є доволі високим, що свідчить про дуже тісну залежність між показниками. Таким чином, обсяги фінансування державними органами галузі охорони здоров'я та розвиток страхування в медицині є пріоритетними елементами системи управління державою охороною здоров'я.

Політичним діячам та керівникам держав потрібно усвідомити, що життя по своїй природі обмежене і для сучасної людини, як і в інші історичні часи є найбільшою цінністю. Експерти в галузі довголіття намагаються знайти шляхи підвищення тривалості і якості життя. У своїх дослідженнях науковці доводять, що тільки поєднання в підходах державного управління інновацій в науці про життя, соціально відповідального бізнесу, фізкультури, спорту, охорони здоров'я, дозволить далі регулювати процеси набуття людиною високої тривалості життя, подолати негативні ефекти старіння, сприяти зростанню тривалості життя та покращанню здоров'я. Оскільки людина не в змозі жити вічно, державна система охорони здоров'я повинна створити умови, що забезпечать скорочення стану, коли вона перебуває в постійному стані неякісного здоров'я. Новатори довголіття натомість міркують над покращенням цілісного здоров'я та уповільненням старіння, сподіваючись, що все це призведе до покращеного довголіття. Особливе місце в цьому сенсі займає туризм. [8]. Туризмом можна займатися з дитинства і до самої старості. В розвинутих країнах можна побачити туристів похилого віку, так як їх пенсійне забезпечення дозволяє їм здійснювати довгі подорожі на відміну від наших людей похилого віку. Особливо багато їх плавають на кругосвітніх лайнерах. [9] В нашій країні дуже мала пенсія дозволяє пенсіонерам лише виживати. В своєму дослідженні ми брали туристів різного віку і досліджували їх вплив на ВВП країни (таблиця 5).

Таблиця 5

Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами
(складено автором за [6])

№	Роки	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами
1	2011	2199977
2	2012	3000696
3	2013	3454316
4	2014	2425089
5	2015	2019576
6	2016	2549606
7	2017	2806426
8	2018	4557447
9	2019	6132097
10	2020	2360278
11	2021	2479934

Представимо рисунок 4, на якому відтворено залежність ВВП від кількості туристів в нашій країні

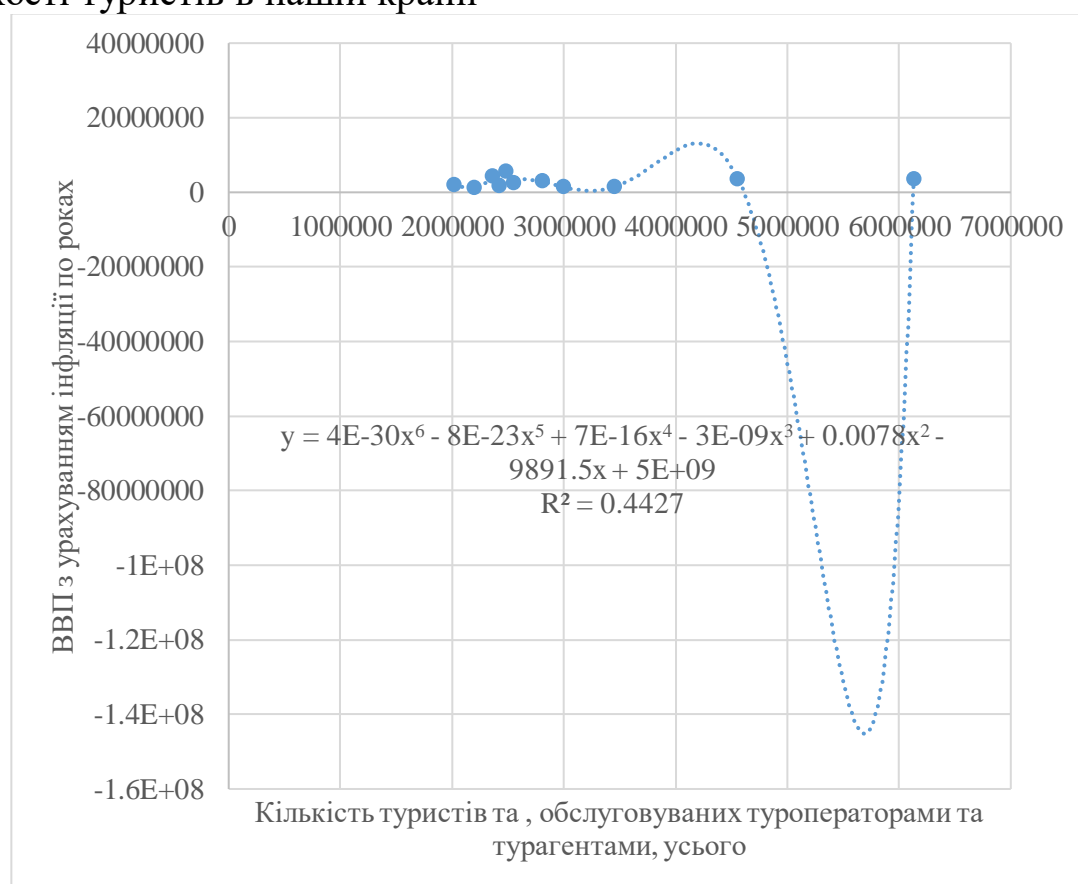

Рис 4. Залежність ВВП від кількості туристів в Україні (складено автором).

Ця залежність описується рівнянням шостого порядку (4):

$$Y = 4 \times 10^{30}x^6 - 8 \times 10^{23}x^5 + 7 \times 10^{-16}x^4 - 3 \times 10^{-9}x^3 + 0,0078x^2 - 9891x + 5 \times 10^9 \quad (4)$$

Показник $R^2 = 0,4427$ дуже низький. Це вказує на те, що під час війни на Україні туризм не є привабливим для людей. Їх хвилюють інші думки, як дістатись перемоги. Багато чоловіків воюють на фронті.

Для туризму дуже важливим показником є кількість місць розміщення. В представленій нижче таблиці нема ділення засобів розміщення для елітних відвідувачів і для простих громадян. Тому вибираємо середнє число місць розміщення. (таблиця 6).

Таблиця 6

Колективні засоби розміщування (з урахуванням діяльності фізичних осіб-підприємців) (складено автором за [6])

Роки	Кількість колективних засобів розміщення, од.	Кількість місць у КЗР, тис. од	Кількість осіб, що перебували у КЗР, тис.	
			усього	з них іноземці
2011	5882	567,3	7426,9	1427,7
2012	6041	583,4	7887,4	1554,8
2013	6411	586,6	8303,1	1665,1
2014	4572	406,0	5423,9	551,5
2015	4341	402,6	5779,9	665,8
2016	4256	375,6	6544,8	863,7
2017	4115	359,0	6661,2	824,5
2018	4719	300,0	7006,2	917,9
2019	5335	370,6	6960,9	959,4
2020	4523	312,1	3379,5	254,4
2021	4245	300,4	3147,9	210,1

Це готелі, особисті пансіони, які зареєстровані в статистичних матеріалах Державної служби статистики України. Вони воліють знаходитись в невеликих та великих містах поблизу води (річок, озер, морів), де легше дихається і можна спілкуватись з природою. Є також місця історичної спадщини, які теж цікаві для відвідування населення. На їх території теж багато місць розміщення. Подивимось, як впливають засоби розміщення на ВВП України (рис. 5).

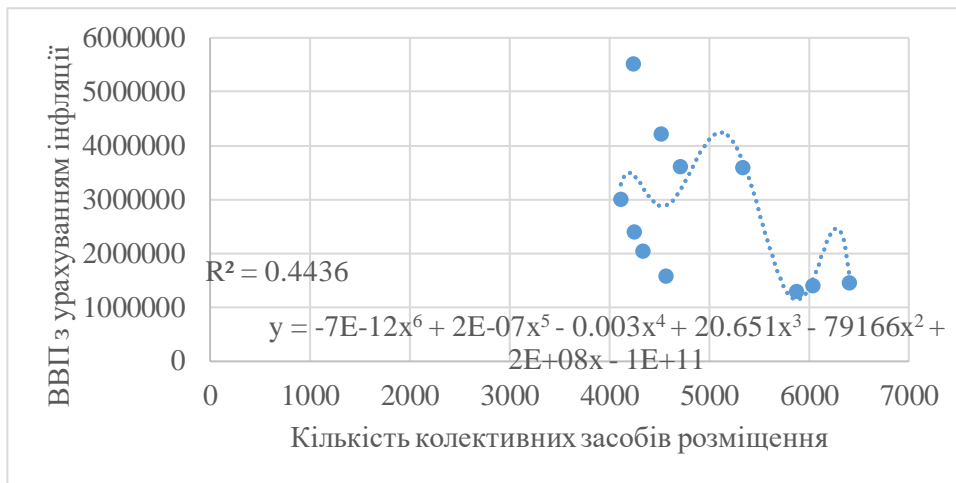

Рис. 5. Залежність ВВП від кількості колективних засобів розміщення (складено автором)

Ми тут маємо рівняння 6-ї степені:

$$Y = -7 \times 10^{-12}x^6 + 2 \times 10^{-7}x^5 - 0,003x^4 + 20,651x^3 - 79166x^2 + 2 \times 10^8x - 10^{11} \quad (5)$$

Бачимо, що значення $R^2 = 0,4436$ зовсім мале, що говорить про слабкий зв'язок.

Взагалі більш точний зв'язок мають функції, в яких ми маємо лінійну залежність. Представлені тут зв'язки указують на невелику залежність між даними. Це пояснюється воєнним станом і у зв'язку з цим великими проблемами, що не відносяться до туристичної галузі. Ми бачимо, що найбільшим є зв'язок між ВВП та кількістю санаторно-курортних комплексів, які допомагають воєнним з реабілітацією.

Список використаних джерел:

1. Cronin, CE; Singh, SR. Hospitals contributions to their communities: Should they be regulated? *Evashwick, CJ* 2022,. 24, P. 320-324.
2. McCarthy, IM and Raval, MV. Price spillovers and specialization in health care: The case of children's hospitals. 2023. 32 (10) , pp.2408-2423.
3. Шамборовський Г. О., Грабинський І. М., Приходько І. В. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 24. С. 12-18.
4. Сливенко В. А. Тенденції та проблеми розвитку міжнародного туризму на сучасному етапі. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2014. Вип. 6. С. 80-84.
5. Музичка Є. О., Ситайло У. В. Особливості управління персоналом готельних підприємств. *Економіка та держава*. 2020. № 2. С. 101–103.
6. Державна служба статистики України URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 01.03.24).

7. Сазонець І. Л. Концептуальні основи державного регулювання розвитку рекреаційної діяльності санаторно-курортних підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 6. С. 5–8.
8. Сазонець О. М., Тереміш А. А. Екологічна оптимізація транспортування вантажів підприємства з використанням інформаційних систем. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2022. № 6(41). С. 486–493.
9. Сазонець О. М., Сазонець І.Л. Міжнародний бізнес і логістика: понятійно-термінологічний словник. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 288 с.
10. Сазонець О. М. Управління міжнародним бізнесом. Рівне : НУВГП, 2019. 338 с.

Сазонець Ігор Леонідович

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу
Вищого навчального приватного закладу
«Дніпровський гуманітарний університет»*

Вісвятник Олег Михайлович

*кандидат наук з державного управління,
докторант Класичного приватного університету*

**ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ КУРОРТНОЮ
СПРАВОЮ ТА ЕТИКИ ЛІКУВАННЯ НА КУРОРТАХ**

Створення якісних умов відпочинку для клієнтів знаходиться в центрі будь-якого успішного готельного та ресторанного бізнесу. Гостинність як сфера послуг завжди була зосереджена навколо гостя, досвіду та взаємодії з кожним гостем на курорті. Значна кількість зручних сервісів для відпочивальників покращуються та підтримуються появою штучного інтелекту, зокрема в сфері інформатизації. Сьогодні курортам. Курортним готелям доступно більше даних, інформації, пропозицій і можливих точок взаємодії з клієнтами, ніж будь-коли.

Під час пандемії – курортний бізнес значною мірою був зосереджений на мінімізації діяльності або на консервації діяльності готелів. Це було і важливим завданням для держави – не допустити руйнування курортної сфери в своїй країні. Після пандемії настав час репозиціонування курортів і ребрендингу готелів, а також активного перегляду ціннісних пропозицій курортів для гостей, зокрема

формування іміджу курортів як засобів профілактики та реабілітації захворювань, а не тільки відпочинку та розваг.

У зв'язку з цим, необхідно на основі дослідження думок іноземних науковців визначити окремі принципи державного управління курортами в постковідний період. Принципи зосереджені на стратегії комерційних доходів готелю та закріплені на функції управління доходами, оскільки це було відправною точкою для продовження функціонування галузі курортів[1].

Принцип № 1 – знайте та розумійте своїх клієнтів. Управління доходами стало ключовою функцією поряд із відділом маркетингу в ланцюжку створення вартості для готелю до пандемії. Під час пандемії підрозділам маркетингу та управлінню доходами на курортах довелося переорієнтувати свої зусилля на місцевих і внутрішніх клієнтів і нові джерела доходу (наприклад, доставка їжі та напоїв). Протягом цього періоду стало зрозуміло, що для кращого розуміння та знання контингенту та потреб гостей хороші робочі відносини з управління доходами та маркетингу були важливішими як ніколи. Нижче наведено напрямки, у яких власники готелів мають вжити заходів, які принесуть користь готелю, оскільки управління доходами та маркетинг тісно співпрацюють одне з одним: сегментація клієнтів, реалізація процесу, брендінг і позиціонування, розуміння клієнта.

В реалізації першого принципу значна роль відводиться державі. Велика конкуренція на ринку курортних послуг в світі потребує не тільки створення іміджу конкретного курорту, але й потребує сформувати привабливий імідж держави та створити умови для комфортного перебування рекреанта в країні;

Принцип № 2 – автоматизація – застосування інтелектуальних технологій. За останні роки досягнення штучного інтелекту дали можливість потужним курортам і окремим готелям-курортам конкурувати з великими готельними мережами глобального значення. Сьогодні ШІ, що функціонує на основі міжнародних стандартів є звичним явищем у багатьох готелях. Багато процесів ручного звітування про управління доходами тепер автоматизовано. З появою ШІ та хмарних обчислень багато з цих складнощів спрощуються. Менеджер з доходів сьогодні може зосередитися на наданні корисної інформації та прийнятті відповідних і своєчасних рішень. Запровадження нових технологій, автоматизації та ШІ розширює можливості управлінської команди курорту та значно підвищить ефективність діяльності курорту та окремих готелів.

В той же час, впровадження технологій ШІ потребує створення суспільної ідеології на рівні держави та прийняття відповідних

законодавчих актів в сфері розвитку та розповсюдження сфер впливу ШП. В цьому контексті курортний бізнес буде орієнтуватися тільки на «правила гри», що встановлені державою в цій сфері.

Принцип № 3 – Цілеспрямовані інновації для формування бізнес-стратегії розвитку курорту. COVID-19 прискорив появу нових форм організації курортного бізнесу, нових джерел доходу. Старі форми організації курортного бізнесу швидко трансформувалися під тиском обставин. Серед найбільш потужних організаційно-управлінських інновацій можна визначити доставку їжі та самовивіз. На теперішній час ці інновації запроваджуються цілеспрямовано не під тиском обставин, а у зв'язку з сформованим споживанням. Вчені називають цей процес дизайн-мисленням. Процес дизайн-мислення для інновацій набув значного імпульсу за останні кілька років у багатьох галузях, і результат постійного вдосконалення приносить великі дивіденди у вигляді додаткових потоків доходу, надання виняткового та індивідуального досвіду для гостей і клієнтів.

Дизайн-мислення активно розвивається у курортній справі. Формалізованим виміром розвитку дизайн-мислення є запровадження інновацій шляхом проведення конкурсів стартапів та челенджів. Держава повинна активно підтримувати систему стартапів та інжинірингових шкіл. Багато зі стартапів на теперішній час спрямовано на вдосконалення технологій лікування, рекреацію, профілактику та реабілітацію, створення дешевих та доступних засобів контролю за здоров'ям. Це може стати додатковим стимулом активного розвитку технологій оздоровлення на курортах.

Ханіна О.І. визначає, що одним з прикладів запровадження системи генерування та реалізації стартапів приватними компаніями в Україні є конкурс стартапів «Vernadsky Challenge»(м. Дніпро). Vernadsky Challenge – це конкурс інженерних стартапів, в тому числі і медичного спрямування. 8 з 13 переможців Vernadsky Challenge, пройшовши “школу конкурсу”, стали учасниками Consumer Electronics Show (CES) та TechCrunch Disrupt, залучили фінансування на Kickstarter та Indiegogo або отримали гранти та інвестиції від інших конкурсів і фондів». У 2020 році у конкурсі стартапів «Vernadsky Challenge» визначено фіналістами такі стартапи медичного спрямування як: Medicsen, Provizio, Iscaffpharma, KinAptic[2]. Всі ці стартапи спрямовано на вдосконалення технології оздоровлення людини. В журналі Forbs за 2024 р. визначено 25 найперспективніших стартапів України. Серед них автори виділяють стартап BetterMe – лінійку фітнес-застосунків для підтримки фізичного і ментального здоров'я [3].

Принцип № 4 – Адаптація лідерства та організаційної культури до сучасних вимог. Негативні тенденції, що описані в статті, мають величезний вплив на організаційну культуру та залучення. Серед окремих змін визначимо найпоширеніші:

1) дистанційне керівництво командами. Взаємодія з колегами по роботі, адаптація та інтеграція нових членів команди, часто без особистої зустрічі з ними, є складною. Важливо, щоб керівники вживали заходів, адаптували існуючий стиль керівництва та вивчали нові навички, щоб управлінські команди були залученими до процесу прийняття рішень;

2) особливі зміни функції управління доходами: загалом на теперішній час спостерігається одна з двох змін: менеджерам із доходів курорту доводиться збільшувати масштаби та керувати більшою кількістю готелів; менеджери з доходів курорту беруть на себе відповідальність за інші функції готелю, включаючи фронт-офіс, бронювання або продажі та маркетинг. Готельєри часто обтяжені надто складною функцією управління доходами та системами, які вимагають довгого навчання. Ці зміни пов'язані з впровадженням автоматизації та технологій для підвищення продуктивності та ефективності;

3) проблеми, пов'язані з талантами. Багато членів команди, яких було звільнено під час пандемії, залишили галузь і можуть не повернутися після її закінчення. Втрата спеціалізованих фахівців з курортної справи є негативним явищем. Нові рішення та варіанти повинні з'явитися більшою мірою для підтримки галузі. Коронакриза оголила недоліки та найслабші ланки традиційних організаційних структур, управлінської культури та підходу до лідерства. Потрібно переглянути спосіб залучення, керівництва та створення управлінських команд курортів після виходу з пандемії.

Не дивлячись на залучення держави до заходів з протидії негативним наслідкам коронакризи, явища плинності кадрів, дефіциту кваліфікованих кадрів мають місце. Держава повинна створити умови для швидкого насичення ринку курортних послуг новими кадрами шляхом активного розвитку освіти та перепідготовки кадрів.

Принцип № 5 – стратегічне партнерство. Проте найкращі результати, які можна побачити в практичній діяльності курортів – це знайти правильного стратегічного партнера та радника в деяких із цих спеціалізованих сфер, як-от управління доходами, стратегічний маркетинг (а не лише аутсорсинг цифрового маркетингу) і стратегічний бізнес консультувати в т.ч. ІТ. Необхідні експерти, які разом з командою лідерів будуть визначати нові підходи та успішно їх впроваджувати. Держава в цій сфері може розвивати можливості для іноземного інвестування. У такому випадку іноземні партнери будуть виступати не

тільки як інвестори, але й як консультанти, що несуть новий досвід та бачення в діяльність курортної сфери.

Навколишнє середовище, глобалізований світ й надалі будуть кидати виклик курортній галузі в її стратегічних намірах, і ми повинні зосередитися на майбутньому, зосередженому на переході від покупки проживання на курорті до покупки здорового способу життя на певний час або способу життя. Який задовольняє найкращими чином окремі потреби клієнта. Чим раніше держава буде створювати умови для підготовки кадрів в курортній сфері, залучення інвестицій в курортну сферу, запровадження інновацій та технологій штучного інтелекту в управління курортною сферою тим ефективнішим буде функціонувати сфера послуг в цілому та весь господарський комплекс країни.

Курортна справа в нашій країні практично завжди пов'язана з питаннями надання медичних, реабілітаційних, профілактичних послуг. Тому її певною мірою стосуються етичні питання, що притаманні медичній сфері. Етичні питання, пов'язані зі здоров'ям, охороною здоров'я та медичними послугами на курортах, охоплюють такі різноманітні теми, як моральні питання щодо репродукції, державні зобов'язання щодо надання послуг охорони здоров'я та відповідні заходи боротьби з інфекційними захворюваннями. Науковці та медичні працівники обговорюють етичні питання, пов'язані зі здоров'ям та охороною здоров'я з перших днів розвитку медицини. Сучасні офіційні спроби сформулювати міжнародні стандарти етики, застосовні до здоров'я та охорони здоров'я, можна простежити до Нюрнберзького процесу 1947 року, під час якого виявилися жахи нацистських медичних експериментів.

Принципи, які впливають із цих випробувань, відомі як Нюрнберзький кодекс, широко застосовуються до багатьох типів досліджень, пов'язаних зі здоров'ям, за участю людей, включаючи клінічні випробування. Зростаюча широта та складність сучасних проблем охорони здоров'я, профілактики та реабілітації породили низку складних питань, які не завжди можна адекватно вирішити, покладаючись виключно на існуючу державну політику, рекомендації чи кодекси поведінки. Дискусії щодо доступу до нових і дорогих фармацевтичних препаратів і медичних технологій, а також зростання обізнаності про серйозні відмінності в охороні здоров'я, які існують як усередині країн, так і між ними, привернули увагу до необхідності етики політики та практики охорони здоров'я. Впливовим фактором необхідності впорядкування етичних питань в курортній сфері є розвиток медичного туризму, запрошення пацієнтів в іноземні лікувальні,

реабілітаційні центри, лікування та реабілітація в інших соціокультурних умовах.

Дослідницька етика регулює стандарти поведінки наукових дослідників в медичній сфері. Важливо дотримуватися етичних принципів, щоб захистити гідність, права та добробут учасників дослідження. Посібник ВООЗ (розділ XV.2) визначає дослідження за участю людей як «будь-яку суспільно-наукову, біомедичну, поведінкову або епідеміологічну діяльність, яка передбачає систематичний збір або аналіз даних з метою отримання нових знань, у якій люди: 1) піддаються маніпуляціям, втручанню, спостереженню або іншій взаємодії зі слідчими безпосередньо або через зміну свого середовища; 2) стали ідентифікованими шляхом збору, підготовки або використання дослідником біологічного матеріалу або медичних чи інших записів.

Спостереження за впливом курортних факторів на здоров'я людей є також елементом збору даних про людину. При цьому людина дуже часто змінює середовище свого проживання, що може нести додаткові ризики.

Важливим індикатором етичних проблем є вакцинація. Вона підіймає низку складних етичних питань, з якими мають стикатися дослідники, уряди, спонсори, фармацевтичні компанії та громади. З наслідками вакцинації стикаються курортні заклади, що розробляють нові реабілітаційні програми.

Етичні питання під час пандемії включають питання про справедливий розподіл ресурсів, захист уразливих груп населення, повагу до вибору пацієнтом варіантів лікування та солідарність між громадами під час спалахів. Свого часу хвиля захворювань вірусом Зіка підняла багато конкретних етичних питань, зокрема щодо вагітності. У той же час, вона висвітлила етичні проблеми, які виникають у зв'язку з трансмісивними хворобами в цілому. Епідемія ВІЛ поставила перед посадовими особами охорони здоров'я, дослідниками та клініцистами багато етичних проблем, починаючи від політики на макрорівні до клінічних рішень на мікрорівні, адаптації до нормального життя людей, що є носіями та хворими. Пандемія коронавірусу потребували від держави вирішення багатьох етичних питань, як на рівні країн та громад, так і на рівні роботи з окремими особами, які, наприклад, Відмовлялися лікуватися.

Додержання лікарської таємниці є також одним зі стандартів медичної етики. Посилення лікувальної, медичної спрямованості курортів призводить до необхідності додержання цього стандарту в курортній справі [4].

Інша складова курортної справи – етика ведення курортного бізнесу. Етика гостинності – це критична мораль і політика чесності в індустрії гостинності. Етика гостинності допоможе компанії подбати про свою чесність, майбутнє бізнесу, клієнтів і співробітників за допомогою цитованих принципів менеджменту гостинності, щоб процвітати та уникати основних проблем індустрії гостинності. Усі працівники індустрії розуміють модель етики гостинності як необхідний кодекс менеджменту гостинності, який висвітлює відповідну мораль і принципи цього туристичного бізнесу. Отже, етика гостинності, курортної справи стосується філософського ставлення керівника, працівника, готелю, мотелю чи будь-якого закладу до гостей компанії та надання їм найкращого досвіду вашої робочої культури, стосунків і стандартів.

Професійний менеджер в курортній індустрії, повинен застосовувати ці фундаментальні етичні принципи в умовному випадку закладу:

повага: важливим фактором етики гостинності є прояв поваги до ваших клієнтів у будь-якому секторі під час розмов, обслуговування, бронювання та реєстрації заїзду та виїзду з метою проведення хорошого маркетингу, обізнаності, довіри та підвищення етичного враження, яке спонукає людей повертатися. З іншого боку, етика менеджерів гостинності також повинна виявляти якомога більше поваги до свого робочого персоналу, оскільки це підвищить їхню лояльність і створить у клієнтів чудовий і цитований імідж ваших методів управління;

відданість якості: етика в управлінні курортною справою відображає прагнення представити найкращу якість роботи в управлінні, послугах, прибиранні, відстеженні стану здоров'я та організації харчування. Менеджери, які дотримуються етики, завжди прагнуть надавати найкращі послуги, зосереджуючись на уникненні відомих проблем із розміщенням;

підтримка репутації: етика курортної справи допомагає створити найкращий бренд і репутацію на ринку гостинності; крім того, дотримання етичних вимог цієї галузі допомагає менеджерам захищати та підтримувати репутацію курорту, надаючи найкращі послуги профілактики та реабілітації і, одночасно, конкурентоспроможний готельний бізнес;

надійність керування: працюючи в курортному бізнесі, можна визначити, що надійність людей по відношенню до керівника і етика щодо ведення бізнесу є важливими; Бути надійним менеджером означає надавати найкращі послуги, операції, орієнтацію на ресурси, вирішувати всі умови медицини, гостинності, екологічні умови, естетику та вибачатися, коли трапляється проблема;

щедрість: розуміння впливу подарунків на клієнта є важливим для курортного бізнесу; якщо компанія прагне розширити етику гостинності в бізнесі, вона може зробити це, просто пропонуючи переваги своїм клієнтам у вигляді подарунків, знижок і запам'ятовуючи, що їм подобається, а що ні. Для цього існує практика заповнення есе;

лояльність. Необхідно бути лояльним господарем курортного закладу, що розширить можливості менеджменту гостинності та етики, оскільки лояльність у туризмі означає лояльність до компанії, методів керівництва, дисципліни співробітників, турботи про гостей та етичних принципів гостинності для надання найкращих послуг. Лояльність надає змогу вирішувати проблеми, перш ніж вони вплинули на проживання гостей;

позитивна робоча енергія. Створення позитивної енергії є важливою темою для бізнес-менеджерів, екскурсоводів і всіх професіоналів гостинності та туризму. Хороші менеджери включають позитивну енергію у свої перспективи, оскільки це може стати визначальним фактором для клієнта, який приймає рішення про повернення до цього курорту, спираючись на наявність цілісної якісної послуги. Більше того, позитивна робоча енергія відображається на інноваціях працівників і підвищує їх ентузіазм і продуктивність;

справедливість. Справедливість в етиці курортного бізнесу — це здатність менеджера ставитися до різних співробітників і відвідувачів, не виявляючи фаворитів на основі статі, кольору шкіри, віку чи навіть соціального класу та фінансового стану гостя. Керівник повинен приймати розбіжності та діяти на основі загальнолюдської моралі та етичних підходів;

відповідальність. Відповідальність — це не лише важлива складова етики гостинності, а й професійна поведінка; таким чином, у сфері гостинності та туризмі, менеджер з роботи з клієнтами є особою, яка відповідає за всі свої рішення та поведінку, але має певний рівень компромісу, щоб керувати іншими. Крім того, він несе відповідальність за дії та проблеми своєї команди[5].

Таким чином, на основі представлених досліджень та проведених раніше досліджень [6; 7; 8; 9], нами визначено окремі принципи державного управління курортами в постковідний період. Принципи зосереджені на стратегії комерційних доходів готелю та закріплені на функції управління доходами, оскільки це було відправною точкою для продовження функціонування галузі курортів. До таких принципів віднесено наступні: знання та розуміння своїх клієнтів, автоматизація та застосування інтелектуальних технологій, цілеспрямовані інновації для формування бізнес-стратегії розвитку курорту, адаптація лідерства та

організаційної культури до сучасних вимог, стратегічне партнерство. Визначено також необхідність дотримання етичних стандартів в курортному бізнесі. Такі стандарти розділяються на стандарти, що пов'язані з медичною складовою діяльності курортів та стандарти етичного ведення курортного бізнесу.

Список використаних джерел:

1. 5 key principles for success in the hotel and restaurant business moving forward. URL: <https://insights.ehotelier.com/insights/2021/07/21/5-key-principles-for-success-in-the-hotel-and-restaurant-business-moving-forward/> (дата звернення: 12. 12. 2023 р.).
2. Ханіна О. І. Забезпечення державою умов для розвитку медичних стартапів. *Право та державне управління*. 2024. № 1. С. 190–205.
3. На шляху до мільярда. 25 кращих стартапів України. *Forbs*. 2023/2024. № 8. С. 68 – 86.
4. Global health ethics. URL: https://www.who.int/health-topics/ethics-and-health#tab=tab_1 (дата звернення: 12.12.2023).
5. 9 Hospitality Ethics Every Professional Should Know. URL: <https://www.lpcentre.com/articles/9-hospitality-ethics-every-professional-should-know> (дата звернення: 12.12.2023).
6. Сазонець І. Л., Потьомкіна В. А. Державно-інституційне регулювання розвитку курортної справи в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2023. № 2. С. 1–13.
7. Вівсянник О. М., Сазонець І. Л. Передумови формування державою безбар'єрного простору в санаторно-курортних закладах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 6. С. 208–212.
8. Вівсянник О. М., Сазонець І. Л. Формування безбар'єрного простору в санаторно-курортних закладах на основі реалізації принципів охорони здоров'я. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 3. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/3230> (дата звернення: 12.12.2022).
9. Сазонець О. М. Управління міжнародним бізнесом. Рівне : НУВГП, 2019. 338 с.

Торяник Володимир Миколайович
доктор політичних наук, професор
професор кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу
Вищого навчального приватного закладу
«Дніпровський гуманітарний університет»

ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ АДАПТАЦІЇ СИСТЕМИ ТУРИСТИЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ

Глобальні процеси інтеграції сучасного світу є достатньо зваженою та об'єктивною тенденцією розвитку усіх сфер суспільного життя. Вони залучили суспільне виробництво, культуру, освітню та наукову сфери, духовне життя, зайнявши місце визначальних факторів створення способу та якості життя усього світу та окремих державно-організованих суспільств, їх позиції та ролі у житті світового співтовариства народів.

У зв'язку з цим, нинішня система туристичної освіти (далі - турсвіта) України теж потребує корекції відповідно до умов соціально орієнтованої економіки та інтеграції України в освітню спільноту, що обумовило актуальність теми дослідження.

Свідченням актуальності теми дослідження є також увага до неї таких вітчизняних вчених, як В.П. Андрущенко, Л.Г. Білий, Н.Д. Шульга, К.І. Кириченко та ін.

Мета дослідження – визначення основних проблемних питань державного управління процесом адаптації системи туристичної освіти України до європейських стандартів та шляхів їх вирішення.

Долучення України до Болонського процесу призвело до здійснення важливих змін у освітній системі взагалі, а окремо в турсвіті. Було введено кредитно-модульну систему організації навчального процесу Закладом вищої освіти (далі – ЗВО) підготовлено експериментальні навчальні плани, адаптовано шкалу оцінювання знань студентів навчальних закладів, розроблено методологію перерахування обсягу навчального навантаження діючих навчальних планів у кредити, зроблено адаптацію до європейських вимог вищої освіти окремі документи (інформаційний пакет, академічна довідка, додаток до диплома). Створено і схвалено колегією МОН та громадською колегією новий перелік бакалаврських програм підготовки фахівців у ЗВО України [2; 3; 5].

Для вдалого введення принципів Болонського процесу у ЗВО України було запроваджено три рівні навчання: бакалавр, магістр і аспірантура.

У процесі проведених нарад, конференцій і зустрічей в рамках Болонського процесу було виокремлено шість головних принципів його роботи: впровадження двох циклів навчання, введення кредитної системи, розширення мобільності, контроль якості освіти, забезпечення працевлаштування випускників і привабливості європейської освітньої системи [7].

Інтеграція турсвітньої системи України до європейських стандартів сприймається громадськістю України досить неоднозначно. З одного боку, після імплементації європейської форми освіти, тобто креативного типу навчання, освіта студентів України стала більш творчою за характером. Форми здійснення контролю студентів у вузах України орієнтовані на творчу та практичну складову діяльності, а не на зазубрювання матеріалів наосліп. Студент самостійно виконує роботу з джерелами, використовує довідковий матеріал, Інтернет-ресурси, додаткову літературу в бібліотеках, що покращує здатність до аналізу і систематизації навчального матеріалу, дослідження і впровадження нового в процесі навчання, а не просто відтворення старого навчального матеріалу [7; 9].

З іншого боку, репродуктивний тип навчання, який був притаманний попередній системі освіти, широко використовується у вузах, на що є свої раціональні причини, до яких можна віднести відсутність необхідних матеріальних фондів, грошових ресурсів, відсутність бажання викладачів старої школи змінювати підхід до процесу навчання, проявляти ініціативу і розвивати у студентів бажання навчатися навичкам самостійної творчої роботи [9].

Вузконаправлене навчання, яке характерне для західної системи освіти, звужує кругозір і світогляд студента чи учня [7].

Загалом сфера турсвіти України, незважаючи на певні досягнення (створена певна необхідна правова база для функціонування вищої освіти, сформована розгалужена мережа вищих навчальних закладів, оновлюється перелік професій, навчальний процес стрімко включає сучасні інформаційні технології, поглиблено міжнародну кооперацію) має і негативні сторони:

– Україна не представлена в жодному з основних рейтингів найкращих університетів на міжнародному рівні;

– помітною є суперечність між реальним рівнем підготовки фахівця у вищих навчальних закладах та потребами і вимогами до них сучасного суспільства. Нинішня система вищих навчальних закладів, їх структура, діяльність не повною мірою забезпечують сучасний рівень надання освітніх послуг. Це проявляється у неоднозначному ставленні світової спільноти до наявності в нашій державі великої кількості

університетів, академій, інститутів при не надто великій чисельності населення;

– через відсутність чіткості профільних напрямів кожного ЗВО існує дублювання підготовки з окремих напрямів і спеціальностей у межах певного регіону;

– кількість навчальних напрямів і спеціальностей є надто великою;

– надмірна кількість пільг при вступі до ЗВО продовжує обмежувати доступ до вищої освіти абітурієнтам з високим рівнем знань;

– для осіб з особливими потребами доступ до якісної освіти залишається обмеженим;

– рівень забезпеченості в окремих ЗВО сучасними засобами навчання на дуже низькому рівні;

– основні статті видатків бюджету спрямовані на виплати заробітних плат, комунальних платежів та стипендій, а не на підвищення якості освіти;

– єдиний освітній простір відсутній, сьогодні ЗВО перебувають у підпорядкуванні 26 міністерств і відомств;

– єдиних державних норм визначення вартості освітніх послуг у країні немає;

– помітним є ослаблення зв'язку вищої освіти з наукою, що виявляється в скороченні наукових досліджень, що ведуться ЗВО. Крім того, деякі приватні ЗВО, як правило, взагалі не займаються науково-дослідною діяльністю.

– зростання розриву між вищою освітою та ринком праці, освітянами та працедавцями. Основні причини такої негативної тенденції полягають у невідповідності знань, умінь і навичок випускників вимогам працедавців; не закріпленості теоретичних знань студентів на практиці; невідповідності освітньо-професійної структури випускників запитам галузей економіки. Відсутність взаємодії роботодавців із закладами вищої освіти обмежує можливості працевлаштування випускників ЗВО. Українські роботодавці не бажають інвестувати в освіту: доказом цього є низький рівень оплати юридичними особами навчання студентів [6; 9; 11].

До того ж якість навчання постійно погіршується:

по-перше, через надмірне зростання кількості ЗВО, їх філій, які не мають для надання якісних освітніх послуг ні відповідного кадрового потенціалу, ні належної матеріально-технічної бази, ні сталих наукових шкіл;

по-друге, через обмеженість обсягів державного фінансування, що виявляється в зниженні престижності праці викладачів, низькому рівні введення в експлуатацію нових студентських місць, гуртожитків,

їдальнь, недостатньому забезпеченні бібліотечними фондами та автоматизованими студентськими місцями;

по-третє, через відсутність ефективних механізмів контролю якості освітніх послуг [15].

Серед стримуючих чинників входження турсвіти України в Європейський простір освіти сьогодні доцільно виокремити такі:

- застарілість законодавства про вищу освіту;
- відсутність законодавства про освіту дорослих (неформальну й неофіційну освіту) як невід’ємну складову безперервної освіти;
- нерозробленість національної системи кваліфікацій на основі компетентнісного і кредитного підходів, сумісної з європейськими кваліфікаційними рамками для ЄПВО та для навчання впродовж життя;
- повільність сприйняття методології компетентнісного і кредитного підходів, що ускладнює запровадження ефективного студентоорієнтованого навчального процесу, досягнення потрібного освітнього результату;
- надмірність і часто відверта слабкість мережі вищих навчальних закладів, що зумовлює розпорошеність та неефективність використання ресурсів, низькі освітньо-науковий потенціал і результативність вищої школи, неспроможність проконтролювати її діяльність;
- нерозвиненість дослідницько-інноваційної компоненти вищої школи;
- формальність функціонування громадської складової в державно-громадському управлінні освітою, недостатність повноважень і зацікавленості в усіх причетних сторін – студентів, випускників, викладачів, роботодавців, фахових об’єднань [6; 7; 14; 16].

Для подолання цих чинників на нашу думку треба:

1. Оновити законодавство в сфері турсвіти на основі узгодженої національної концепції якісної вищої освіти, сумісної з європейськими стандартами. У протилежному випадку виникає реальна небезпека прийняття неякісного суперечливого законодавства, а до того ж сам процес законотворчості буде ускладненим, уповільненим. Тобто перед формулюванням конкретних законодавчих норм необхідно визначитися із загально-концептуальними положеннями щодо сфери турсвіти [12].

2. Розробити національну систему кваліфікації, узгодженої з європейськими кваліфікаційними рамками для ЄПВО та навчання впродовж життя. Також необхідно використовувати компетентнісні і кредитні підходи при формулюванні змісту і форм вищої освіти, способів моніторингу та оцінювання освітнього результату. Саме застосуванням зазначених підходів можна зацікавити і об’єднати для ідентифікації якісних характеристик вищої школи студентів, випускників,

роботодавців, викладачів, урядовців [11]. До того ж в Україні не стабільно функціонує система підвищення кваліфікації та перепідготовки. Нової системи, що задовольняла б потреби ринкової економіки, не створено. Тому дуже важливий загальноєвропейський принцип «освіта упродовж усього життя» поки що в умовах нашої держави не може бути повною мірою реалізований.

3. Прискорити пошук оптимальних шляхів досягнення Україною єдиних європейських освітніх стандартів. На жаль, в українському суспільстві дискусія про цілі і потребу цього процесу нерідко переноситься з професійної в політичну площину. Це вимагає відповіді на запитання про зміст європейського виміру освіти та доцільність орієнтації на його критерії без урахування методів досягнення цих цілей [16].

4. Удосконалити та підвищити якість мовної освіти, оскільки без знання хоча б однієї іноземної мови неможливо забезпечити виконання основних положень Болонської декларації: адаптація до спільних норм і стандартів щодо знання випускників ЗВО та викладачів іноземної мови та сформованих навичок комунікативної поведінки у відповідних ситуаціях навчального, професійного та побутового спілкування. Європейські освітні стандарти закріплені в Європейських рекомендаціях з мовної освіти, документі, що регулює вивчення, викладання, оцінювання знань у європейському освітньому просторі [5].

Сьогодні знання іноземної мови — пріоритетне завдання не тільки для учнів, студентів, учителів, але й для політиків і службовців, лікарів і науковців, підприємців і мандрівників — кожного, хто вважає себе освіченою людиною. Це неможливо без знання хоча б однієї іноземної мови [4; 5].

На теперішній час, ніхто не піддає сумніву рівні володіння мовою, на які орієнтується вся Європа, важливість комунікативної компетенції та її складових, проте існує потреба в перегляді поглядів на те, що ми вважаємо мовою, загальних підходів до вивчення мови і, що найбільш важливо, на роль мови в житті суспільства. Мова зараз розглядається не лише як засіб спілкування між собою, а також і з представниками інших культур, тому важливе знання не тільки мови, але й культури та традицій тієї чи іншої країни.

Варто звернути увагу саме на вивчення мови як засобу спілкування і досягнення поставленої мети. Знання мови – це необхідність у сучасному суспільстві. Зараз і в Європейського Союзу, і в Ради Європи очікування однакові. Мова – це засіб входження в Європейський Союз, оскільки мобільність студентів, викладачів та інших громадян

забезпечується знаннями мови. Англійська найбільш поширена – це мова Інтернету, наукових досліджень, спорту та інших галузей [16].

Державні освітні стандарти з іноземної мови чітко визначають мету вивчення іноземної мови в навчальному закладі: розвиток умінь користуватися іноземною мовою як інструментом діалогу культур і цивілізацій сучасного світу, для міжкультурного спілкування в різних сферах життя. Формування в учнів умінь і навичок іншомовного спілкування передбачає досягнення такого рівня комунікативної компетенції, який був би достатнім для спілкування в певних комунікативних сферах чотирьох видів діяльності: аудіювання, говоріння, читання та письма [37].

Незнання або незадовільне знання іноземної мови звужує потенційні можливості щодо працевлаштування і самореалізації випускників, досягнення їх кар'єрного успіху, значно ускладнює спілкування з іноземцями. Володіння іноземними мовами відкриває широкі можливості для міжнародного співробітництва, підвищує інтелектуальний рівень людини, дозволяє навчатися дистанційно в різних ЗВО світу. Надання поштовху процесам вивчення й поглиблення знань із іноземних мов і літератур, зацікавлення громадян України в отриманні ґрунтовної гуманітарної підготовки є справою, що має державне значення [15, 16].

5 Запровадити освітні інновації та інформаційні технології відповідно до пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку сфери турсвіти в Україні. Інноваційна освіта орієнтована сьогодні не стільки на передавання знань, які постійно оновлюються, скільки на оволодіння базовими компетенціями, що дозволяють потім – у міру необхідності – здобувати знання самостійно [17].

Інформаційні технології можна використовувати як для очного, так і для дистанційного навчання, що дозволяє отримати доступ до єдиного глобального інформаційного простору. Використання комп'ютерних технологій сприяє підвищенню рівня самоосвіти, мотивації до навчальної діяльності та дає абсолютно нові можливості для творчості, набуття та закріплення різноманітних професійних навичок, до того ж відповідає суспільному замовленню [13, 14].

6. Використати системи мультимедіа, які дозволяє об'єднати можливості комп'ютера і знання викладача для створення електронних підручників із мобільним доступом до інформації. Мультимедійні технології відкривають можливості для викладачів відмовитися від властивих традиційному навчання рутинних видів викладацької діяльності та значно активізувати пізнавальну діяльність студентів [13].

З метою активізації процесу реформування вищої освіти в сфері туризму відповідно до умов соціально-орієнтованої економіки та інтеграції України в європейську освітню спільноту можливо запропонувати наступні заходи: 1) забезпечити автономію університетів ЗВО; 2) обмежити зміст державного і галузевих стандартів вищої освіти, зокрема, через встановлення більш загальних вимог до освітніх і освітньо-кваліфікаційних рівнів вищої освіти і вилучення освітньо-професійних програм підготовки з переліку стандартів вищої освіти; 3) ліквідувати в майбутньому поняття ліцензійного обсягу; 4) встановити, що максимальна кількість студентів ЗВО може визначатися кадровим забезпеченням, наявною навчально-матеріальною базою, відповідним замовленням держави або приватними установами; 5) проводити акредитацію відповідно до критеріїв визначення якості освіти, визнаних Міжнародною Мережею Агенцій з Оцінки Якості Вищої Освіти (International Network of Quality Assurance Agencies in Higher Education, INQAANE) і у тісній співпраці з цією мережею; 6) зосередити діяльність МОН на виконанні таких функцій: забезпеченні подання університетами правдивої інформації про себе (зокрема, про те, хто у них викладає, що викладається, як здійснюється викладання, які успіхи мають випускники на ринку праці тощо); забезпеченні підтримки інвестицій у вищу освіту через розвиток системи надання кредитів на навчання і через сприяння підтримці вищої освіти з боку приватних організацій і осіб [2; 5; 6; 7; 9; 11].

Крім цього, реформування сфери освіти взагалі, а турсвіти окремо в Україні має відповідати наступним принципам:

- ґрунтуватися на стратегічному баченні перспектив соціально-економічного розвитку держави в найближчому та віддаленому майбутньому, носити системний і комплексний характер;

- відбуватися за активної участі державного, підприємницького і громадського секторів суспільства, де головну координуючу роль мають відігравати державні інституції, покликані при цьому забезпечувати вироблення та підтримку законодавчого, організаційно-економічного механізмів функціонування освіти;

- використовувати найкращий досвід інших країн, зокрема держав-членів ЄС щодо реформування освіти, зберігаючи при цьому власні традиції, досягнення та національну ідентичність;

- спиратися на принцип наукової обґрунтованості, тобто формування державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою має здійснюватися на підставі прогнозування попиту та пропозиції на ринку праці та ринку освітніх послуг;

– ґрунтуватися на принципі мобільності: на підставі досліджень попиту та пропозиції на ринку праці необхідно формувати структурні компоненти та навчальні плани підготовки фахівців таким чином, щоб вони дозволяли підвищувати рівень адаптації до змін в економіці;

– бути більше відкритим, прозорим та зрозумілим для громадськості [2; 4; 11; 12].

Таким чином, сучасна система освіти України взагалі, а окремо турсвіта, потребує реформування відповідно до умов соціально орієнтованої економіки та інтеграції України в європейську освітню спільноту. Приклад Європейського Союзу та його підтримка на шляху реформування української сфери туристичної освіти мають позитивно вплинути на майбутній розвиток нашої держави як туристичної країни.

Серед багатьох проблем, що стоять перед сучасною системою турсвіти в Україні, її відповідність європейським освітнім стандартам є визначальною, оскільки саме вона створює умови для інтеграції України у світовий туристичний простір.

Наша держава знаходиться тільки на початку шляху і стоїть перед великими проблемами, найважливіша з яких проблема якості турсвіти, яка виступає перепорою визнанню українських дипломів та прийняттю українських спеціалістів в країнах ЄС.

У зв'язку з цим Україні першочергово необхідно модернізувати законодавство у сфері турсвіти за прикладом європейських країн. Важливим є також перегляд фінансування туристичної освітньої сфери з боку держави, а також залучення в неї додаткових інвестицій.

Окрім цього, задля вирішення існуючих проблем варто звернути увагу на більш широке використання інноваційних технологій в турсвіті, сприяти активнішій мобільності як студентів, так і викладачів, а також розвивати більш якісне викладання іноземних мов.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В. П. Наука, освіта і культура України в пост-Болонському просторі. *Вища освіта України*. 2004. Вип. 4. С. 11-13.

2. Антонюк Т. Міжнародне співробітництво та інтеграція у галузі освіти як важливий фактор конкурентоспроможності української освітньої системи. *Наукові записки. Серія «Історичні науки»*. 2013. С. 149–155.

3. Антонюк Т. Співпраця українських ВНЗ із зарубіжними в умовах реформування національної системи освіти. *Українознавчий альманах*. 2013. Вип. 11. С. 235–236.

4. Білий Л. Г. Перспективи розвитку вищої освіти в Україні в контексті інтеграції до європейського освітнього простору. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2011. Вип. 4. С. 12-21.

5. Борецька Н. О. Реалізація державної освітньої політики в контексті європейської інтеграції. *Економіка та держава*. 2012. Вип. 10. С. 112-114.
6. Гаєвська Л. А., Шульга Н. Д. Досвід Європейського Союзу щодо формування й реалізації освітньої політики як головного важеля соціально-економічного розвитку країн. *Вісник післядипломної освіти. Серія: Управління та адміністрування*. 2017. Вип. 4/5. С. 1-14.
7. Журавський В. Основні завдання вищої школи щодо реалізації в Україні принципів і завдань Болонського процесу. *Вища школа*. 2004. Вип. 1. С. 42-44.
8. Закон України «Про вищу освіту». *Відомості Верховної Ради*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 15.03.2024).
9. Кириченко К. І. Проблеми інтеграції національної системи освіти до європейського освітнього простору. *Аспекти публічного управління*. 2015. Вип. 11-12. С. 104-108.
10. Краєвська О. Освітня політика Європейського Союзу: становлення та механізми реалізації. *Вісник Львівського ун-ту. Серія: Міжнародні відносини*. 2011. Вип. 28. С. 53-65.
11. Лазебна Л. О. Нова українська школа – основа національної освітньої реформи. *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України*. 2018. № 4. С. 155-167.
12. Моїсеєва Ф. А., Усачов В. А. Європейська інтеграція вищої освіти в Україні в контексті Болонського процесу. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2014. Вип. 1. С. 36-40.
13. Олійник А. Поняття й реальність процесу інноваційного розвитку освіти в Україні у контексті Болонських декларацій. *Вища освіта України*. 2007. Вип. 1. С. 42-49.
14. Петухова І. О., Ополінська В. В. Проблеми і перспективи сучасної вітчизняної вищої освіти в контексті порівняльного аналізу Болонської та української освітніх моделей. *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України*. 2018. № 4. С. 244–249.
15. Пінчук Є. А. Модернізація вищої школи України в умовах інтеграції в Європейський освітній простір. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2009. Вип. 2. С. 112-120.
16. Сало А.В. Сучасний стан вищої освіти в Україні. *Бізнес Інформ*. 2015. Вип. 7. С. 54–61.
17. Філіпов В. К. Вплив глобалізаційних процесів на соціальний інститут освіти. *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України*. 2018. № 3. С. 78–82.

РОЗДІЛ 2.

ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ

Ходак Ольга Віталіївна

*старший викладач кафедри туристичного та готельно-ресторанного
бізнесу Вищого навчального приватного закладу
«Дніпровський гуманітарний університет»*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ

Індустрія туризму та гостинності створює приплив як місцевих, так і іноземних доходів та можливостей працевлаштування, сприяючи розвитку інфраструктури та позитивному економічному зростанню. З погляду соціального розвитку, галузь також пом'якшує соціально-економічні проблеми, такі як безробіття, нерівність та бідність, надаючи можливості та соціальну цінність на місцевому рівні. Крім того, він вважається життєво важливим фактором досягнення глобальних цілей Порядку денного Організації Об'єднаних Націй на період до 2030 року, які вимагають реалізації політики, що сприяє стійкому туризму [1].

Отже, індустрія туризму та гостинності є найважливішим сектором економіки та забезпечує країнам та регіонам економічне зростання, а також економічний та соціальний розвиток. Хоча позитивний вплив туризму зазвичай переважає негативний, деякі види туристичної практики можуть призвести до негативних результатів. Відповідно, формулювання політики, особливо у сфері туризму та гостинності, є дуже актуальним та значущим питанням.

Акцент на політиці особливо актуальний, оскільки індустрія туризму та гостинності складна та має численні взаємопов'язані мережі. Пандемія COVID-19 посилила вирішальну роль політики. Враховуючи згубні наслідки політики закриття територій та обмежень, тепер стає ясно, що багато урядів пропонували обмежену допомогу зацікавленим сторонам у сфері туризму, необхідна розробка та реалізація ефективного державного управління для відновлення довіри між зацікавленими сторонами у сфері туризму та гостинності та пожвавлення сектора. Наприклад, Департамент туризму Південної Африки ініціював План відновлення туристичного сектора шляхом розробки державної політики, в якій стверджується, що: «Туризм у Південній Африці... опинився в кризі через пандемію COVID-19, внаслідок чого тисячі підприємств та робочих місць, що знаходяться під загрозою. Пріоритетом для галузі є

відновлення діяльності, як тільки це буде безпечно... Ситуація потребує термінового реагування, а також визнання обмежень, що перешкоджають розвитку туризму у Південній Африці» [2].

Незважаючи на соціальну та економічну значущість політики, існує недостатнє розуміння прихильності державної політики індустрії туризму та гостинності та ролі політики у формуванні цього сектора. Державне управління набуває різних форм, таких як постанови, плани, стратегії, проекти, керівні принципи, програми та реформи. Згідно з інституційною теорією, управління є одним з типів інститутів або правил гри. Фактично, воно спрямоване на обмеження поведінки зацікавлених сторін у конкретних умовах. У сфері туризму та гостинності політика пов'язана з динамікою ринку праці, яка залежить від культурного та традиційного сприйняття груп у конкретному контексті. Наприклад, багато політик, сформульованих Організацією Об'єднаних Націй, не були реалізовані (тобто так званий розрив між політикою та діями або «невідповідність масштабів»), оскільки політики не відповідають місцевим характеристикам та контексту [3].

Інші типи бар'єрів можуть також вплинути на реалізацію політики. Наприклад, до них відносяться різні ролі органів державної влади, боротьба за владу на різних рівнях державного апарату, яка може також включати бізнес та співтовариства, брак знань та потенціалу для реалізації політики, питання співвідношення сил на місцевому й національному рівнях та легітимності, а також відсутність політичної волі.

Більш глибоке розуміння концептуального державного управління у сфері туризму має включати вивчення основних економічних та соціально-політичних обґрунтувань або причин державної політики, також передбачає вихід за рамки діяльності уряду. Зокрема, їхня роль в даний час помітна завдяки прямій участі та непрямим або реляційним «м'яким» стратегіям за участю різних зацікавлених сторін. Крім того, різні типи політичних інструментів характеризуються прагненням досягти результатів за допомогою відносних або прямих політичних дій. Щодо державного управління – дії вбудовані в інституційні характеристики та переважаючі політичні ідеології контексту (наприклад, типи інститутів, які впливають на державну політику у сфері туризму та гостинності).

Політичний вимір обґрунтування політики, фокусується на мотивації політичних дій, беручи до уваги необхідність досліджувати причини, пов'язані з економічними (наприклад, збій ринку) та соціально-політичними (наприклад, відсутність різноманітності, системний збій, невдача у навчанні) аспекти контексту.

Роль державного управління у сфері туризму та гостинності динамічна, складна та взаємопов'язана, на неї впливають соціально-економічний контекст та формальні структури державної політики. Таким чином, щоб роль політики реалізовувалася через компоненти, що охоплюють як поодинокі (тобто прямі) дії, так і реляційні дії: а) надання стимулів та компенсацій (тобто індивідуальна участь); б) сприяння освіті (тобто реляційному); в) створення мереж та спільнот (тобто реляційних); г) створення координації (тобто реляційної).

Типи державного управління стосуються інструментів, які держава використовує для управління процесами туризму та гостинності. Вони можуть охоплювати формальні та неформальні інституційні рамки та можуть бути оформлені як окремі чи взаємопов'язані політичні дії. Тип інституційної структури важливий для розуміння контексту та соціально-економічних правил туризму та гостинності. Державну політику часто концептуалізують як формальні інститути чи правила, що передбачають формальність процедур, у яких вона формулюється, наявність розпорядчих санкцій щодо порушення і відстежуваність їх походження. Хоча ці елементи залежать від контексту, успіх реалізації політики залежить від неформальних правил (наприклад, культури, і цінностей) конкретного середовища, вона діє як каталізатор реалізації політики. Щоб запропонувати повнішу типологію інструментів державної політики, розглянемо наступні компоненти: економічні, правові, інформаційні, партнерські, гібридні, формальні, неформальні та формально-неформальні (таблиця 1).

Результати показали, що провали ринку є найпоширенішою причиною, демонструючи, що державна політика у сфері туризму та гостинності також розглядається як коригуючий захід щодо ринкових сил. Уряди, які прагнуть підтримати туризм та готельний бізнес, мають розробити плани щодо подолання існуючих проблем та майбутніх проблем через негаразди на ринку.

Відсутність різноманітності є ще одним обґрунтуванням політики, але вона рідко враховується. Вирішення проблеми відсутності різноманітності означає залучення людей та спільнот з різним досвідом в індустрію туризму та гостинності та покращення людського капіталу навколишнього середовища за допомогою нових знань у сприянні еволюційному прогресу у сфері туризму та гостинності через інклюзивність.

Проблеми у сфері туризму та гостинності слід вирішувати за допомогою стимульованого співробітництва між учасниками системи. Це включає координацію процесів участі зацікавлених сторін у процесі прийняття рішень та процесів змін як ефективних способів управління в

індустрії туризму та гостинності. Системне співробітництво також має бути спрямоване на подолання нестачі знань у одного або всіх учасників системи: державного сектору, приватного сектору та туристів, щоб виправити помилки у навчанні та стимулювати поведінкові зміни всередині структур державної політики, а також у сфері туризму та гостинності.

Таблиця 1

Концептуальні основи дослідження державної політики у сфері туризму та гостинності: виміри та компоненти

Політичний вимір	Компоненти	Визначення та приклади компонентів
Обґрунтування запропонованої політики та її мотивація	провал ринку	політика, спрямована на компенсацію неоптимального розподілу приватних ресурсів (неокласичний підхід, економічний)
	системна помилка	зв'язки та взаємозв'язки в системі або між її учасниками слабкі або недостатньо сприяють генеруванню знань; політичним суб'єктам необхідно просувати інституційні конфігурації, які стимулюють взаємодію та асоціації між суб'єктами (системні інституційні підходи, соціально-політичні підходи)
	невдача у навчанні	когнітивні прогалини – увага зосереджена на навчальних та когнітивних здібностях різних державних та приватних суб'єктів (еволюційний підхід, соціально-політичний підхід)
	відсутність різноманітності	практика залучення людей/спільнот різного походження або з точки зору продуктів та технологій: покращення різноманітності доступних ресурсів (еволюційний підхід, соціально-політичний підхід)
Процеси та системи, за допомогою яких розробляється та реалізується політика	стимули	заохочення певних процесів або практик (пряма дія)
	компенсація	врівноважування економічних втрат стосовно організацій (пряма дія)
	освіта	заповнення когнітивної прогалини, яка може існувати в приватному та державному секторах (облік динаміки та адаптація до потреб)
	створення мереж (спільнот)	сприяння мережевому співробітництву та конкуренції (взаємодія та побудова соціально-економічної діяльності)
	координація	координація системи (реляційне залучення та побудова соціально-економічної активності)
Типи інструментів державного	економічні	вони засновані на діях податкових органів та грошах: податки, податкові пільги, субсидії та премії

управління та пропонована їх інституційна структура для досягнення бажаних цілей	юридичні	закони, директиви та постанови
	інформаційні	вони засновані на ресурсах знань. прикладами є кампанії, навчання та веб-сайти
	партнерство	форуми, угоди, укладені шляхом переговорів, і державно-приватне партнерство
	гібридні	стратегії та плани дій, які зазвичай поєднують у собі два або більше інструментів
	формальні неофіційні	закони, правила та технічні стандарти культура, норми та цінності

Джерело: складено автором на основі [4].

Відповідно, державна політика має реагувати на проблеми у сфері туризму та гостинності за допомогою гібридних державних інструментів, які часто включають стратегічні плани щодо усунення системних збоїв (наприклад, об'єднання різних суб'єктів чи галузей знань), що потребують різноманітних економічних, правових, партнерських та інформаційних інструментів [5].

Управління передбачає процес керівництва, який інституційно та технічно структурований, тобто заснований на принципах, нормах, процедурах та практиці колективного прийняття рішень про спільні цілі співіснування, а також про те, як координувати та співпрацювати для досягнення поставлених цілей. Хоча чіткого визначення того, з чого складається управління в туристичному секторі, не існує, його можна перефразувати так: процес проведення скоординованих дій між державними, приватними та соціальними суб'єктами у «туристичній системі» для створення синергії.

Туризм – це сектор діяльності, який передбачає численні взаємовідносини між численними типами суб'єктів та агентів, що втручаються у виробництво товарів та послуг, які споживають відвідувачі. У цих рамках директивні функції уряду в нинішніх умовах є особливо актуальними для координації зусиль, спрямованих на забезпечення того, щоб динаміка постійного зростання, досягнутого туризмом на сьогоднішній день, була економічно, соціальною та екологічно стійкою, щоб збільшити його внесок у розвиток.

Хоча туристичне виробництво можна аналізувати та досліджувати на основі відносин співробітництва між державним й приватним секторами та жителями туристичних напрямків, що розглядаються як сектор діяльності, туризм охоплює реальність набагато складнішу через розмитий характер відповідальності за його виробництво, розвиток, що поділяється всією великою та складною мережею учасників, як показано в наступній розбивці:

Приватний сектор, як основний виробник і постачальник товарів та послуг, споживаних відвідувачами, в цілому складається з безлічі

економічних одиниць, що визначаються залежно від їх розміру та масштабу (мікро-, малі, середні та великі підприємства, чи то місцеві, регіональні, національні чи транснаціональні), що складаються з різних сфер виробничої діяльності, починаючи від виробництва, торгівлі, транспорту та широкого спектру послуг (гостинність, харчування та напої, культурна та розважальна діяльність тощо), що надає дещо фрагментарного характеру в гіпотетичний сектор туризму.

Державний сектор, фундаментальна роль якого в силу функцій у різних сферах діяльності, що вирішально впливають на розвиток туризму в країні або території (розвиток інфраструктури, планування, транспортна політика, фінансові питання, зайнятість тощо), також є важливою. характеризується різноманітністю дійових осіб та агентів, що співіснують пліч-о-пліч.

Таке співіснування відбувається у двох вимірах: горизонтально, тобто з точки зору законодавчої (парламенти, конгреси) та/або виконавчої влади, як правило, через більш ніж одне міністерство або департамент, агентство тощо; Вертикально, враховуючи різні рівні влади (місцеві, регіональні, провінційні, національні та ін.), що у певній країні, залежно від аналізованої форми територіальної організації [5].

Таким чином, з суспільної точки зору туризм перетинає різні галузі досвіду та адміністративні кордони і зрештою може бути пов'язаний практично з усім. На практиці така ситуація призводить до того, що можна назвати певною слабкістю структур уряду для ефективної координації та співробітництва, як усередині державного сектору, так і стосовно суб'єктів та агентів туризму. Це також може ускладнити отримання повної картини з метою стійкого планування та управління DESTINATIONAMI та максимізації вигод від цієї діяльності.

З огляду на цю структуру взаємовідносин і розпливчасту відповідальність, створену туризмом, здається парадоксальним, що мало що було зроблено для вивчення їх причин і того, як вони впливають на підходи до державної політики, яку розуміють як директивні інструменти уряду, з метою підвищення ефективності управління, доступні послуги та ефективність управління туризмом як таким.

У кращому випадку можна визнати, що в певних областях справді проводилися глибокі дослідження, але коли йдеться про галузі, безпосередньо пов'язані з туризмом (транспортна політика, просування туризму чи маркетинг), що відтворюють той самий фрагментарний характер, який характеризує гіпотетичний туристичний сектор без комплексного бачення в цілому. Це особливо разюче в той час, коли ми починаємо бачити необхідність сприяти максимально можливому внеску туризму в економічне зростання та розвиток. Таким чином, управління

можна вважати відповідним підходом як теоретично, так і практично, беручи до уваги, як мінімум, таке:

1. Динаміка зростання туризму, а також необхідність збільшення його вкладу в розвиток посилюють потребу різних суб'єктів державного, приватного та соціального секторів, що втручаються в туристичне виробництво на будь-якому рівні (національному, субнаціональному, наднаціональному), щоб досягти взаєморозуміння та взаємодоповнюваності, які збалансовано спираються на них. Можливості та ресурси для керівництва, організації та управління та, якщо це вважається доцільним, для досягнення синергії; але, передусім, організувати і співпрацювати у визначенні та досягненні спільних цілей, корисних суспільству загалом, зменшуючи негативний вплив, що має тенденція надавати туристична діяльність. З цієї точки зору міжурядові та внутрішньоурядові відносини, а також відносини між урядом та агентами з виробництва туризму створюють основу для кращого розуміння ролі уряду як туристичного агента, яка, хоча і не є його єдиною чи основною роллю, полягає в цьому факті. збільшення вкладу туризму у розвиток, дозволяючи визначити, за яких умов і за яких вимог уряд може діяти з ясним і загальним баченням побудови можливого та бажаного майбутнього для туризму, володіючи здатністю робити, просувати та ефективно виробляти послуги, які, залежно від їх функцій, допомагають створювати та підтримувати цінність туристичного виробництва.

2. Державні туристичні адміністрації (GTA) як на національному, так і на субнаціональному рівні відіграють фундаментальну роль у цьому відношенні, і їхнє лідерство має бути посилено. Саме відсутність такого керівництва в переважній більшості випадків заважає їм взяти на себе роль головного центру мереж державної політики, який має здатність формулювати та координувати платформи для обговорення, аналізу та/або переговорів з питань державної політики. суспільні проблеми, що впливають на туристичне провадження.

Враховуючи рівень концептуального розвитку управління у сфері туризму, необхідно надати наступності та поглибити обмежені зусилля, зроблені на сьогоднішній день. Це означатиме:

1. Визначення основних компонентів, які могли б увійти до концепції управління, що застосовується до туризму, вивчення її наслідків не тільки для державної політики, що спрямовує розвиток туризму, а й для державних адміністрацій туризму (GTA), як фундаментального компонента уряду, вплив якого на майбутній розвиток цього сектора також буде вивчено.

2. Розробка методологічної пропозиції щодо побудови показників управління в туристичному секторі для використання при визначенні, поясненні та оцінці простору, який він займає у різних контекстах, його інструментів та механізмів, а також його наслідків для процесу управління туризмом, визнаючи роль, характеристики та форми участі суб'єктів, що втручаються у туристичне виробництво.

3. Визначення моделей взаємодії та інституційних механізмів, які можуть бути бажаними для ефективного управління в туристичному секторі, з метою відкриття простору для роздумів про інструменти, засоби та механізми державного сектору, які могли б допомогти просувати та ефективно виробляти послуги, які доповнюють та допомагають підтримувати цінність туристичної продукції.

Наступне визначення пропонується з метою, перш за все, сприяти виявленню, аналізу та оцінці аспектів, які допомагають планувати, здійснювати та координувати перехід до нової форми управління у туристичному секторі. Мета полягає в тому, щоб визначити та прояснити, які структури, суб'єкти та інструменти найбільш важливі для забезпечення того, щоб дії уряду були не лише законними відповідно до існуючих структур та інститутів, але також і щоб вони могли бути асимільовані за необхідності та ефективно для задоволення проблеми, що виникають у зв'язку з переважаючим невизначеним контекстом: «Управління – це вимірна практика уряду, спрямована на ефективне управління туристичним сектором на різних рівнях управління за допомогою форм координації, співпраці та/або співпраці, які є ефективними, прозорими та підзвітними, які допомагають досягти мети колективного інтересу, що поділяються мережами суб'єктів, що беруть участь у секторі, з метою розробки рішень та можливостей у вигляді угод, заснованих на визнанні взаємозалежностей та спільної відповідальності».

Визначене таким чином, управління може мати різні значення у двох взаємозалежних вимірах:

1. Директивна спроможність уряду, що визначається його інституційними повноваженнями та ресурсами, незалежно від його територіальної протяжності, просувати та прозоро застосовувати механізми координації, співробітництва та/або співробітництва, підзвітного, з мережами суб'єктів, заснованими на угодах, що визнають взаємозалежність та загальну відповідальність.

2. Ефективність директив, що впливає з ефективного використання інституційних повноважень та ресурсів для координації, співробітництва та/або співробітництва, що характеризується спільною відповідальністю, прозорістю та підзвітністю, які мають основне

значення для визначення та досягнення цілей щодо взаємовигідних рішень та можливостей у спільний інтерес.

Згідно з цим визначенням, те, що управління просто існує, не вважається само собою зрозумілим з тієї простої причини, що уряд має повноваження та/або має інституційні ресурси для координації, співпраці та/або співпраці. Це необхідні, але недостатні умови існування управління. У будь-якому випадку наголос робиться на бажанні та здатності уряду практикувати координацію, співпрацю та кооперацію як директивні вказівки для своєї взаємодії з метою дати можливість мережам суб'єктів (державний, приватний та соціальний сектор) не тільки визнавати, але також брати участь та підтримувати цілі, що представляють спільний інтерес. Такі керівні принципи мають ґрунтуватися на підходах, особливо актуальних для туристичного сектора.

Перший з них ставитиметься до передачі прийняття урядових рішень місцевим органам влади; ринки (виробництво, зайнятість, торгівля, фінанси) відповідно до структурних та інституційних реформ, які сприяли перетворенню туризму на двигун економічного зростання та розвитку; та до автономних агентств державного та приватного секторів, як діловим, так і цивільним. Така передача повноважень є важливою частиною процесів реструктуризації та модернізації державного управління, які проводять більшість країн з метою підвищення ефективності та результативності державного управління. На практиці це призвело до більшого розподілу повноважень між субнаціональними органами влади та розвитку процесів управління, які значною мірою залежать від здатності урядових суб'єктів та органів державної влади координувати свої дії з різними суб'єктами, які необхідні для підвищення ефективності та ефективності державного управління. З цієї точки зору координація є засобом реагування на необхідність посилення спільної роботи державних та приватних організацій, відповідальних за формування державної політики, щоб уникнути дублювання чи прогалин у наданні державних послуг [6].

По суті, координацію можна розуміти як процес, покликаний надати послідовність і структуру державної політики, віддаючи перевагу розробці комплексної політики задля досягнення стратегічних цілей. Координація також визнається як процедура, яка дозволяє уникнути дублювання чи дублювання державної політики; надання послідовності та узгодженості державної політики; мінімізація політичних та бюрократичних конфліктів, пов'язаних з розподілом функцій, та заохочення розробки концепції, що охоплює різні сектори, для розширення сфери державної політики. Існує ряд координаційних

механізмів частого та узагальненого застосування, у тому числі нормативного типу, наприклад, встановлення базових стандартів, планів тощо, та виконавчого типу, як у випадку з координаційними органами (комітети уряду, міжвідомчі комітети і навіть системи стратегічного планування). Механізми консультацій, спільні процедури та вимоги до звітності є одними з найактуальніших.

Інший підхід стосується розвитку форм об'єднання уряду та інших установ (державного та приватного, неурядового та/або соціального сектору) для надання певних державних послуг або на спільній основі, або на основі делегування.

У зв'язку з цим слід нагадати, що жодна з державних адміністрацій, включаючи ті, що займаються туризмом, хоч би якими великими, розвиненими чи добре фінансованими вони були, сьогодні не має можливості самостійно вирішувати проблеми глобалізації. Сьогодні державним адміністраціям необхідно прийняти або поглибити механізми спільного управління як з іншими державними установами та приватними організаціями, комерційними чи некомерційними, так і з громадянами, щоб досягти рівня ефективності, який дозволить надавати державні послуги у прийнятний та економічно стійкий спосіб, а також з адекватністю та якістю, потрібними громадянами.

Зокрема, у сфері управління туризмом слід використовувати два інструменти: партнерство та створення наглядних центрів з туризму.

Державно-приватне партнерство, що розуміється у широкому розумінні як інструмент для здійснення відповідних змін у державному управлінні, особливо важливе в цьому контексті, особливо в такому секторі діяльності, як туризм, де взаємодія між широким та складним колом суб'єктів та агентів, державних та приватних, має основне значення. та незамінні для виробництва туристичних споживчих товарів та послуг. Існують різні форми державно-приватної співпраці. Найбільш поширеним є зовнішній поспіль, який передбачає співпрацю з державним підприємством, а також аутсорсинг.

Аутсорсинг стає все більш поширеним у сфері державного управління, особливо на місцевому рівні, де умови роблять цей інструмент особливо корисним. Ця поширеність зумовлена тим фактом, що аутсорсинг допускає велику спеціалізацію та діяльність, що підвищує цінність, а також використання технологій та потенціалу приватного сектора до інновацій, сприяючи підвищенню ефективності та результативності державного управління, а також якості його продуктів та послуги [6].

Однак різні форми співробітництва не повинні обмежуватись державно-приватною сферою. Вони також повинні поширюватися на

відносини між самими державними адміністраціями, а також між ними та громадянами, враховуючи, що більшість сучасних держав структуровані за територіальним принципом, що базується на складних, багаторівневих моделях, що вимагають гнучких міжурядових відносин або ефективних та наскрізних систем співробітництва та передачі знань між різними сферами управління.

У середині органів управління існує глибока асиметрія. Багатьом органам державного управління на субнаціональному та особливо місцевому рівні не вистачає критичної маси, необхідної як інститути для управління більш складними формами державно-приватного співробітництва, які, як і аутсорсинг, вимагають низки складних заходів, починаючи від ретельного дезагрегування функцій до встановлення чітких та вимірних цілей, встановлення докладних умов обслуговування в кількісному та якісному плані, а також встановлення стандартів, що дозволяють контролювати та вимірювати якість послуг.

У разі суспільної співпраці з громадянами спостерігається дедалі ширша участь громадян і спільне виробництво громадських послуг, що поживає концепцію громадянства, оскільки вона більше не прагне виключно розширення прав, але й поглиблення зобов'язань. Спільні державно-приватні відносини мають тенденцію розвиватися в результаті механізмів співробітництва, які можуть бути створені в міру виникнення необхідності полегшити взаємодію між різними державними адміністраціями і навіть між ними та третіми сторонами для досягнення спільної мети. До таких механізмів належать, як мінімум, механізми галузевого характеру, які можуть бути розроблені навіть на міжнародному рівні для вирішення конкретних питань у конкретному секторі за участю сторін, а також механізми співробітництва інструментального характеру, такі як угоди про співпрацю, спільні плани та програми, консультації тощо.

Для Європейської Комісії різні форми співробітництва між державними органами та діловим світом мають на меті гарантувати фінансування, будівництво, реконструкцію, управління чи технічне обслуговування інфраструктури або надання послуг [6].

Як би їх не називали, важливим є те, що партнерства є інструментами, що вимагають підвищеного рівня відповідальності, прозорості, підзвітності та гнучкості. Вони можуть бути доповнені іншими інструментами, призначеними не тільки для зміцнення, але й для розвитку та покращення ведення спільних державно-приватних відносин. До них належать мережі для обміну досвідом та аналогічні інструменти, призначені для зміцнення та оптимізації потенціалу створення актуальних та своєчасних баз даних з точки зору передової

практики, а також передачі знань на основі результатів та одержаних уроків (успіхів, а також невдачі) на основі різного досвіду. з метою адаптації до різних контекстів.

Ще одним корисним та додатковим інструментом є туристичні обсерваторії, які в основному створюються та керуються туристичними адміністраціями, хоча є випадки, коли обсерваторії створювалися університетами чи активно підтримувалися бізнес.

Можна навести приблизні рекомендації щодо вимірювання управління з метою визначення, наскільки це можливо, місця, яке займає управління в туристичному секторі, на основі його розмірів та масштабів, шляхом визначення його предметів, інструментів, а також туризму. - пов'язані з цим питання та територіальні одиниці, в яких може здійснюватися або не здійснюватися управління.

Кінцева мета полягає в тому, щоб підтримати можливе створення та розробку набору показників для збагачення туристичних інформаційних систем, припускаючи їхню безперечну корисність для підтримки процесів прийняття рішень у державній та приватній сферах, а також для покращення розробки та реалізації державної політики. пов'язані з туристичним сектором і що впливають нього.

Згідно із запропонованим визначенням, управління повинно мати місце там, де державні адміністрації, відповідальні за туристичну політику, ефективно керують цим сектором на різних рівнях уряду в результаті:

1) маючи наділені ними явні повноваження щодо координації діяльності урядових та неурядових суб'єктів у різних територіальних одиницях; будучи призначеним співпрацювати та співпрацювати з ними; та надавши у своє розпорядження механізми та інструменти (інституційні ресурси) для використання в координації, співпраці та співпраці на відповідальній, прозорій та підзвітній основі (параметр директивного потенціалу);

2) координуючи участь безлічі урядових та позаурядових суб'єктів у різних територіальних одиницях у встановленні цілей, що становлять колективний інтерес, забезпечуючи рішення та можливості, а також співпрацюючи та кооперуючись із цими суб'єктами при їх виконанні (параметр ефективності директив)

Іншими словами, простір, що займається управлінням у туристичному секторі, визначається аспектами директивного потенціалу та ефективності. Кожен із цих вимірів вимагає свого набору ресурсів (типів компетенцій, ресурсів, акторів, областей застосування і т. д.), які специфічні для кожного з них та облік яких важливий, оскільки саме через них простір, який займає управління, можна описати і пояснити.

Спостережувані факти, які дозволяють виміряти простір, що займається управлінням у туристичному секторі, крім виділення деяких його конкретних характеристик та поведінки, повинні підходити для угруповання навколо полів спостереження, що найбільше відповідають двом зазначеним вимірам.

Для початкового розгляду пропонуються такі п'ять областей:

1. Правові/нормативні засоби здійснення громадської координації, співробітництва та співробітництва у галузевих та територіальних структурах влади.

2. Правові/нормативні засоби формування та розвитку державно-приватних відносин співробітництва та співробітництва.

3. Нормативно-правові засоби забезпечення спільної відповідальності, прозорості та підзвітності у громадських та приватних відносинах.

4. Здійснення суспільної координації, взаємодії та співробітництва.

5. Здійснення державно-приватного співробітництва та співробітництва.

Існує прямий зв'язок між різними областями, оскільки мета полягає у тому, щоб дослідити, наскільки інституційні можливості були ефективно перетворені на державну практику, що підтримується різними структурами та механізмами, які мають тенденцію надавати новий зміст та масштаби управлінню державними та приватними підприємствами. Відносини задля досягнення цілей державного управління у сфері туризму. Слід ще раз наголосити, що спільна відповідальність, прозорість та підзвітність відіграють важливу роль у здійсненні державно-приватної координації та співробітництва, оскільки вони розширюють доступну інформацію не лише про результати, а й про якість державних та приватних послуг, участь у отриманні цих результатів.

Існує безліч форм партнерства, деякі з яких передбачають участь лише приватного сектору. Однак розвиток туризму часто вимагає участі урядів, оскільки вони контролюють важливі ресурси, такі як громадські землі (тобто пляжі, гори, національні парки, озера), а також відповідають за такі види діяльності, як регіональний економічний розвиток, планування, безпека межі, а також соціальний та екологічний захист. Використовується термін «державно-приватне партнерство» (ДПП) для позначення тих добровільних спільних туристичних партнерств, у яких беруть участь як уряд, і бізнес. У багатьох випадках ДПП також включають неурядові організації (НУО) та різні інші типи асоціацій.

ДПП об'єднує зацікавлені сторони з різними цілями, навичками та ресурсами у формальному чи неформальному добровільному партнерстві для підвищення привабливості регіонального спрямування, його продуктивності, пов'язаної з цим ринкової ефективності та загального управління туризмом. ДПП спрямовані на покращення багатьох аспектів, необхідних для успішного туризму, таких як транспорт, заходи, розміщення, пам'ятки, ділові навички та захист ресурсів. Отже, ДПП важливі, та найчастіше життєво важливі елементи у створенні ініціатив, заснованих на туризмі, та підвищення ринкової конкурентоспроможності дестинацій.

З 1990 року ЮНВТО випустила серію звітів та публікацій, що наголошують на важливості ДПП у туризмі. Зокрема, звіти демонструють роль партнерства у політиці та практиці туризму; переваги ДПП для державного та приватного секторів; і як співпраця багатьох заінтересованих сторін впливає на конкурентоспроможність туризму за допомогою інституційного зміцнення та сприяння стійкості (наприклад, UNWTO/Fundacion ACS, 2014; UNWTO, 2011; UNWTO/SNV, 2010; UNWTO, 2001)

Наприклад, у звіті, підготовленому ЮНВТО у співпраці з Організацією розвитку Нідерландів SNV (UNWTO/SNV, 2010), зазначено позитивні результати дев'яти партнерств (наприклад, у Гані, Коста-Ріці, Бутані). Зокрема, у доповіді продемонстровано способи, за допомогою яких партнерства можуть розширювати контакти та зміцнювати співтовариства, пов'язувати компоненти у ланцюжку створення вартості туризму, покращувати конкурентоспроможність туристичних ініціатив, забезпечувати інклюзивність та рівність [7].

Уряди та туристичні галузі/сектори можуть співпрацювати різними способами та з різних видів діяльності на регіональному рівні. Приклади включають розробку туристичних стратегій, створення політичних мереж чи спільні інвестиції у спільні маркетингові кампанії. Однак у розвитку туризму уряду зрештою доведеться покладатися на приватний сектор у наданні послуг туристам. Такі послуги надаються рядом зацікавлених сторін, включаючи інвесторів, забудовників, підприємства готельного бізнесу, визначні пам'ятки, туристичні компанії та інші. Крім того, державні установи та туристичні офіси працюють разом із представниками місцевої спільноти. Тому важливо, щоб державний та приватний сектори співпрацювали у розробці нових туристичних ініціатив та управлінні розвитком туризму.

Індустрія круїзних суден є чудовим прикладом швидкозростаючої форми туризму, яка потенційно може принести суттєві економічні вигоди (наприклад, малі острівні держави, що розвиваються, або СІДС).

Використання переваг та керування впливом за допомогою інноваційних ДПП є для СІДС важливим способом максимізувати довгострокові вигоди від туризму на круїзних лайнерах.

Розвиток ДПП як спільної форми управління визнає взаємозалежність різних сторін у розвитку туризму, особливо на ранніх етапах. Партнерства можуть зосередитися на конкретній задачі та об'єднати організації, які мають навички та знання, необхідні для її виконання. У багатьох ситуаціях ДПП відіграють вирішальну роль розвитку туризму. Уряд зазвичай не може розвивати туризм самостійно, оскільки він не управляє бізнесом, тоді як приватному сектору може знадобитися допомога з регулюванням, доступом до ресурсів та фінансування. Це часто справедливо в регіонах, де уряд може контролювати природні пам'ятки, а місцеве населення не має коштів для розвитку або навичок для розвитку туризму. Отже, ДПП можна як засіб об'єднання всіх необхідних ресурсів.

ДПП допомогло підвищити конкурентоспроможність туристичних напрямів, сприяючи виходу нові нішеві ринки, які можуть підтримати відповідний економічний розвиток туристичних напрямів. Заходи включають, крім іншого, пропонувані туристичні продукти (наприклад, об'єднання підприємств у групи та розробку туристичних маршрутів, розробку пакетів), маркетингові стратегії (спільне просування напрямків), фінансування (наприклад, отримання донорського фінансування), людські ресурси (наприклад, навчання) та інфраструктура (наприклад, нові будівлі).

Хоча діяльність ДПП повинна розроблятися і розумітися в контексті конкретного регіону або напрямку, багато принципів, виявлених в одному випадку, можуть бути корисними в інших частинах земної кулі, оскільки індустрія туризму має багато спільного у своїй роботі по всьому світу. Таким чином, існують значні можливості передачі знань про функціонування ДПП між країнами і регіонами.

Державний сектор складається з організацій, керованих урядом. Організації у цьому секторі зазвичай займаються виробництвом, володінням, продажем, наданням, доставкою та розподілом товарів та послуг. Державний сектор грає життєво важливу роль у заохоченні розвитку туризму, надаючи широкий спектр послуг. Air India є прикладом державного сектора. Air India – найстаріша та найбільша авіакомпанія в Індії та публічна компанія з обмеженою відповідальністю, зареєстрована відповідно до Закону про компанії 1956 року. Як вони заявили, вони є однією з найбільших авіакомпаній в Азії та частково належать уряду Індії. Керівництво та Рада директорів реалізують та формулюють свою політику. Перевага публічного лістингу на фондовій

біржі у тому, що багато акціонерів можуть забезпечити велику фінансову базу підприємствам. З міркувань безпеки вони зберігають більшу частину своїх грошей на банківському рахунку в банку Індії (SBI). Як публічна компанія з обмеженою відповідальністю, вони залучають кошти та капітал шляхом продажу своїх акцій населенню та можуть мати п'ять або більше власників у компанії. Акціонери є власниками компанії та обирають раду директорів. Ці обрані директори керують системою та компанією [8].

Приватний сектор виробляє товари та надає послуги споживачам та отримує прибуток. Більшість організацій у сфері туризму належать та керуються приватним сектором. Приватний сектор визначається як індивідуальні підприємці, компанії з обмеженою відповідальністю чи партнерство. Основна мета цих організацій – отримувати прибуток та платити власникам чи акціонерам, які вклали свої гроші. Більшість організацій у сфері подорожей та туризму належать та керуються приватним сектором. Яскравим прикладом є Marriott International, Inc. яка була заснована у 1927 році як міжнародна готельна компанія. Вони управляють, володіють франчайзингом, володіють та розвивають готелі та курорти під брендом Marriott по всьому світу. Як приватна компанія з обмеженою відповідальністю, вони знаходяться у приватному секторі та створені за своєю назвою. У компаніях такого типу акції не торгуються на фондовому ринку, якщо інші акціонери не погодяться на торгівлю. Власники вносять у капітал лише акції, які можуть бути випущені для широкої публіки. Таким чином можна залучити більше грошей, але зростання буде обмежене, оскільки максимальна кількість акціонерів становить 50 [8].

У сучасну епоху основними проблемами в промислово розвинених країнах є індивідуальна раціональність і креативність підприємницького бізнесу. Філософія підприємництва знижує рівень зайнятості і неймовірно освічене молоде покоління. Дослідження індустрії туризму та процесів у індустрії туризму є основним етапом розширення можливостей освіченої молоді для ведення туристичного підприємництва. Індустрія туризму сприймається як рушійна сила економічних та соціальних змін. Зростання ВВП країни внаслідок туристичного підприємництва сприяє фінансовому зростанню та розвитку країни, але усуває соціальні проблеми. Зайнятість завжди була центральним предметом еволюції. Залучення має велике значення для успішного та здійсненого зростання. Туристичний бізнес є одним з найбільших та найбільш швидко зростаючих секторів, і вважається, що він відіграє незамінну роль у створенні робочих місць. Загалом, у цій статті розглядається вплив туризму та готельного бізнесу на зниження

безробіття та пояснюється життєздатність індустрії туризму та гостинності у наші дні.

Наше життя змінюється, технології розвиваються, змінюється і наше оточення. Туризм не є винятком. Туризм, подорожі та готельний менеджмент, такі підприємства, пов'язані з розвагами, найбільше постраждають від цих проблем. Є кілька проблем, на вирішення яких має звернути увагу менеджмент туризму та гостинності.

Перший виклик – це глобалізація. В даний час найбільш значущі компанії взаємодіють один з одним і створюють ідеальний прибуток. У сьогоdnішніх устремліннях новизна є необхідним елементом. Тому пропозиція продуктів та послуг, з якими туристи та мандрівники не мають досвіду, має важливе значення. Унікальна торгова перевага (USP) передбачає, що туристичні компанії та маркетингові організації дестинацій (DMO) надають рідкісний та унікальний досвід. Однак локалізація також має важливе значення. Компанія повинна знати, як спілкуватися з іноземними мандрівниками, і вони повинні створювати послуги перекладу та багатомовні веб-сайти. Турист повинен почуватися бажаним гостем, коли він знаходиться далеко від дому.

По-друге, оподаткування є одним із факторів, що істотно впливають на управління туризмом та гостинністю. Простий погляд на податки, що сплачуються за авіаквитки та номери у готелях, покаже, як оподаткування впливає на туризм. Відповідно, щоб збалансувати рівняння, індустрія подорожей та гостинності має надавати конкурентоспроможні ціни для клієнтів та гостей.

Зрештою, дуже важливо оновити інфраструктуру туризму та гостинності. В даний час туристична інфраструктура у багатьох місцях застаріла та нерозвинена. Державний сектор у цій галузі має прагнути покращити існуючу інфраструктуру за допомогою положень.

Список використаних джерел:

1. Герман Агініс, Саша Краус, Ясна Нирок, Натанья Мейер, Сорен Х. Йенсен. Чому, як і що з наслідків досліджень у сфері туризму та гостинності для державної політики. Серпень 2023 р. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S026151772300002X> (дата звернення: 19.03.2024).

2. Департамент туризму. План відновлення туристичного сектора Південної Африки. Урядовий друк, Преторія, 2020 р. URL: https://www.tourism.gov.za/CurrentProjects/Pages/Tourism_Sector_Recovery_Plan.aspx (дата звернення: 19.03.2024).

3. Брейер М., Кальмюнцер А., Клаусс Т., Гаст Й., Краус С., Тіберіус В. Роль інновацій бізнес-моделей у індустрії гостинності під час

кризи COVID-19. *Міжнародний журнал готельного менеджменту*. 2021. Вип. 92. С. 45-51.

4. Ерл А., Холл К. М. Інституційна теорія в туризмі та гостинності. Навчальний посібник. Видавництво Рутледж. Лондон, 2021. URL: <https://www.routledge.com/Institutional-Theory-in-Tourism-and-Hospitality/Earl-Hall/p/book/9780367507763> (дата звернення: 19.03.2024 р.).

5. Колдер К. Е. Криза та компенсація: державна політика та політична стабільність у Японії. Навчальний посібник. Видавництво Принстонського університету, Нью-Джерсі. 2021. URL: <https://press.princeton.edu/books/paperback/9780691023380/crisis-and-compensation> (дата звернення: 19.03.2024).

6. Управління у сфері туризму. Асоціація акредитованих адвокатів публічної політики в Європейському Союзі. URL: <https://www.aalep.eu/governance-tourism-sector> (дата звернення: 19.03.2023).

7. Глобальний звіт про державно-приватне партнерство: розвиток туризму. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284417438> (дата звернення: 19.03.2024).

8. Джунсок Кім. Державний та приватний сектор у сфері туризму та готельного менеджменту. URL: <https://onstarplus.com/archives/1348> (дата звернення: 19.03.2024).

Яковлева-Мельник Наталія Георгіївна

старший викладач кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ТУРИЗМІ ТА ГОСТИННОСТІ

Реалії сьогодення полягають в опрацюванні масштабних масивів даних, що вимагає нових методів збору та обробки інформації в багатьох галузях. Організація туристичних послуг пов'язана з безперервною циркуляцією інформації, від якості обробки, поширення та використання якої залежить успіх не лише окремого туроператора, але й конкурентоспроможність учасників глобального туристичного ринку, забезпечення довгострокових контактів з партнерами та споживачами туристичних послуг, які користуються інноваційними технологіями для пошуку партнерів чи товарів (послуг).

Все це обумовлює активний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, їх трансформаційні процеси в суспільстві. Інноваційні технології в процесах управління туризмом, чи, навіть, містами, розглядаються як невід'ємну частину досягнення Цілей сталого

розвитку [1], і сьогодні є актуальною темою та нагальною задачею для реалізації, практично, для всіх цивілізованих країн.

Теоретичні та практичні дослідження впровадження інноваційних технологій в організації туризму досліджувалися зарубіжними та вітчизняними вченими: А. Андрієнко [2], Д. Бухаліс [3], В. Джинджоян [4], В. Лагодієнко, К. Павлов, Г. Саркісян [5], О. Могрулець [6], І. Сазонець, О. Сазонець [7], Т. Тесленко [8], П. Суанпанг, Т. Нетвонг [9] та ін.

Зміни в інноваційно-технологічній сфері зумовлюють необхідність постійного вдосконалення теорії та практики їх впровадження а, тим більше, їх застосування чи впровадження для певних дестинацій, міст, регіонів.

Концепції інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій в сфері управління чи розвитку галузі туризму передбачають роботу над цілим комплексом завдань, мета яких: комфорт, зручність, екологічність та безпека місцевих жителів та туристів.

Широке впровадження інноваційних технологій дозволяє реалізовувати нові методи управління та виробництва, що сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності підприємств та якості життя населення регіону.

Технологічні процеси стають все більш складними, а подальший розвиток технологічних інновацій вимагає постійних капіталовкладень та залучення інноваційного капіталу. Загалом, призначення інноваційних технологій – сприяти зростанню продуктивності праці та показників прибутку, нейтралізуючи роль інших негативних факторів (внутрішніх чи зовнішніх). Проте, сама наявність технологій не є достатньою умовою для успішного соціально-економічного розвитку країни чи певної галузі – потрібен комплекс дій щодо їх залучення, впровадження та функціонування.

Багатовимірність та міждисциплінарний характер інноваційно-комунікаційних технологій ускладнює процес їх експлуатації, що зумовлює комплексний підхід до вирішення вищезазначеного питання. Технологічні зміни сьогодні зміщують пріоритети й цілі ділових і державних кіл від «цінності фонду», високоприбуткових інвестиційних проектів, виняткового накопичення прибутку до стійкого зростання, гнучкості, навичок адаптації, високого рівня запровадження інновацій, залучення інноваційного капіталу, оцифрування, практично, всіх сфер життєдіяльності.

Звіт ООН «Майбутні можливості 2020» прогнозує майбутній розвиток світової економіки до 2030 року за шістьма моделями економічного розвитку (які мають системний і глобальний характер).

Сьогодні дві третини населення планети користуються мобільними телефонами, більше половини людства має доступ до Інтернету. Річний приріст людей, які працюють в Інтернеті, становить 7%, перехід до онлайн-освіти та медичних послуг в найближчі роки може стати масовим, 5G все більше поширюється в містах і країнах, а кількість підключень до пристроїв IoT (Інтернет речей) досягне 3,5 мільярда в 2024 році порівняно з 1 млрд. у 2018 році [10, с.10-15].

У вищезгаданому звіті ООН робиться наголос на дві економічні моделі, що пов'язані з розвитком технологій: Exabyte Economy; Experience Economy [11, с. 60-68].

Exabyte Economy (exabyte – одиниця вимірювання електронних даних, один ексабайт дорівнює 1 квінтильйону байтів (10¹⁸ байт)) містить концепції гіперпідключених пристроїв, даних і людей; медичної діагностики та аналіз даних за допомогою приладів; розумні пристрої в енергосистемах, будинках; маршрутизація мережевих даних між пристроями в реальному часі з метою оптимізації використання ресурсів і зниження витрат [12, с. 10].

Прогнозні дані передбачають, що обсяг ринку когнітивних обчислень до 2025 року становитиме 49,3 мільярда доларів. Очікуваний економічний вплив Інтернету речей у 2025 році оцінюватиметься в 11,1 трильйона доларів на рік, що еквівалентно 11% світового ВВП, майже 40% якого можна отримати в країнах, що розвиваються.

Технології 5G до 2030 року складуть 12,3 трильйонів доларів світового економічного виробництва. Підключенню пристроїв для дистанційного моніторингу здоров'я людей з хронічними захворюваннями оцінено в 1,1 трильйона доларів на рік до 2025 року.

Experience Economy (економіка вражень, досвіду) передбачає управління складними програмними алгоритмами та технологіями: від 3D-реальності для примірки одягу до віртуальних подорожей у віддалені місця. Очікується, що глобальний ринок цифрового контенту досягне 237,3 мільярдів доларів США в 2024 році проти 143 мільярдів доларів США в 2019 році [2, с. 78].

Досвід, за своєю суттю, є особистою складовою – немає двох однакових. Отримання вражень, досвіду клієнтом може відбуватися на багатьох рівнях – від емоційного до фізичного та інтелектуального (і, іноді, навіть, духовного). І саме ця цілісна взаємодія робить враження набагато більш незабутніми, ніж будь-який продукт чи послуга окремо.

Саме з цього ракурсу для туристичних послуг та послуг сфери гостинності відкриваються нові перспективи, тому що, одна зі специфічних рис цього напрямку це і є необхідність забезпечення своїм споживачам незабутніх вражень, задоволення та позитивного досвіду –

будь-то подорож, екскурсія, обід в ресторані, чи ночівля в готелі. Для сфери гостинності та туризму важливо не лише залучати нових клієнтів, а й втримати тих, хто є. Experience Economy – це рушійна сила для даного напрямку та забезпечення конкурентоздатності підприємств [13, с. 14-17].

Створення, наприклад, досвіду підтримки клієнтів, що виходить за межі основної послуги (продукту), є чудовим способом для підприємств зміцнити свою конкурентну позицію. Це не тільки забезпечує винятковий досвід для окремого споживача, але й формує яскраву історію фірми, якою вона може поділитися в своїх рекламних компаніях, на сайтах і т.п.

Завдяки стрімкому прогресу інформаційно-комунікаційних технологій, штучного інтелекту, далекоглядні команди клієнтської підтримки використовують автоматизацію процесу, з метою покращення досвіду споживачів:

- цілодобова підтримка. Віртуальний агент 24/7, без вихідних надає клієнтам відповіді в зручний для них час, не дивлячись навіть на різні часові пояси;

- швидкі відповіді. Завдяки віртуальному сортуванню інформації (Generative AI), можна пришвидшити обробку інформації, та швидше задовольнити запит клієнта. Generative AI (генеративний штучний інтелект) – це різновид штучного інтелекту, що здатний обробляти величезні обсяги даних для створення абсолютно нових результатів за лічені хвилини. Залежно від даних, які використовуються (і того, що заплановано, щоб модель штучного інтелекту могла робити), цей вихід може бути текстом, зображеннями, відео та навіть аудіовмістом. В 2022 році чат-боти, віртуальні помічники та голосові роботи отримали 57,8% венчурних інвестицій в інтерфейси. Генеративні стартапи штучного інтелекту займають одну з 32 категорій продуктів даного напрямку. Завдяки зростанню інтересу та інвестицій у компанії з виробництва штучного інтелекту очікувалося, що до кінця 2023 року ринкова оцінка цього сектору досягне 42,6 мільярда доларів США [14];

- персоналізована взаємодія та можливість багатомовної підтримки. CRM – системи взаємодії з клієнтами допомагають отримувати дані клієнта: ім'я, місцезнаходження, IP-адресу і т.п. Після опрацювання цієї інформації, фірма може запропонувати споживачеві послуги, якими він цікавиться, підібрати контент мовою, що більш для нього звична. Generative AI, технології ChatGPT дозволяють ботам імітувати не лише голос, а, навіть, підбирати регіональні діалекти. Наприклад, Storytel пропонує цілодобову автоматизовану підтримку більше ніж 13 мовами;

- цифровізація. Надання онлайн-послуг і товарів, а саме послуг електронних платежів та електронної комерції, Інтернет-торгівлі та

Інтернету речей (ІОТ), краудфандингу, Інтернет-банкінгу тощо. Серед останніх цифрових технологій, які служать платформою для цифровізації: технології великих даних, розвиток хмарних сервісів і штучного інтелекту (нейронних мереж), розумні технології та технології визначення місця розташування, Інтернет речей, а також промисловий Інтернет речей (ІІТ – Industrial Internet of Things), 3D-друк тощо.

Загалом, процеси цифровізації відіграли дуже важливу роль у зміцненні позицій малого та середнього бізнесу в індустрії туризму та гостинності. Завдяки цифровим технологіям, якісним цифровим платформам, підприємства не лише змогли вистояти в період пандемії COVID-19, а й розширили цільову аудиторію, постійно покращують якість обслуговування та розвиваються прискореними темпами [8; 15, с. 8-15].

Звернемо увагу, що компанії-лідери в зазначеній сфері починали як стартапи:

- Booking.com – платформа, яка надає потенційним клієнтам можливість ознайомитися з варіантами розміщення по всьому світу, що забезпечило Booking найширший доступ до клієнтської бази;

- AirB & B – новий ринок оренди квартир (сформували свою базу завдяки Booking.com);

- транспортні додатки (таксі): Uber, Gett та їхні клони залучили величезну кількість людей у малий бізнес, надавши їм можливість заробляти на своїх автомобілях, і, водночас, зробили послугу таксі більш доступною [16, с. 131-139].

Сьогодні поняття організації туризму все більше асоціюється з інноваційними продуктами, сучасними тенденціями у сфері розвитку міст та здійснення ним управління – SMART-city, що є невід'ємною частиною організації туризму.

Розумний туризм (SMART-tourism) – це трансформаційний підхід до формування, управління туристичної індустрії, який сприяє розвитку туризму та гостинності за допомогою інноваційних технологій і рішень, що керуються даними.

Концепція розумного туризму використовує потенціал інформаційно-комунікаційних інструментів для інтеграції цифрової інформації та послуг у туристичний досвід. Мета – запропонувати туристам більш персоналізовані, зручні, ефективні та безпечні варіанти подорожей.

Розумний туризм допомагає країнам прискорювати економічне зростання, захищаючи та висвітлюючи культурну спадщину та зменшуючи негативний вплив індустрії туризму на навколишнє середовище. Крім того, інвестуючи та розвиваючи технології на основі

ІКТ у туризмі, країни можуть посилити залучення відвідувачів та отримати більше доходів від туристів.

В цьому розвитку вирішальну роль відіграють прийняття рішень на основі даних, цифровізація та нові технології. Компанії, які використовують переваги цифрових рішень, ростуть і виходять на міжнародний рівень швидше за інших.

На рисунку 1 сформульовано положення, які відрізняють SMART-туризм від звичайної організації туристичної діяльності [2; 7; 8].

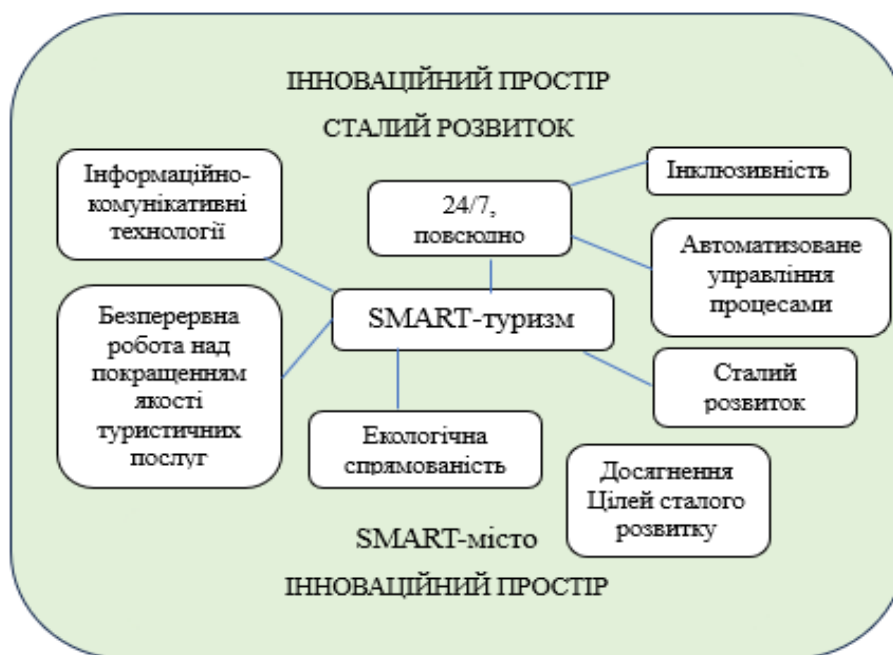

Рисунок 1 – Область функціонування SMART-туризму

Підхід SMART в туризмі вимагає використання певних інструментів: технологічного, мобільного обладнання; мережі Інтернет; програмного забезпечення; мобільних додатків; доповненої реальності, тощо.

Концепція SMART-туризму, звичайно, не може бути реалізована автономно, саме тому SMART-туризм доцільно розглядати як складову концепції SMART-міста.

Існують різні підходи щодо формування концепції SMART-міста, відповідно до його складових, які варто розглядати воєдино, як частини процесу, що взаємопов'язані та обумовлюють особливості одне одного [2, с.14; 17]: інституційний підхід; соціальний підхід; економічний підхід; технічний підхід.

Інституційна складова формування та розвитку SMART-міста включає систему спеціалізованих інституцій міського простору, що охоплює всі сфери міського життя: освіту, науку, працевлаштування, захист прав, консультування, правозахисну допомогу, надання послуг та професійну допомогу, тощо.

Соціальна складова – люди, інтелектуальний і творчий потенціал жителів міста, ідеї, досвід і професійні навички. Поряд із цифровізацією та автоматизацією соціальна складова є основою системних перетворень, найважливішою складовою формування SMART-міста та забезпечення сталого розвитку.

SMART-трансформація реалізується за рахунок залучення інноваційного капіталу (іноземного чи національного) [18] від обсягів якого залежить швидкість і якість трансформаційних процесів, що обумовлює економічна складова.

Технологічна складова – розвиток обладнання та технологій, що спрощують, автоматизують і покращують функціонування різноманітних сервісів і послуг з мінімізацією ролі людини в їх наданні.

Smart Tourism Destinations – це ініціатива Європейської Комісії, спрямована на підтримку міст ЄС у полегшенні доступу до туристичних, гостинних продуктів і послуг за допомогою технологічних інновацій. Міста ЄС навчаються впроваджувати інноваційні цифрові рішення, щоб зробити туризм сталим і доступним, повною мірою використовуючи свою культурну спадщину та креативність для покращення туристичного досвіду.

Зокрема, проект зосереджуватиметься на тому, як міста ЄС можуть застосовувати підходи, що базуються на даних, щоб стати або вдосконалюватися як розумні туристичні напрямки, і залучатиме широкий спектр зацікавлених сторін, включаючи політиків, приватний сектор, практиків та академічних дослідників.

Оцінка придатності туристичного сектору для Smart Tourist Destinations базується на стандартах UNE 178501 та UNE 178502, які фокусуються на механізмах інноваційної складової в туристичних дестинаціях.

Основою для оцінки відповідності туристичних напрямків SMART, згідно зі стандартом UNE 178501, є: інновації; технології; інклюзивність; стабільність; стійкість і управління.

Концепція розумної території є одним із основних елементів інноваційних стратегій у містах і є однією з пріоритетних стратегій Європейського Союзу Horizon 2020. Іспанія є піонером у впровадженні інновацій щодо «розумних» територій завдяки системі управління «розумними» територіями, структурованій навколо набору стандартів, створених у СТН 178 щодо «розумних» міст. Це ключовий момент, який слід враховувати при залученні приватних інвестицій на території, створенні робочих місць, збільшенні ВВП, продуктивності та якості життя.

Принципи роботи STD спрямовані на покращення туристичного досвіду за допомогою інформаційних технологій, надання інформації в реальному часі, розширений доступ до інформації в реальному часі, допомога туристам досліджувати напрямки під час подорожі та повертатися знову, щоб знову пережити досвід і надати відгук про подорож [9].

Покращений досвід подорожей STD забезпечує персоналізацію туристичних послуг: користувач отримує інформацію на основі профілю користувача для підтримки планування подорожей.

Крім того, STD може використовувати для гостя технологію блокчейн. Це такі послуги, як відстеження туристів, відстеження багажу, управління втраченим багажем, забезпечення швидкого процесу реєстрації та полегшення страхування подорожей, що значно полегшує подорожі та покращує враження від туристів.

Цифровий розвиток не лише окремої галузі, а й країн загалом є важливою темою в світовому масштабі. Європейська комісія з 2014 року проводить моніторинг цифрового розвитку країн-членів за допомогою звітів Digital Economy and Society Index (DESI). Станом на 2023 рік, відповідно до порядку денного Цифрового десятиліття до 2030 року, DESI інтегровано в State of Digital Technologies. Звіт використовується для моніторингу прогресу в досягненні цифрових цілей в країнах Європи.

Звіти DESI 2022 базуються переважно на даних за 2021 рік і відстежують прогрес, досягнення у країнах-членах ЄС у сфері цифрових технологій: цифрові навички, цифрова трансформація, розгортання передових мереж 5G.

ЄС виділяє значні ресурси для підтримки цифрової трансформації. 127 мільярдів євро виділено на цифрові реформи та інвестиції в національні плани відновлення та стійкості. Це безпрецедентна можливість прискорити цифровізацію, підвищити стійкість Європейського Союзу та зменшити зовнішню залежність за допомогою реформ та інвестицій.

Держави-члени ЄС виділили в середньому 26% своїх коштів Фонду відновлення та стійкості (RRF) на цифрову трансформацію, що перевищує обов'язковий поріг у 20%. Країни-члени, які вирішили інвестувати більше 30% своїх асигнувань RRF у цифрові технології, це Австрія, Німеччина, Люксембург, Ірландія та Литва.

Перше місце з 27 держав-членів ЄС у виданні DESI за 2022 рік займає Фінляндія (першим місцем (2021 року) поступилася Данія) (рисунок 2, [19]) та має перспективи досягти цілей цифрового розвитку до 2030 року.

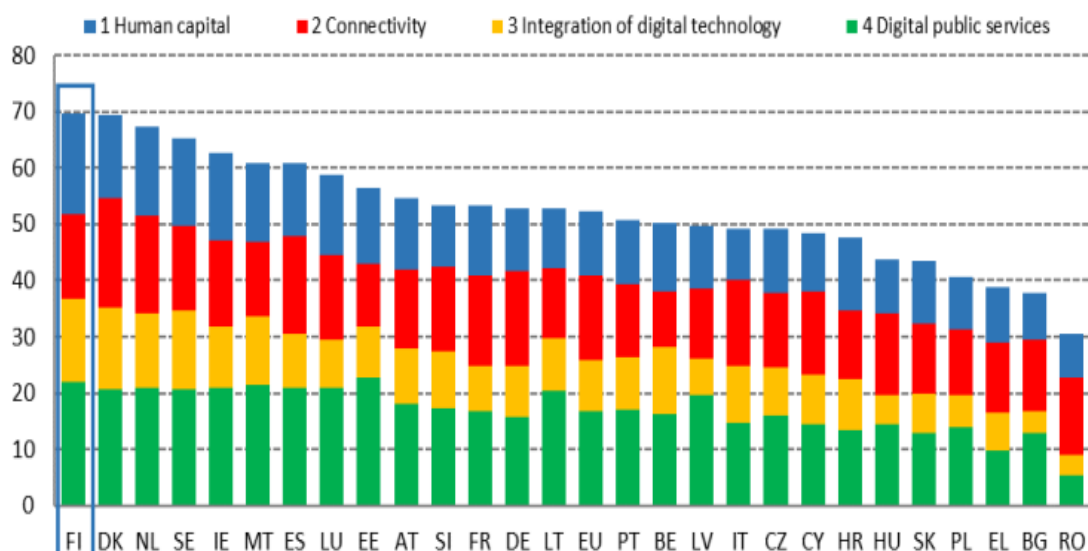

Рисунок 2 – Рейтинг країн-членів за DESI 2022 р.

Фінляндія продовжує лідирувати серед країн ЄС за показниками людського капіталу, часткою зайнятих, які працюють в сфері ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій), що перевищує середній показник по ЄС майже на 3 відсотки. Випускники напрямків ІКТ у Фінляндії складають 7,5% усіх випускників, а частка компаній, що проводять навчання для своїх працівників ІКТ у Фінляндії майже вдвічі перевищує середній показник по ЄС, 66% компаній використовують хмарні технології, а 16% інтегрують технології штучного інтелекту в своїх операціях.

Фінляндія є лідером у наданні комерційних послуг 5G. Однак, відстає в забезпеченні покриттям мереж високої пропускну здатності (VHCN) у сільській місцевості. Країна має намір вирішити цю проблему шляхом реалізації свого національного плану ширококутного доступу та спеціального державного фінансування. Фінські компанії також інтенсивно користуються соціальними медіа (51% проти середнього в ЄС 29%), електронними рахунками (83% проти середнього в ЄС 32%). Онлайн-взаємодія між урядом влади та громадськості наближається до максимуму: 92% фінських користувачів.

Країна активно розвиває інструменти штучного інтелекту та проводить роботу відповідно до звіту «Технічна політика Фінляндії у 2020-х роках – світовий лідер за допомогою технологій та інформації», що був опублікований Фінською консультативною радою з технологій. Щоб консолідувати законодавчу базу, Фінляндія запровадила Програму розвитку кібербезпеки та Закон про покращення інформаційної безпеки та захисту даних у критичних секторах суспільства, з метою досягнення достатнього рівня інформаційної безпеки в критичних секторах економіки.

В жовтні 2021 року в країні було оголошено про підготовку власного «Національного компасу цифрового розвитку». Метою документу є встановлення національних цілей та індикаторів для тематичних сфер, викладених у Цифровому десятилітті ЄС, та створення узгодженого бачення довгострокової цифрової трансформації. Також було створено Міністерство цифрової трансформації, робочу групу з управління цифровізацією державного управління, цифровою трансформацією, економіки даних, інформаційною політикою та кібербезпекою. В Фінляндії створено постійну міжміністерську координаційну групу для цифровізації DigiOffice [19].

Спираючись на свою освітню систему світового рівня, Міністерство освіти і культури впроваджувало програму грамотності 2020-2022 для стимулювання розвитку цільових компетенцій в ІКТ: медіаграмотність та навички програмування.

У сфері вищої освіти програма Digivisio 2030, ухвалена у 2020 році, забезпечила прихильність усіх 38 вищих навчальних закладів Фінляндії до інноваційних процесів. Вони підписали угоду про спільне створення нових digital-послуг, починаючи з постійного навчання. Програма розробляє платформу, яка на першому етапі об'єднує можливості безперервного навчання з усіх вищих навчальних закладів в одному місці, що полегшує їх пошук [20].

Центр LUMA (організація, яка розвиває співпрацю між школами, університетами та бізнесом) продовжував мотивувати дітей до вивчення предметів STEM, використовуючи новітні педагогічні методики та підтримував навчання вчителів, викладачів протягом усього життя, та мотивуючи наукову роботу.

Фінляндія запустила цифровий сервіс, що орієнтує освіту на інформацію про ринок праці, а також набір інтелектуальних електронних сервісів, що працюють як платформа для системи безперервного навчання. Проект має на меті допомогти компаніям підібрати ІКТ-фахівців на складні вакансії.

Програма WORK2030 для роботи та благополуччя на роботі, має на меті прискорити реформування практики та використання інноваційних технологій на фінських робочих місцях, розвивати культуру праці, засновану на співпраці та довірі.

Фінляндія є провідним розробником інновацій між роботою та особистим життям в епоху цифрових технологій. Мета – зробити країну світовим лідером із благополуччя на роботі до 2030 року.

Багато фінських стартапів, пов'язаний з науково-дослідною діяльністю були профінансовані державою. Програми, спрямовані на прискорення розвитку інноваційних стартапів на ранніх стадіях,

забезпечують 130 мільйонів євро фінансування на рік. Наприклад, нещодавно запущена програма Темпо, що надає 50 000 євро на подібного плану гранти.

Фінляндія є учасником Мікроелектроніки та комунікаційних технологій IPCEI (ME-CT IPCEI). Зараз три їхні проекти зосереджені на розробці сенсорних платформ MEMS, радіочастотних пластин, навичок проектування мікросхем 5/6G та EDGE AI. Країна також є членом спільного підприємства EuroHPC й розробляє Lumi – один із трьох суперкомп'ютерів екзамасштабу. Суперкомп'ютер Lumi створить абсолютно новий можливості для безпрецедентного наукового прориву, особливо в міждисциплінарних та наукових галузях досліджень.

Держава підтримувала цифрову трансформацію місцевих підприємств і громад через Центр технічних досліджень VTT у рамках багаторічної цифрової програми Фінляндії на 2018-2022 роки з бюджетом 400 мільйонів євро. З оновленням стратегії штучного інтелекту в листопаді 2020 року уряд заохочував розвиток та впровадження штучного інтелекту в компанії – його інтеграція в широкий спектр інших технологій: Інтернет речей, 3D-друк, робототехніка, квантові обчислення, віртуальна та розширена реальність.

Забезпечено фінансування на 2019-2022 роки для бізнес-програми AI (100 мільйонів євро) та для Фінського центру штучного інтелекту (FCAI, 8,3 млн євро).

Фінські компанії успішно працюють з інтеграцією цифрових технологій. Одна з головних рушійних сил цієї інтеграції є співпраця між університетами, спеціалізованими державними установами та підприємствами. В довгостроковій перспективі ще більш глибока інтеграція цифрових технологій може покращити міжнародне охоплення фінських компаній, яке буде необхідне для того, щоб Фінляндія залишилася високо конкурентоспроможною державою в всьому світі.

Фінляндія запустила процес оновлення своєї інфраструктури цифрової ідентифікації. В 2020-2023 роках реалізовувався державний масштабний проект цифрової ідентифікації. Він спрямований на розробку електроніки наступного покоління – ідентифікація для фінів і для всіх, хто отримує доступ до електронних послуг у Фінляндії. Це означає рівність створення умов для того, щоб усі могли використовувати цифрову ідентичність спочатку в соціальних службах, а згодом у сфері охорони здоров'я.

Крім того, Фінляндія чекає на закон про штучний інтелект, щоб роз'яснити правила щодо його використовували в державному управлінні.

Гельсінкі – переможець Європейських столиць SMART-туризму (розумний туризм) 2019 року. Завдяки відкритому підходу до загальнодоступних даних, доступних для всіх безкоштовно з 2009 року, Гельсінкі став осередком програмного забезпечення. Одним із головних успіхів є веб-сайт MyHelsinki.fi – платформа без реклами, яка містить рекомендації для туристів і місцевих жителів.

Основні складові SMART-міста Гельсінкі: Forum Virium Helsinki, підрозділ міських інновацій; агентство сприяння інвестиціям Helsinki Business Hub; Фонд «Розумний і чистий»; відділ економічного розвитку міста Гельсінкі та його інноваційний підрозділ та Регіональна рада Гельсінкі-Уусімаа. Helsinki Marketing (просуває досвід міста Гельсінкі на міжнародному рівні). Гельсінкі також залучає приватні компанії, які вирішують працювати в даній системі, а Google вибрала Гельсінкі для своїх експериментів із транспортуванням безпілотників.

Регіон Гельсінкі є точкою застосування для 70 платформ, де можна керувати змінами в контрольованому середовищі. Деякі є цифровими, як-от банк даних Helsinki Region Infoshare, а інші є фізичними: Jätkäsaari Mobility Lab, Stormwater Quality Management і системи реагування на попит для централізованого опалення в будинках, розроблені в рамках проекту mySMARTLife і Kalasatama (Каласатама).

Каласатама – це розумний міський район із 3000 мешканців, який виступає як виставковий зал для розумних міських рішень Гельсінкі, включаючи розумну систему збору відходів, широкі можливості електромобілів, гнучкі спільні простори з розумними замками та виробництво відновлюваної енергії на місці.

Розвиток розумного міста тут орієнтований на людей, а не на технології: майже одна третина мешканців Каласатама брала участь у спільному створенні рішень, і орієнтиром успіху тут є нові цифрові послуги, які дають мешканцям одну додаткову годину на день, звільнену від повсякденності домашні справи. Розробка Каласатама передбачає необхідні інтегровані розумні технології для всіх будівель; тому в усіх квартирах встановлені рішення «Розумний дім», у тому числі розумні лічильники.

Дії проекту mySMARTLife здебільшого стосуються збору інформації та спільного творчого розвитку інтелектуального енергетичного району в тісній співпраці з проектом Smart Kalasatama. Інтеграція систем відновлюваної енергії та відпрацьованого тепла в будівлях, а також дії з реагування на попит – це деякі з функцій, реалізованих і проаналізованих у Kalasatama. До кінця 2024 року вугільна електростанція в цьому районі буде поетапно виведена з експлуатації, і

mySMARTLife прийняла завдання замінити її на інноваційні стійкі енергетичні системи.

Viikki Environment House – це вискоєфективна офісна будівля в Гельсінкі. Частина споживаної в будівлі енергії виробляється на місці: сонячні батареї, розміщені на фасаді та даху, охоплюють 572 м² і виробляють 20% споживаної енергії разом із чотирма вітровими турбінами. Енергія, необхідна для підігріву води та внутрішніх приміщень, постачається через мережу централізованого тепlopостачання міста. Охолодження здійснюється через безкоштовну систему свердловинної води, яка складається з 25 свердловин глибиною 250 м кожна, що робить 95% енергії охолодження відновлюваною.

Viikki Environment House було оснащений інтелектуальним контролем опалення та реагуванням на потреби разом із модифікаціями існуючого керування будівлею для оптимізації опалення та електроенергії.

Інтеграція накопичувача електроенергії районного рівня (600 кВт-год) відбувається в сонячну станцію та систему зарядки електромобілів (EV). Об'єкт складається з приблизно 15 тисяч елементів літій-іонної батареї, які можуть тимчасово зберігати електроенергію, вироблену сонячними електростанціями в Сувілахті (340 кВтр) і Ківікко (850 кВтр), якими керує енергетична компанія Helen. Номінальна вихідна потужність становить 1,2 МВт, а енергоємність 600 кВт/год.

Оновити міську платформу Гельсінкі планують шляхом використання нових відкритих даних, створених у mySMARTLife, а також отримання зображень витоків тепла фасадів будівель для підтримки заходів з реконструкції. Впроваджено 3D-модель міста та платформи IoT. Будуть широко використовуватися відкриті стандарти OGC, такі як CityGML і SensorThings. Згенеровані дані підтримуватимуть дії, пов'язані зі створенням Merihaka & Vilhonvuori та Kalasatama.

Гельсінкі має на меті стати вуглецево-нейтральним містом до 2030 року, звести до нуля викиди до 2040 року, а відтоді стати вуглецево-негативним. Стартапи, що дотримуються концепції SMART, можуть повністю розраховувати на підтримку. Місто готове допомогти перевірити, розробити, пілотувати та масштабувати інновації, з метою зробити місто та світ кращими.

Ще одним тріумфальним пілотним проектом став «Bout», сервіс, рекламований як «Uber для човнів», який дозволяв учасникам використовувати додаток для смартфонів, щоб попередньо замовляти поїздки у власників невеликих човнів до понад 50 пунктів призначення в усьому регіоні випробування.

З моменту завершення проекту ця концепція була прийнята дев'ятьма іншими містами Фінляндії та Швеції, показуючи, наскільки рішення було адаптованим до інших міст і місцевих громад.

За допомогою DataLokki – Helsinki Destination Insights – платформи програмного забезпечення для управління знаннями, відбувається збір даних про туризм і події в єдину програмну цілісність, де інформація візуалізується на інформаційних панелях. Це робить інформацію широко доступною для використання та обміну як у межах міста, так і з іншими туристичними регіонами, підприємствами та зацікавленими сторонами.

Інформація з програмної платформи також використовується для прийняття рішень і розвитку діяльності міста, підтримує розвиток навичок різних учасників, а також реалізує просування їхніх продуктів і бізнесу. Платформа DataLokki допомагає оновлювати інформацію про туризм і події, полегшуючи її пошук. Це також забезпечує кращий огляд ситуації в реальному часі. Іншою важливою перевагою є те, що раніше платні дані стали більш доступними для операторів туризму та заходів. DataLokki містить 47 вікон даних і 420 візуалізацій даних. Дані платформи збираються з понад 40 джерел даних, включаючи публічні та комерційні дані.

Основні конференц-центри в Гельсінкі мають екологічні сертифікати та рішучу прихильність до стійкого розвитку суспільства. Серед зелених місць у центрі міста Finlandia Hall, Helsinki Congress Paasitorni, Scandic Marina Congress Center і Messukeskus Helsinki Expo and Convention Center.

Тут також багато екологічних номерів: 75% готельних номерів Гельсінкі сертифіковані як екологічно чисті за допомогою різноманітних етикеток, таких як Nordic Swan Eco label, Green Key label та Eco Compass.

Розумний туризм вигідний як туристам, так і місцевим жителям. Для туристів це забезпечує більшу зручність і легший доступ до інформації в режимі реального часу про пам'ятки, варіанти транспорту та доступні послуги. Це також робить планування та навігацію ефективнішими. Розумні функції безпеки забезпечать більше душевного спокою, а досвід AR/VR оживить їхні улюблені сайти.

ЄС на 2023 рік було обрано дві європейські столиці інтелектуального туризму за їх перевагу як туристичних напрямків у доступності, стійкості, цифровізації, культурній спадщині та творчості – Пафос (Кіпр) і Севілья (Іспанія). Для цих міст це означає: рекламну підтримку та долучення до зростаючої мережі міст розумного туризму в Європі.

Такий досвід сприяє обміну знаннями та найкращими практиками через серію семінарів і публікацію посібника з найкращих практик.

European Smart Tourism Capitals стане частиною відновлення європейської індустрії туризму після COVID-19, що включає підтримку інноваційної туристичної діяльності, і має стати моделлю для цифрового, доступного, стійкого та креативного туризму в Європі та за її межами.

Пафос – об’єкт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, є одним з найпопулярніших туристичних напрямків на Кіпрі: археологічний парк ЮНЕСКО Като-Пафос, середньовічний замок біля стародавньої гавані, Старе місто тощо. Цей заможний район приваблює понад 550 тисяч іноземних відвідувачів із середньою тривалістю перебування 8 днів, забезпечує роботу близько 14 тисячам людей у туристичній індустрії міста Пафос.

В останні роки місто інвестує значні кошти в інфраструктуру регіону, туристичні продукти, послуги та досвід, туристичні технології та захист навколишнього середовища. Пафос перетворився з традиційного гарячого місця масового сонячного та морського туризму в сучасне та інноваційне туристичне місце. Після успіху пілотного проекту з використанням AR (доповненої реальності) місто пропонує відвідувачам новий досвід із можливістю безкоштовного завантаження програми Myth of Aphrodite (рисунок 3).

Рисунок 3 – мобільний додаток Myth of Aphrodite

Окрім інформаційної складової, користувачі зможуть сканувати відповідні фотографії Афродіти (пляж в центрі міста – батьківщина міфу про Афродіту) в трьох різних місцях на пляжі, щоб насолоджуватися Афродітою в реальному середовищі за допомогою своїх пристроїв. Сцени включають міфічну богиню, яка виходить із морської піни, сидить на скелі та читає книгу.

Пафос отримав нагороду Gold Quality Coast Award з 2013 року та є членом мережі EU Green Destinations з 2014 року. В 2022 році 17 пляжів, які отримали Блакитний прапор, відповідали стандартам щодо якості

води, доступності інформації, екологічної освіти, безпеки та екологічного менеджменту.

У 2022 році веломережа Пафосу була розширена трьома додатковими маршрутами – загалом дев'ять маршрутів протяжністю понад 600 кілометрів. Запроваджені інтелектуальні знаки (QR-коди), що привернуло увагу до кампанії, надаючи ефективну, вичерпну, повну та динамічну інформацію про досвід їзди на велосипеді та конкретні маршрути.

Понад десять природних стежок для піших прогулянок нещодавно було оновлено, і тепер усі вони рекламуються через унікальні портали, такі як Komoot, Alltrails та інші.

«Pafos Smart Parking» – це рішення проблеми міста Пафос щодо ефективного управління паркуванням. Громадяни та відвідувачі муніципалітету можуть швидко й точно отримувати сповіщення та визначати вільні місця для паркування за допомогою Інтернету речей (IoT) і технології мобільного зв'язку (смартфони).

Протягом багатьох років в регіоні докладали зусилля для подолання проблем сезонного туризму. Серед багатьох ініціатив можна виділити інвестиції в інфраструктуру, яка допомагає приваблювати туристичні групи та окремих людей у міжсезоння. Підтримка організації міжнародних спортивних і культурних заходів, таких як шосейна велогонка Cyprus Gran Fondo та Кіпрський марафон. Уряд Кіпру також сприяє працевлаштуванню та винагороджує підприємства, які залишаються відкритими цілий рік.

Збільшення кількості прямих авіарейсів до/з Міжнародного аеропорту Пафоса, інвестиції в цифровий маркетинг і покращення досвіду в пунктах призначення, щоб зробити їх більш зручними. Регіон інвестував значні кошти в туристичні технології для покращення інтерпретації туристичних атракцій.

Муніципалітет Пафоса впровадив і експлуатує автономну мережу LoRaWAN, через яку всі цифрові датчики та датчики проекту розумного міста будуть спілкуватися один з одним, надаючи громадянам цінну та пряму інформацію в режимі реального часу, полегшуючи їх повсякденне життя та покращуючи якість життя.

Планується заміна існуючих 6795 енергоємних натрієвих світильників високого тиску на «розумні» світильники на основі світлодіодної технології з метою зменшення споживання електроенергії. А також встановлення 55 «розумних стовпів» у заздалегідь визначених місцях навколо муніципальної території. Розумні стовпи мають Wi-Fi, датчики метеорологічних даних, камери безпеки, світлодіодні екрани та інші функції, які є частиною прагнення перетворити Пафос на «розумне

та цифрове місто». Серед іншого, екологічні дані, які транслюються розумними стовпами, сприятимуть підвищенню екологічної свідомості громадян [22].

Пафос визнав важливість цифровізації як туристичного напрямку для значного покращення своїх конкурентних переваг і досвіду, пропонованого відвідувачам.

Севілья стала центром туристичних інновацій і розвитку бізнесу завдяки комплексному баченню, яке поєднує в собі інфраструктуру, громадські та приватні ініціативи та міжнародні заходи.

Місто ініціює просування креативних культурних індустрій і є базою для Андалузького медіа-альянсу (АМА), головного кластера творчих і культурних індустрій в аудіовізуальному секторі в Андалусії. АМА, приватної некомерційної організації, є бізнес-акселератором, який займається галузевими дослідженнями та передачею знань про технології в секторі ТІМЕ (телекомунікації, Інтернет, медіа та розваги).

Іншими прикладами стратегічного партнерства є лабораторія Vodafone Seville Smart Cities Lab, розроблена для забезпечення прозорості для органів державної влади шляхом поєднання аналітичних можливостей з інтеграцією багатьох джерел даних і Industry 4.0, а також саміт інновацій у туризмі -найбільша міжнародна подія, присвячена інноваціям.

Севілья реалізувала такі проекти, як «Sevilla Smart Accessibility Tourist & Events» для покращення доступності та управління міським простором за допомогою дій на основі ІКТ (технології ГІС та інструменти штучного інтелекту), аналізу та обробки всієї інформації шляхом встановлення коригувальних дій та проектування доступні маршрути між районами, усі вони доступні для користувачів через додаток Seville Accessible.

Так само місто покращило загальний зв'язок у зонах високого туристичного потоку та сенсоризацію громадських будівель (об'єктів культурного призначення, музеїв, готелів, транспортної інфраструктури тощо) як вузлів Інтернету речей (Internet of Things), що передавати всю інформацію в місто. Платформа. Seville є лідером у розробці FIWARE, загальнодоступної відкритої платформи для розробки додатків та Інтернет-сервісів на основі ЄС.

Модель Севільї як розумного міста обертається навколо концепції Smart Community. Sevilla Compartida прагне інтегрувати технології для покращення послуг та інфраструктури, віддаючи перевагу тим, які пропонують більшу соціальну вигоду (для людей похилого віку, з різними потребами, безробітних тощо).

Севілья вже більше десяти років займається розвитком розумного міста та власним перетворенням розумного туризму, беручи участь у розробці регламенту AENOR CTN-178 Smart Cities, у мережах міст (Smart Tourist Destination Network – DTI – та Іспанська мережа розумних міст – RECI) або проведення національних і міжнародних заходів (Форум 5G або Саміт інновацій у туризмі).

Стратегічний план Севільї до 2030 року визначає концепцію розумного співтовариства як екосистему, в якій ділові, соціальні, інституційні організації що беруть участь у розробці проектів, пов'язаних із викликами громади, сприяють економічному розвитку та досягненню соціального, екологічного балансу.

Щоб реалізувати це бачення, Севілья має Цифровий порядок денний Севільї 2030 та Генеральний план інновацій «Розумне місто Севільї». Ці плани включають заходи щодо стимулювання інновацій та цифровізації туризму [23]:

1. Туристичний портал Севільї: багатомовний, із географічним прив'язуванням, багатоканальний і багатопристрійний. Він пропонує інформацію, цифровий контент, доступний планувальник маршрутів і маркетинговий канал для продуктів.

2. Платформа управління туристичною інформацією, яка включає повний досвід подорожі: маркетинг, просування та точність.

3. Hypermedia Promotion для перетворення з паперового формату на цифровий і його використання на смартфонах і планшетах.

4. Програмне забезпечення для регулювання зовнішніх екранів, яке дозволяє керувати вмістом, що відображається на сенсорних екранах і вежах.

5. Програмне забезпечення CRM для контакту з керівництвом офісу міста Севілья.

6. Інтеграція туристичних послуг в картку громадянина/NFC.

Концепція розумного туризму є безпрограшною як для туристів, так і для організаторів туристичного бізнесу, а також для приймаючої країни. Вона забезпечує позитивний туристичний досвід, одночасно збільшуючи дохід для напрямків, щоб постійно вдосконалювати свої продукти, послуги, громадські системи та ресурси.

Розумний туризм може краще підготувати приймаючу країну до зростання туристичних потоків і забезпечити безперебійну роботу туристичного сектора протягом багатьох років. Просування екологічних практик і відповідального туризму допомагає захистити місцеве довкілля та спадщину. Покращені транспортні системи, засоби безпеки та моніторинг громади також приносять користь мешканцям, пропонуючи їм більше місцевих зручностей. Приймаючі напрямки також виграють від

досягнення туристичних квот і сприяння більшому економічному зростанню.

Впровадження процвітаючої інфраструктури SMART-туризм вимагає комплексного підходу, який розглядає довгострокові цілі та оцінює вплив запропонованих проектів. Зацікавлені сторони повинні тісно співпрацювати, щоб забезпечити відповідність їхніх цілей принципам розумного туризму, а також унікальним потребам кожного регіону. Проведення досліджень є основоположним кроком для того, щоб туристи та жителі отримали користь від запропонованих змін.

Після розробки плану керівники проекту повинні забезпечити відповідне фінансування та інвестиції для реалізації своїх ідей. Їм слід визначитися з технологіями, такими як датчики Інтернету речей, мобільні програми та системи аналізу даних, які найкраще відповідають їхнім цілям, і почати формувати бюджет. Звичайно, вони повинні діяти обдуманно, зберігаючи сталість як визначальний принцип і використовуючи екологічно чисті практики, де це можливо.

Доцільно на державному (регіональному, місцевому) рівні розподіляти дохід від певних напрямків туристичної діяльності на нові проекти, включаючи більші транспортні системи та цифрові інформаційні платформи. Ці розширені системи вимагатимуть досвіду та навчання, а також сприятимуть створенню робочих місць. Місцеві громади можуть отримати вигоду від доходу застосування інноваційних підходів і використовувати нові інструменти у своєму повсякденному житті.

Оптимально реалізована ініціатива «розумний туризм» має бути динамічною, гнучкою та базуватись на співпраці. В процесі реалізації повинен залишатися простір для подальшого розвитку та постійно переглядати шляхи покращення туристичного досвіду, одночасно захищаючи місцеві скарби, історію та природне середовище на майбутнє.

SMART-туризм є свідченням трансформаційної сили інновацій у туристичній індустрії. Виходити на якісно новий шлях надання туристичних послуг, послуг гостинності можна лише за умов державної підтримки та фінансування. Країни Європейського союзу демонструють вдалий досвід реалізації концепції SMART в галузі туризму та управління містами. Основні чинники успішної реалізації концепції полягають у всебічній підтримці інноваційних проектів – від розробки до обслуговування, навчання та підтримки, навіть, стартапів.

Майбутнє туризму та сфери гостинності із застосуванням інноваційних технологій, безсумнівно, є перспективним, воно дає змогу зазирнути у світ, де подорожі бездоганно поєднують ІКТ з сутністю пригод в балансі з природою. Підходи впровадження Smart передбачають

співпрацю й обмін досвідом на всіх рівнях, що в результаті, наповне подорож надзвичайними спогадами та забезпечить сталий розвиток DESTINATION, галузі, містам, країні.

Список використаних джерел:

1. Resolution adopted by the General Assembly on 6 July 2017. URL: <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FRES%2F71%2F313&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False> (дата звернення: 19.03.2024).
2. Андрієнко А. Упровадження концепції «Smart City» в управління великими містами України : монограф. Вінниця: ГО «Європейська наукова платформа», 2023. 196 с.
3. Buhalis D., Amaranggana A. Smart Tourism Destinations Enhancing Tourism Experience through Personalisation of Services. *Information and Communication Technologies in Tourism. ENTER 2015 Proceedings of the International Conference in Lugano*. Switzerland: Springer International Publishing, 2015. P. 377–390. URL: https://www.researchgate.net/publication/272576623_Smart_Tourism_Destinations_Enhancing_Tourism_Experience_Through_Personalisation_of_Services. (дата звернення: 19.03.2024).
4. Управління розвитком туризму та гостинності на основі співпраці з міжнародними організаціями: колективна монографія / В. Джинджоян, О. Ходек, Т. Тесленко та ін. ; за заг. ред. І. Сазонця. Дніпро : ВНПЗ ДГУ, 2023. 213 с.
5. Лагодієнко В., Павлов К., Павлова О., Саркісян Г. Інноваційна діяльність на регіональних туристичних ринках: модернізація та регулювання: монограф. Луцьк : Волиньполіграф, 2022. 402 с.
6. Моргулець О., Шевченко О., Агеєв Я. Туристичний бізнес України в умовах геополітичної нестабільності: стратегії розвитку. *Економічний простір*. 2024. № 189). С. 349-354.
7. Сазонець І., Сазонець О. Управління проектами та ризиками в туризмі: навч. посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2023. 220 с.
8. Тесленко Т. Інформаційна (цифрова) економіка як чинник конкурентоспроможності в умовах адаптації до змін. *Humanities studies*. 2021. Вип. 8(85). С. 57-69.
9. Suanpang P., Netwong T., Chunhapataragul T. Smart tourism destinations influence a tourist's satisfaction and intention to revisit. *Journal of Management Information and Decision Sciences*, 24(S1), 2021. 1-10. URL: <https://www.abacademies.org/articles/smart-tourism-destinations-influence-a-tourists-satisfaction-and-intention-to-revisit.pdf>. (дата звернення: 19.03.2024).
10. Future Possibilities Report 2020. *United Nations and Government of United Arab Emirates*, 2020, 68 p..
11. SMART – інфраструктура у сталому розвитку міст: світовий досвід та перспективи України. Київ : Центр Разумкова, 2021. 400 с. URL: <https://razumkov.org.ua/uploads/other/2021-SMART-%D0%A1YTI-SITE.pdf>. (дата звернення: 19.03.2024).

12. Ексабайтова економіка: підруч. ; за наук. ред. І Татомир та Ю. Шульжика. Трускавець : ПОСВІТ, 2022. 292 с.
13. Mei, Xiang Ying Ying Tourism and the Experience Economy in the Digital Era : *Behaviours and Platforms* Milton Taylor & Francis Group 2023. 224 p.
14. Vertical Snapshot: Generative AI *PitchBook Platform*. March 21, 2023. URL: <https://pitchbook.com/news/reports/2023-vertical-snapshot-generative-ai/> (дата звернення: 19.03.2024).
15. Олешко Т., Касьянова Н., Смерічевський С. Цифрова економіка: підруч. Київ : НАУ, 2022. 200 с.
16. Тищенко С. Цифрові технології в індустрії гостинності. *Таврійський науковий вісник*. Серія: Економіка, 2021. Вип. 7. С. 131-139.
17. Андрієнко А.О. Роль стратегії мотивації та технології її активізації у забезпеченні розвитку громади великого міста. *Ефективність державного управління*. 2019. № 58.
18. Яковлева-Мельник Н. Інноваційний іноземний капітал та інновації у сфері гостинності – запорука розвитку української економіки. *Sustainable Socio-Economic Development Journal*, 1(1-2), 2023. 1(1-2). С. 13-20.
19. This standard UNE 178501:2018 Management system of smart tourist destinations. URL: <https://www.en.une.org/la-asociacion/sala-de-informacion-une/noticias/une-178501-sistema-de-gestion-de-los-destinos-turisticos-inteligentes>. (дата звернення: 19.03.2024).
20. Digital Economy and Society Index 2022. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/DESI_2022_Finland_eng_hV7FQpkncJ7r8rO3hEvTXBegE_88700.pdf. (дата звернення: 19.03.2024).
21. Digivisio 2030. URL: <https://digivisio2030.fi/en/frontpage/>. (дата звернення: 19.03.2024).
22. Pafos – SMART-city. URL: <https://www.visitpafos.org.cy/pafos-european-capital-of-smart-tourism-2023>. (дата звернення: 19.03.2024).
23. Seville – SMART-tourism. URL: <https://seville-smarttourismcapital.eu/digitalisation/>. (дата звернення: 19.03.2024).

Седлецька Олена Володимирівна

*старший викладач кафедри туристичного та готельно-ресторанного
бізнесу Вищого навчального приватного закладу
«Дніпровський гуманітарний університет»*

ПЕРЕДУМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ЄС ДЛЯ УКРАЇНИ

Індустрія гостинності робить значний внесок у світову економіку. За даними Всесвітньої ради подорожей та туризму, на індустрію гостинності припадає 10,4% світового ВВП та створюється 319 мільйонів робочих місць. Це галузь, яка надає можливості для зростання та розвитку людям з різним досвідом та навичками. Важливість управління

готельним бізнесом полягає у його здатності надавати якісні послуги гостям, одночасно забезпечуючи прибутковість бізнесу. Фахівці з управління готельним бізнесом повинні мати унікальний набір навичок, щоб збалансувати потреби клієнтів з фінансовими цілями організації [1].

Світове готельне господарство нараховує близько 550 тис. комфортабельних готелів, що налічують понад 21 мільйонів номерів (34 мільйонів місць). При цьому кількість номерів щорічно зростає в середньому на 2–3 % [2].

Європейський ринок готельних послуг традиційно займає важливе місце в сучасній світовій економіці і відображає її основні тенденції. В останні два десятиліття він входить до найбільш динамічних і прибуткових сфер господарської діяльності. Згідно з даними Міжнародної Готельної Асоціації (МГА), на сьогодні офіційна система класифікації готелів прийнята в 64 країнах світу, в 11 країнах вона перебуває на стадії розробки, у 58 країнах готелі не мають єдиної класифікації [3]. В цілому, європейський ринок готельних послуг можна визначити як сферу реалізації послуг і економічних відносин, яка об'єднує попит та пропозицію для забезпечення процесів купівлі-продажу готельного продукту (створюваного готельними компаніями в цьому регіоні згідно з нормами європейського права), а також процесу розвитку системи наднаціонального регулювання з поширення єдиних підходів і стандартів для забезпечення ефективного розвитку та гармонізації готельних господарств європейських країн.

Індустрія гостинності - це основа туризму як виду економічної діяльності. Поняття розміщення займає центральне місце в комплексі послуг, що надаються туристам під час подорожі, і є невід'ємною частиною кожного туру.

За даними Всесвітньої туристичної організації, щороку у світі здійснюється близько 1 млрд. подорожей, причому більш ніж 52 відсотки з яких у межах країн Європи. В країнах ЄС завдяки туризму підвищується сукупний валовий внутрішній продукт на 8 відсотків, зростає економіка в цілому на 11 відсотків, а кількість робочих місць в туристичній індустрії становить приблизно 12 відсотків від загальної чисельності [4].

Україна, як держава з великим потенціалом, також має таку тенденцію. Сектор готельної індустрії на сьогоднішній день - найбільш динамічний сектор економіки України, але готельна індустрія України значно поступається розвиненим країнам світу. Однією з особливостей готельної діяльності є її нематеріальний характер. Тобто готельні підприємства надають туристам не готовий продукт, а особливий вид послуг. Це означає, що основою виробництва та реалізації послуг є використання матеріально-технічної бази (експлуатація інвентарю,

устаткування, будівель та споруд), при цьому надання послуг не може відбуватися окремо від вже наявного матеріального продукту. Зокрема, західні дослідники зазначають, що готельна індустрія є прибутковим бізнесом, який має унікальні можливості з високою капіталомісткістю, великим ризиком та жорстким конкурентним середовищем [5;6]. У зв'язку з цим питанням в Україні існують деякі проблеми, через які українські готелі стають неконкурентоспроможними, якщо порівняти їх з західними засобами розміщення. Однією з найважливіших причин цих проблем є те, що в готельному бізнесі відсутні національні готельні мережі, які були в змозі виробляти єдину бізнес-стратегію і задовольняти існуючий в цій сфері попит. Також основний готельний фонд України на жаль не відповідає міжнародним стандартам. Високо комфортабельні готелі, які були введені в експлуатацію за допомогою іноземних компаній, дозволили істотно скоротити існуючий дефіцит ланки готелів високого класу, призначеної для багатих клієнтів. Вартість розміщення в таких готелях можна порівняти з вартістю розміщення в готелях найбільших столиць світу. В готелях, які були побудовані ще в радянські часи, число двомісних номерів набагато більше ніж повинно бути, бо згідно європейських стандартів номерний фонд готелів навпаки на 70-80% має складатися з одномісних номерів, в якому знаходиться одне велике ліжко. Наші номери замалі, їхня загальна площа не досягає 30 м², які прийняті в Європі. Тому для того, щоб зміцнити матеріальну базу індустрії гостинності, потрібно провести реконструкцію, модернізацію готельної сфери, відкрити будівництво об'єктів та за рахунок інвестицій, не виключаючи іноземні [7].

Проте автошляхи України перебувають у поганому стані, вони не можуть відповідати вимогам міжнародних стандартів, а також на них майже немає сучасних об'єктів для надання послуг автотуристам. Вони мають відповідати міжнародним вимогам для швидкого, надійного, безпечного, та комфортного перевезення. І для успішного залучення туристського потоку іноземних громадян до України саме вони є першою ланкою ланцюга. Для інтеграції дорожньо-транспортного комплексу України в міжнародну транспортну систему потрібно побудувати нові та реконструювати існуючі комплексні об'єкти туристської інфраструктури, в які обов'язково мають входити кафе, ресторани, готелі та інші заклади для того щоб надавати послуги автотуристам на рівні міжнародних стандартів.

Готельний бізнес є високо насиченою інформаційною галуззю. Відомо, що успіх бізнесу деяких галузей економіки прямо залежить від швидкості передачі та обміну інформацією, від її актуальності, своєчасності отримання. Це стосується і будь-якого засобу розміщення.

Успішний розвиток готельного бізнесу передбачає широке використання новітніх технологій як у сфері введення нових готельних послуг, так і в їх просуванні на ринок. Цілком очевидно, що введення інноваційних технологій стає невід'ємною умовою підвищення конкурентоспроможності готельного підприємства, а також сприяє поліпшенню якості обслуговування. Тому використання інновацій в готельному бізнесі економічно доцільне та ефективно за умови, якщо вони приносять готелю додаткові доходи, забезпечують конкурентні переваги на ринку, підвищують частку ринку, знижують витрати, удосконалюють процес обслуговування, підвищують ефективність роботи окремих підрозділів та готелю в цілому.

На сучасному етапі основними інструментами при формуванні ефективної системи управління готельним комплексом є використання передових технологій (у тому числі Інтернет), енергоефективність, адаптація до попиту користувачів, багатофункціональність, гнучкість, соціальна та екологічна відповідальність, регулювання операційних витрат. Розвиток мережі Інтернет приносить готельному і туристичному бізнесу такі переваги, як зниження витрат, зростання ефективності, полегшення доступу до споживачів навіть для невеликих компаній.

Проектування нових закладів та удосконалення наявних, вимагає врахування новітніх технологій та змін настроїв та попиту клієнтів, швидкого реагування на суспільні виклики та адаптування їх до особливостей галузі. Електронний маркетинг в індустрії гостинності розвивається в Україні особливо швидко, тому сьогодні це потребує значного перезавантаження готельної індустрії. Так однією з новацій у проектуванні готелів є використання підходу – розумні готелі, які використовують розумні пристрої та системи для оптимізації повсякденної роботи готелю, підвищення ефективності та покращення досвіду гостей. Розумний готель може використовувати системи опалення, вентиляції та кондиціонування повітря з підключенням до Інтернету, щоб точно налаштувати температуру та вентиляцію в кожній кімнаті для максимального комфорту та мінімальних витрат енергії [8]. Розумні готелі також можуть дозволити гостям використовувати такі технології, як телефонні додатки або голосове керування, щоб легше керувати опаленням і охолодженням, освітленням і розважальними системами. Оскільки все більше і більше людей використовують інтелектуальні технології у своїх домівках, розумні готельні номери, будуть користуватись значним попитом.

Термін «Блакитна стійкість» з'явився в Україні відносно недавно і вже широко використовується спеціалістами готельного бізнесу. Поняття включає в себе комплекс заходів щодо економії витрат, ефективному

плануванню, підвищенню рівня сервісу, переорієнтацію на користь екологічних технологій. «The blue way» характеризує пакет послуг, що надаються відповідно до принципів поновлюваного, енергоефективного та екологічного використання, в тому числі і в готельному господарстві. При цьому екологічність, що характеризується поняттям «green», входить у поняття «the blue way»: якщо будівля є екологічною і виконує всі вимоги щодо економії і функціональності, воно являє собою видимий приклад цього цілісного та збалансованого підходу.

Однак також важливо визнати, що в Україні відсутній регулятор, який би контролював якість готелів. Та навіть якби він у нас був, ймовірно, його ефективність була б не такою високою, як у Booking.com.

Одне з головних питань полягає в тому, що у нас ще є готелі, які можуть ігнорувати питання доступності для осіб з інвалідністю. У Європі є чіткі закони та правила, які встановлюють стандарти пожежної безпеки та забезпечення доступу для всіх. Це перешкоджає появі неконтрольованих готелів. Впровадження схожих стандартів в Україні може врівноважити ринок, зменшити різницю між готелями різного класу, водночас забезпечивши високий рівень безпеки та комфорту.

Україна є енергодефіцитною країною, яка свої потреби в енергоресурсах задовольняє за рахунок власного виробництва лише на 45%. Директива енергетичних показників в будівництві (Energy Performance of Buildings Directive), прийнята країнами Євросоюзу в грудні 2009 року, вказує на те, що після 31 грудня 2019 року в Європі дозволено будувати будинки тільки за стандартом не нижче, ніж пасивний будинок. За Європейськими стандартами, пасивним будинком вважається приміщення, яке споживає в рік не більше 15 кВт/м. Тому потрібні зводиться пасивні будинки з нульовим споживанням енергії, переходити на нову концепцію будівництва «будинок плюс енергії» за допомогою встановленого на ньому інженерного обладнання: сонячних батарей, колекторів, теплових насосів, рекуператорів яке виробляло б більше енергії, ніж саме споживало.

Прийнята Європейським Парламентом та Радою ЄС на початку 2023 року оновлена Директива з енергоефективності (ЄС) 2023/1791 і набула чинності в жовтні 2023 року. Енергозбереження для готельного господарства особливо актуально, так як готелі відзначають зменшення прибутковості разом із зростанням цін на ресурси і комунальні послуги. Впровадження зберігаючи технології і установка спеціального обладнання дає готелям очевидні переваги, що дозволяють економити до 50% бюджету.

Номери сучасних готелів обладнані телевізорами, міні-холодильниками, спліт-системами, вентиляторами і люстрами. Тому

основне споживання електроенергії, де необхідно застосовувати сучасні технології для її економії, відбувається в системах опалення, вентиляції, кондиціонування і освітлення.

Опалювальні системи оснащуються автоматизованими вузлами управління, де можливо встановити авторегулювання кожного фасаду. Розміщення вузла нагріву гарячої води в індивідуальні теплові пункти в поєднанні з установкою приладів індивідуального обліку споживання води у багато разів підвищує енергоефективність готелів.

Значну економію електроенергії дає використання в системі механічної витяжної вентиляції пристроїв автоматичного регулювання. Більш сучасним способом є установка рекуператорів, що забезпечують повернення теплого повітря і його використання для нагрівання холодного припливного потоку.

Популярними екологічними і енергозберігаючими програмами є використання сонячних колекторів та теплових насосів. Вони працюють за принципом перетворювачів сонячної енергії в теплову, за допомогою теплоносія, що циркулює по магістралях від електронасоса, та нагріває воду.

Для отримання електроенергії застосовуються паливні елементи, вітрогенератори, а також сонячні батареї, що працюють як напівпровідники, перетворюючи енергію сонця в електричну. Багато приладів освітлення, побутова техніка та електронні замки цілком можуть працювати від таких джерел.

Сучасним енергозберігаючим рішенням є застосування газопоршневих електростанцій (когенераторів) на базі газових двигунів. Вони дозволяють отримувати відразу два види енергії: електричну і теплову.

Ефективним є застосування енергозберігаючих освітлювальних приладів в системах управління освітленням. За допомогою датчиків освітленості і присутності, реле витримки часу і мережевих рішень автоматизації, що включають світлові сцени, автопарковки і вітрини, відбувається керування освітленням. В залежності від категорії готелю, можуть застосовуватися різні системи - від локальних автоматів до систем, інтегрованих в єдину мережу управління з інженерним обладнанням будівлі.

Проектування нових готелів, у сучасних умовах, має бути спрямоване на використання екологічних матеріалів, адже в Україні, як і в усьому розвиненому світі, значної популярності набирає «екологічна свідомість». Гості готелів, які зупиняються на відпочинок, усе частіше обирають готелі де екологічне планування є основною особливістю, а також вони є максимально енергоефективними. Проте, такий підхід є

привабливим і для всієї індустрії гостинності, адже екологічні ініціативи часто означають зниження поточних витрат у довгостроковій перспективі.

Останнім часом популярності у готельній індустрії набула віртуальна реальність. Проте, у проектуванні готелю доцільно враховувати такий напрям, як доповнена реальність. Там, де віртуальна реальність замінює реальний світ аудіо - та візуальним входом для створення ефекту занурення, доповнена реальність просто додає віртуальні елементи до реального світу [8]. Готелі можуть використовувати AR, щоб надавати інтерактивні карти та інформацію про такі послуги, як SPA, тренажерні зали, ресторани тощо. Готелі також використовують AR-ігри, щоб зробити візити своїх гостей більш приємними та незабутніми.

Отже, сучасний світ формує нові вимоги та виклики для бізнесу загалом, та індустрії гостинності зокрема. Значної актуальності набувають питання впровадження сучасних технологій під час проектування готелів та розширення послуг, що пропонуються гостям. І враховуючі усе вище сказане, можна зробити висновок, щоб індустрія гостинності в Україні відповідала вимогам ЄС - проекти готелів повинні ґрунтуватися на наступних принципах: мінімум енергії, мінімум матеріалу, максимальний комфорт і максимальний вплив навколишнього середовища. Усі ці характеристики дозволяють готелю претендувати на звання екологічного готелю, заснованого на принципах дбайливого ставлення до природи і раціонального використання її ресурсів. Тому, тема використання міжнародного досвіду, розробки, впровадження та застосування нових моделей інноваційних готельних концепцій є дуже актуальною і значущою для сфери індустрії гостинності, особливо для готельних послуг в Україні.

Після закінчення війни та вступу України до ЄС індустрія гостинності може стати ключовим чинником для попиту на відвідування великих міст, таких як Львів, Одеса, Київ, Дніпро, Харків. При прийнятті необхідних законів та вступі до Євросоюзу наша країна може очікувати на швидкий економічний ріст. Інвестори, як українські, так і закордонні, будуть інвестувати в Україну, очікуючи на величезні дивіденди від євроінтеграції. Важливо, що українці вже мають значні фінансові резерви, які можна використовувати для інвестицій, а як відомо рух грошей в економіці завжди сприяє її розвитку. Інвестиції призводять до створення нових робочих місць, росту економіки та загального підвищення цін, що насамперед додає вигоду інвесторам. Потрібно лише дочекатись завершення війни та гарантій безпеки для України, а також фактичного вступу її до Євросоюзу.

Список використаних джерел:

1. Understanding the Fundamentals of Hospitality Management. April 4, 2023 by Sushant University URL:<https://sushantuniversity.edu.in/blog/understanding-the-fundamentals-of-hospitality-management/> (дата звернення 27.02.2024).
2. Особливості формування та реалізації туристичної політики держави: міжнародний, національний, регіональний досвід : монограф. / кол. авт. ; за ред. А. Ю. Парфінєнка. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. С. 280.
3. Міжнародні готельні мережі. URL: http://www.profz.ru/turism_23.html (дата звернення 20.02.2024).
4. Dana Tesone. Principles of Management for the Hospitality Industr, 2010. P. 416. URL: <https://www.routledge.com/Principles-of-Management-for-the-Hospitality-Industry/Tesone/p/book/9781856177993> (дата звернення 27.02.2024)
5. Aladag O., Koseoglu M., King B., Mehraliyev F. Strategy implementation research in hospitality and tourism: Current status and future potential. Int. J. Hosp. Manage. 2020.
6. Bouncken R., Fredrich V., Pesch R. Configurational answer to the ongoing riddle of formal and/or emergent planning practices. J. Bus. Res. 2016; 69 (9): P. 3609–3615.
7. Круль Г. Я. Основи готельної справи : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2011. С. 368.
8. Hotel Industry: Everything You Need to Know About Hotels! URL: <https://www.revfine.com/hotel-industry/> (дата звернення: 28.02.2024).

РОЗДІЛ 3.

ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОКРЕМИМИ СФЕРАМИ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ В УКРАЇНІ

Тесленко Тетяна Вікторівна

кандидат економічних наук, доцент

завідуюча кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

Вищого навчального приватного закладу

«Дніпровський гуманітарний університет»

Лучанська Юлія Георгіївна

викладач кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

Вищого навчального приватного закладу

«Дніпровський гуманітарний університет»

РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА ДЕРЖАВНИМИ СЛУЖБАМИ УКРАЇНИ

Харчування – це одна з базових потреб людей незалежно від віку та національності. Сучасні заклади ресторанного господарства у будь який стан у країні завжди виконують три взаємопов'язані функції. Виробництво кулінарної продукції та/або виробів виступає як необхідна умова для виконання функції організації споживання. Функція кулінарної продукції реалізації підкреслює специфіку підприємств харчування, тобто існування товарного виробництва і дію закону вартості, а також виступає, як додаткова, необхідна в умовах товарно-грошових відносин. Також організація споживання кулінарної продукції та/або виробів, відносно виробництва є її необхідним наслідком і завершуючим моментом.

Органам державної служби, таким як Держпродспоживслужба України та Державна санітарно-епідеміологічна служба наданні обов'язки контролю якості продукції, яку випускають заклади для харчування споживачів.

Так вищезазначені служби контролю здійснюють нагляд за закладами ресторанного господарства, структуровані за видами економічної діяльності (рис. 1), торговельно-виробничими ознаками, класами, комплексом продукції і послуг, сезонністю, потужністю, характером контингенту, використовуваними методами обслуговування.

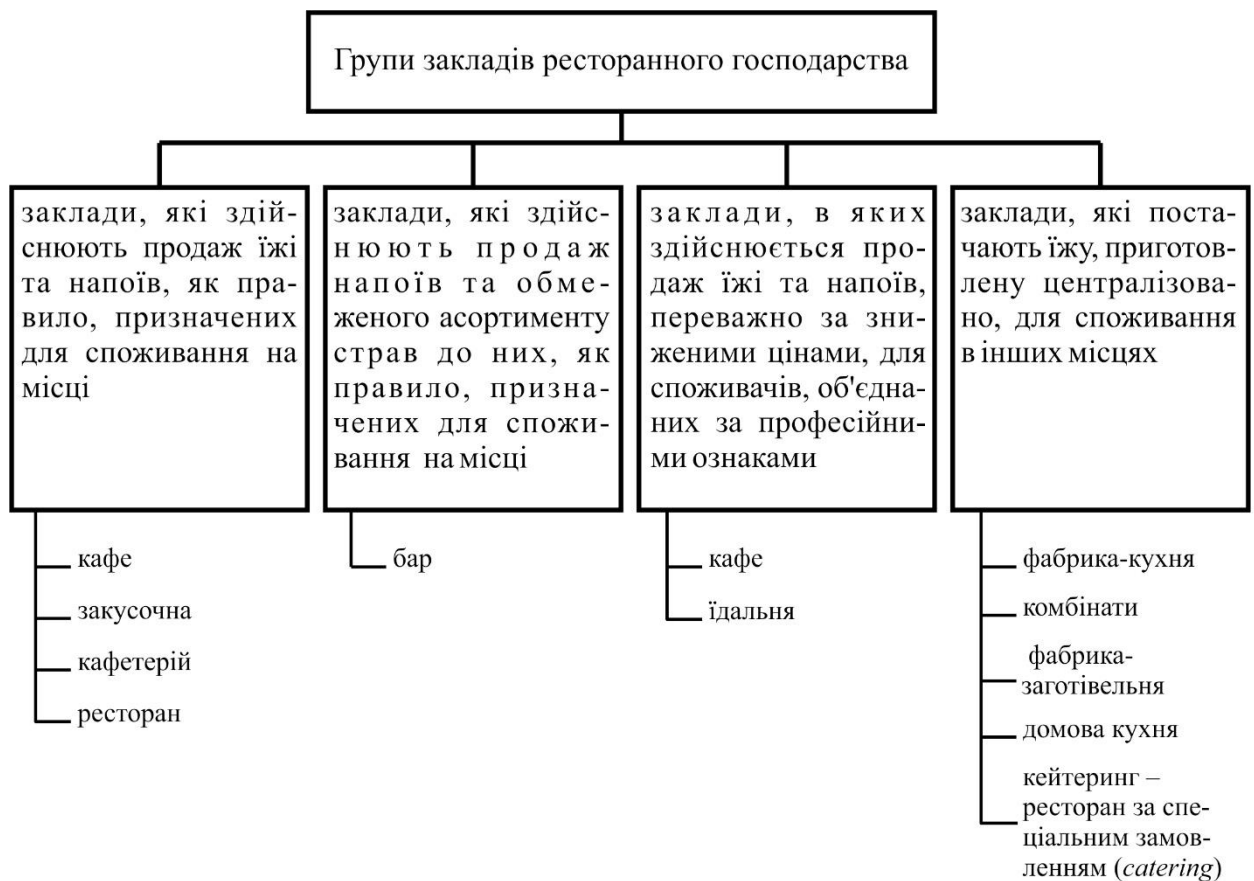

Рис. 1 Класифікація закладів харчування за видами економічної діяльності

Джерело: розробка автора на підставі [1]

За торговельно-економічними ознаками заклади поділяються на дві групи: ті що продають продукцію і організують її споживання в торговельному залі, а також ті, що продають продукцію для споживання поза межами закладу.

Всі заклади ресторанного господарства незалежно від форм власності та потужності повинні контролюватися державними органами безпеки продукції, а також за ініціативою відвідувачів або власників, продукція, яка має підозри на неякісне виготовлення може пройти контроль у приватних технологічних або санітарно-технологічних харчових лабораторіях.

За правилами в усіх закладах ресторанного господарства повинен бути внутрішній та зовнішній контроль якості продукції. Внутрішній контроль полягає у дотриманні гігієнічних вимог, правил зберігання, обробки та реалізації сировини, а також дотримання всієї нормативно-технічної документації таких як ДСТУ, ТУ, ТІ, ГОСТи, ГСТУ, технологічних карт, які розраховані на підставі Збірника рецептур страв та кулінарних виробів для підприємств ресторанного господарства.

Використання цих документів забезпечує єдиний підхід до оцінки якості продукції.

Автор зазначає, що станом на теперішній час є низка документів, що регламентують діяльність харчової індустрії, які були розроблені у минулі часи, а саме до 2000 р. та ряд документів створених пізніше. Ці документи неодноразово редагувались фахівцями ресторанної та харчової справи, за для досягнення єдиного підходу до якості продукції та методу його оцінювання.

Так за постановою Укркоопспілки № 200 від 27.12.93, яка була зареєстрована в Міністерстві юстиції України 14 січня 1994 року, в меню включаються страви, напої, кулінарні, кондитерські та борошняні вироби відповідно до діючих Збірників рецептур [2]. Останні, поряд з діючими в галузі стандартами і технічними умовами, є основними нормативно-технологічними документами для підприємств громадського харчування. В теперішній час застосовуються Збірники рецептур страв і кулінарних виробів 1981, 1983, 1994, 1996, 1998 років. У дієтичних їдальнях і відділеннях застосовується Збірник рецептур страв дієтичного харчування для підприємств громадського харчування 1988 року видання. Всі страви та кулінарні вироби зі збірників рецептур, в які були внесені зміни у наборі сировини, технологічній послідовності або страви, які були розроблені як фірмова страв закладу з новою рецептурою, в свою чергу, повинні отримати порядковий номер і зберігатися в картотеці та базі даних підприємства.

Необхідно зазначити, що до технологічної документації також відносяться технологічні карти, техніко-технологічні карти, меню та прейскуранти, калькуляційні карти, акти контрольної переробки, замовлення-рахунок, акт про реалізацію готових виробів кухні за готівку, звіт про рух продуктів і тари на кухні.

На підприємствах ресторанного господарства контроль якості продукції необхідно організувати на всіх етапах виробництва, для чого й створюються служби вхідного, операційного та приймального контролю якості з чітким поділом функцій і відповідальності за якість продукції, що випускається.

Кількість членів і склад служб контролю визначаються відповідно до типу підприємства. Наприклад, служба вхідного контролю якості на підприємствах із власним складським господарством може бути укомплектована в такий спосіб: завідувач складу, заступник директора з постачання, товарознавець. На підприємствах без складського господарства приймання продуктів за якістю здійснюють начальник цеху, завідувач виробництва (його заступник), інженер-технолог, кухар-бригадир.

Операційний і приймальний контроль на більшості підприємств здійснює єдина за складом служба: начальник цеху (завідувач виробництва), інженер-технолог, кухар-бригадир, кухар вищого розряду. Служба вхідного контролю проводить контроль сировини, що надходить і перевіряє її відповідність даним, зазначеним у супровідних документах (сертифікатах), за органолептичними показниками, викладеними у нормативно-технічній документації.

Порядок приймання сировини повинна відповідати певній послідовності. В першу чергу звертається увага на транспорт, який постачає продукцію до закладу ресторанного господарства. Для перевезення товарів використовують спеціалізований транспорт, який повинен мати маркування «Продукти» та мати санітарний паспорт, виданий установами санітарно-епідеміологічної служби терміном не більше ніж на один рік. Транспорт, який здійснює перевезення швидкопсувних продуктів повинен мати ізотермічний кузов. Також потрібно звернути увагу на вигляд водія та експедитора. Люди, які входять до внутрішнього приміщення ресторанного господарства, повинні бути одягнуті у спецодяг, а також мати при собі особисту медичну книжку, яка завіряє про успішно проведеному медичному огляді. При прийманні сировини, експедитор в першу чергу передає документацію на всю сировину: товарно-транспортна накладна, рахунок-фактуру, а також посвідчення якості на всі позиції сировини, яка поставляється до закладу у цей момент. Вся сировина, що приймається перевіряється за вагою бруто, тобто без тари та перевіряється з заявленими супровідними документами. Також всі продукти перевіряють за органолептичними показниками, викладеними у нормативно-технічній документації. Якщо з'являються сумніви у якості сировини, комісія має право викликати працівника лабораторії (санітарно-харчової або технологічної) для відбору зразків на аналіз або відмовитись від поставки для подальшої заміни на більш якісну сировину. Якщо заміна не відбувається, постачальник повинен відшкодувати збитки, принесені закладу через недоброякісну сировину, які повинні фіксуватись у журналі обліку недоброякісних та нестандартних продуктів, який веде матеріально відповідальна особа, котра приймає сировину.

Після приймання доброякісної сировини, яка успішно пройшла всі стадії прийому товару, всі позиції розподіляють у певні склади за характером сировини. Зберігання сировини повинно дотримуватись за нормами Сан.Піну.42-123-4117-86 «Санітарні правила для підприємств громадського харчування, включаючи кондитерські цехи і підприємства, що виробляють м'яке морозиво» [3]. Слід звернути увагу на те, що цей документ втратив чинність згідно з розпорядженням від 20.01.2016 № 94-

р [4], але іншого подібного документу у державі не зареєстровано, окрім Постанови Кабінету Міністрів України від 24 березня 2021 р. № 305 «Порядок організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку» [5], в якому надані рекомендації щодо зберігання сировини тільки у закладах середньої і дошкільної освіти. Тому державні служби контролю якості при перевірці закладів ресторанного господарства керуються та посилаються на норми Сан.Піну.42-123-4117-86, проте у їдальнях закладів середньої та дошкільної освіти Держпродспоживслужба керується Постанови Кабінету Міністрів України № 305.

Операційний контроль – це контроль за чітким виконанням технологічних операцій і їхньою послідовністю, дотриманням режимів теплової обробки, рецептур, правил оформлення і подавання страв та виробів, що здійснює кухар-бригадир (начальник цеху, завідувач виробництва). Проведення операційного контролю допомагає вчасно усунути порушення, виявлені на окремих етапах виробництва кулінарної продукції. Операційний контроль проводиться шляхом органолептичної оцінки, перевірки відповідності сировинного набору технологічним картам, дотримання технологічних режимів і виходу продукції за масою. Порушення, які можуть бути виявлені під час операційного контролю, фіксуються особами, відповідальними за контроль технологічного процесу в цеху, інженером-технологом, представниками лабораторії й адміністрації.

У ресторанах, їдальнях, кафе, оцінку якості готової продукції проводить служба контролю якості, що виконує роль бракеражної комісії, члени якої відповідають за оцінку якості страв та виробів, які виготовляються протягом робочого дня. Через те, що продукція підприємств швидкого обслуговування в ресторанах випускаються без поділу на партії, контроль якості проводиться під час виготовлення цих страв. Відхилення і порушення в технології приготування, зауваження від членів служби контролю якості і споживачів фіксуються у спеціальному журналі. У деяких ресторанах і кафе, що реалізують замовлені і фірмові страви, створюють «пости» якості, що здійснюють контроль її під час роздачі. «Пости» якості, які очолюють кухарі-бригадири або завідувач виробництвом, контролюють проведення окремих технологічних операцій і вихід готових страв. Заступник завідувача виробництва перевіряє на роздачі оформлення страв і наявність у них необхідних компонентів. Офіціант, при отриманні страви, зі свого боку перевіряє їх якість за зовнішнім виглядом. Завідувач виробництва, його заступник або кухар-бригадир періодично контролюють порціонні страви.

Для управління роботою бракеражних комісій та проведення заходів щодо поліпшення якості продукції при кулінарних радах великих підприємств організують комісії з якості в складі 3-10 осіб терміном на 1-2 роки. Комісії періодично контролюють роботу підрозділів підприємства, розглядають їхні звіти про стан якості продукції, що випускається, розробляють рекомендації з поліпшення бракеражу і впровадження нових форм контролю.

Члени комісії, що контролюють якість їжі на підприємстві ресторанного господарства, беруть участь у проведенні бракеражу. Їхня оцінка записується в бракеражний журнал, а при виявленні порушень складається акт перевірки у двох екземплярах, один із яких скеровується в комісію з якості, а другий лишається на підприємстві.

Крім щоденного контролю, що здійснюється працівниками підприємства, контрольні перевірки правильності подавання страв і їхньої якості можуть проводити інспектори Управління із захисту прав споживачів та працівники Держпродспоживзахисту України, а також працівники управлінь або відділів торгівлі місцевих органів влади. Всі особи, що перевіряють, повинні мати відповідні документи. До початку перевірки працівник служб зобов'язані пред'явити: направлення на проведення такої перевірки, копію наказу про проведення перевірки, службового посвідчення осіб, які зазначені в направленні на проведення перевірки. Також всі хто входять до харчоблоку за тими чи іншими причинами, повинні мати при собі медичний огляд, для того щоб запобігти ризиків вірогідності ураження страв та виробів виготовлених на виробництві, сировини, яка зберігається у відповідних місцях, шкідливими мікробами, які можуть бути у хворої людини. Тільки тоді вони мають право оглядати торговельні і складські приміщення підприємства, перевіряти правильність приймання і зберігання сировини та напівфабрикатів, контролювати виготовлення страв необхідного асортименту і належної якості. Правильність подавання готової продукції проводять шляхом контрольних закупівель страв або шляхом установлення кількості, маси і вартості страв, що подаються споживачам.

Інспектори Держпродспоживслужби при перевірці підприємств ресторанного господарства повинні звернути увагу на правильність приймання та зберігання сировини. Для цього перевіряють журнали, в якому фіксуються відвідувачі харчоблоку, журнали прийому товару, товаро-транспортні накладні, отриманні від постачальників, а також всі сертифікати якості, декларація про відповідність, висновки державної санітарно-епідеміологічної експертизи, ветеринарні документи на сировину, яка є в наявності та використовується для приготування страв

та виробів. Також перевіряються всі договори на постачання та експлуатаційний дозвіл постачальників. Для того щоб перевірити правильність зберігання продукції перевіряються усі журнали (листи) температурного режиму у приміщенні або холодильних камерах в яких зберігається відповідна сировина за норми Сан.Піну.42-123-4117-86, а також наявну температуру у цих місцях. У всіх приміщеннях харчоблоку повинні бути повірений гігрометр психрометричний з відповідними документами, який вимірює температуру та вологість у приміщенні. У холодильних камерах повинні бути повірені термометри, також з відповідними документами на них. Крім того, інспектори повинні перевірити правильність ціноутворення страви, щоб захистити права споживачів. Для цього вповноважені особи перевіряють нормативну документацію підприємства, такі як: технологічні карти, техніко-технологічні карти, а особливо калькуляційні карти. Технологічні та техніко-технологічні карти перевіряються на відповідність технологічної послідовності, набір сировини, який не повинен шкодити людині, та відповідність нормам збірника рецептур, на який посилаються автори документації. Калькуляційні карти перевіряються на правильність ціноутворення страви. В процесі перевірки інспектори повинні перевірити реальну вагу страв та виробів, які відпускаються до споживачів, а також вагу, яка заявлена у меню.

При виявленні будь яких порушень або відсутності потрібних документів, всі зауваження реєструються до акту перевірки у трьох екземплярах. Один екземпляр залишається власникові установи, другий – залишається та зберігається у інспекторів Держпродспоживслужби, а третій передається до органів міського управління. За результатами здійснення планового або позапланового заходу посадова особа органу державного нагляду (контролю) складає акт перевірки. У разі необхідності вжиття заходів реагування на підставі акту, складеного за результатами здійснення заходу, орган державного нагляду протягом п'яти робочих днів з дня завершення здійснення заходу державного контролю складає припис, розпорядження, інший розпорядчий документ щодо усунення порушень, виявлених під час здійснення заходу.

Контролюючі організації можуть брати зразки страв для експертизи і лабораторного контролю. Добір проб здійснюють за участю фахівців санітарно-технологічних і технологічних харчових лабораторій. Установлені перевіркою порушення подавання страв зазначають в акті перевірки, що завіряється підписом перевіряючої особи і представника адміністрації підприємства. До акту перевірки додають письмове пояснення особи, що порушила правила подавання продукції. Оцінку

якості продукції разом із працівниками ресторанного господарства і контролюючими органами здійснюють відвідувачі цих підприємств.

Крім вищезазначеного, за роботою підприємств ресторанного господарства встановлений Державний санітарний нагляд з боку органів та установ санітарно-епідеміологічної служби Міністерства охорони здоров'я України згідно наказу Міністерства охорони здоров'я України [6]. Державний санітарний нагляд за дотриманням санітарно-гігієнічних правил і норм здійснюється, зокрема, при виробництві, зберіганні, транспортуванні й реалізації продуктів харчування. Працівники санітарно-епідеміологічної служби контролюють якість продуктів, готової їжі і раціонів харчування організованих груп населення. Наявність у них службового посвідчення надає право безперешкодно відвідувати підприємства ресторанного господарства й давати вказівки про усунення виявлених санітарних порушень, робити добір проб продуктів і готової їжі для лабораторного аналізу та гігієнічної експертизи.

Державний санітарний нагляд здійснює: контроль за застосуванням харчових добавок (барвників, консервантів, стабілізаторів) у виробництві продукції ресторанного господарства; контроль за впровадженням нової технології; проводить роботу з попередження харчових отруєнь і захворювань, пов'язаних зі споживанням недоброякісних продуктів; розслідує випадки харчових отруєнь; контролює відповідність обладнання, інвентарю, посуду, що використовується, діючим санітарно-гігієнічним нормам і правилам.

При перевірці установи ресторанного господарства санітарно-епідеміологічною службою у першу чергу інспектори перевіряють наявність медичної книжки кожного працівника харчоблоку. При виявленні відсутності або простроченого терміну придатності медичної книжки працівника, інспектор має право усунути працівника від своїх обов'язків та занести порушення до акту.

Зокрема працівники санітарно-епідеміологічною служби при перевірці закладу повинні зробити зразки змивів з устаткування, до якого відносяться: столи виробничі, лінія роздачі, підноси для подавання страв, тобто все з чим контактує готова продукція. Також обов'язково беруть зразки змивів з працівників: з рук, а також зі спецодягу, в якому працює персонал.

У кожному закладі ресторанного господарства повинні бути в наявності зразки добової проби, які знімаються після приготування страви або виробу, але до її подачі споживачу. Інспектори служби Держсанепіднагляду мають право вилучити їх для дослідження або

відібрати проби страв, які є у наявності для подальшого лабораторного аналізу та гігієнічної експертизи.

У лабораторіях якість сировини, напівфабрикатів і готових виробів оцінюється за результатами аналізу частини продукції, відібраної з партії. При цьому партією вважається будь-яка кількість продукції одного найменування, виготовленої підприємством за зміну. Добір проб сировини, напівфабрикатів і готових виробів, на які розроблена технічна документація, здійснюють, розкриваючи певну кількість одиниць, вказану в зазначених документах, і відбираючи частину продукції. Необхідно зазначити, що пробу, взяту з окремої одиниці упаковки, називають разовою. Відібрані для аналізу проби сировини, напівфабрикатів, страв, кулінарних і кондитерських виробів повинні бути негайно доставлені в лабораторію. Проби, які надійшли в лабораторію, реєструють у журналі, у якому записують порядковий номер проби, номер акту добору проб, дату добору і доставки проб, найменування підприємства, найменування проби, місце взяття проби, масу партії (кг, шт.), з якої відібрана проба. У журналі зазначається, ким у лабораторію відібрана проба, кількість порцій (маса або шт.), прізвище, ім'я та по батькові виробника, прізвища осіб, що здали і прийняли проби.

Страви або кулінарні вироби проходять експертизу на наявність шкідливих домішок і харчових добавок у кількостях, які перевищують гранично допустимі, також встановлює доброякісність і придатність продуктів для харчових цілей.

Після перевірки проб, одержаних на виробництві лабораторним дослідженням, заклади, в яких були відібрані проби, отримують результати дослідження. Якщо результати не відповідають нормам, то заклад ресторанного господарства повинен в терміновому порядку знайти причину та виправити її, потім знову пройти лабораторні дослідження власним коштом.

Відповідно до законодавства України [7] заходи державного контролю здійснюються без попередження оператора ринку, крім аудиту та інших випадків, коли таке попередження є необхідною умовою забезпечення ефективності державного контролю. Тому державні інспектори під час здійснення заходів державного контролю мають право безперешкодного доступу без попередження до потужностей під час їх роботи. Інспектори під час здійснення заходів державного контролю мають право видавати приписи щодо усунення порушень Закону України. Підставою для проведення планового заходу державного контролю є наявність оператора ринку в щорічному плані державного контролю в сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, який складається відповідно до ст. 25 Закону України [7].

Останнім встановлено, що планові заходи здійснюються відповідно до річних планів, що затверджуються органом державного нагляду (контролю) не пізніше 1 грудня року, що передує плановому. Підстави для здійснення позапланового заходу державного нагляду визначаються статтею 6 Закону. Під час проведення позапланового заходу з'ясовуються лише ті питання, необхідність перевірки яких стала підставою для здійснення цього заходу, з обов'язковим зазначенням цих питань у посвідченні на проведення заходу державного контролю.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [8] однією з підстав для проведення позапланового заходу державного нагляду є звернення фізичної особи про порушення, що спричинило шкоду її правам, законним інтересам, життю чи здоров'ю, навколишньому природному середовищу чи безпеці держави, з додаванням документів чи їх копій, що підтверджують такі порушення (за наявності). Позаплановий захід у такому разі здійснюється територіальним органом державного нагляду за наявності погодження центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у відповідній сфері державного контролю або відповідного державного колегіального органу. Отже, після отримання Держпродспоживслужбою звернення споживача про порушення його законних прав, за наявності обґрунтованих підстав, а також за наявності інформації про найменування та адресу суб'єкта господарювання, яким порушено вимоги законодавства, відповідний структурний підрозділ Держпродспоживслужби надає погодження на проведення такої перевірки та разом зі скаргою споживача та дорученням щодо вжиття заходів згідно з чинним законодавством направляє його відповідному територіальному органу Держпродспоживслужби. Відповідно до Закону України «Про звернення громадян» [9] про зазначені дії інформується також заявник. Плановий контроль Держпродспоживслужбою відбувається один раз на рік.

В теперішній час у країні всі планові перевірки призупинено відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 13.03.2022 № 303 «Про припинення заходів державного контролю і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану» [10] на період воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [11], припинено проведення планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду. Також, зазначеним рішенням Уряду дозволено протягом періоду воєнного стану здійснення позапланових заходів державного нагляду в окремих сферах, зокрема щодо запобігання

неконтрольованому зростанню цін на товари, які мають істотну соціальну значущість. Отже, це означає, що на теперішній час Держпродспоживслужбі та її територіальним органам заборонено проводити планові та позапланові заходи державного контролю у сфері додержання законодавства про захист прав споживачів. Проте, громадяни не позбавлені права звернутися до Держпродспоживслужби та її територіальних органів зі зверненням про порушення їх прав споживача, як це встановлено Законом України «Про звернення громадян»[9], однак, розгляд такого звернення буде здійснено без проведення перевірки додержання законодавства про захист прав споживачів [12].

Список використаних джерел:

1. П'ятницька Н. О. Організація обслуговування у закладах ресторанного господарства: підручник. Київ, 2011 р. 584 с.
2. Про затвердження нормативних документів, що регламентують порядок роботи об'єктів громадського харчування споживчої кооперації України : постанова Укркоопспілки від 27.12.1993 № 200. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0006-94#Text> (дата звернення 19.03.2024).
3. Сан.Пін.42-123-4117-86 «Санітарні правила для підприємств громадського харчування, включаючи кондитерські цехи і підприємства, що виробляють м'яке морозиво». URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/155739__528277 (дата звернення 19.03.2024).
4. Про визнання такими, що втратили чинність, та такими, що не застосовуються на території України, актів санітарного законодавства : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.01.2016 №94-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94-2016-%D1%80#Text> дата звернення 19.03.2024).
5. Про затвердження норм та Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.04.2021 №305. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2021-%D0%BF#n148> (дата звернення 19.03.2024).
6. Про затвердження Положення про державну санітарно-епідеміологічну службу Міністерства охорони здоров'я України: Наказ Міністерства Охорони Здоров'я України від 19.11.2002 №420. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0960-02#Text> (дата звернення 19.03.2024).
7. Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text> (дата звернення 19.03.2024).

8. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text> (дата звернення 19.03.2024).

9. Про звернення громадян : Закону України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 19.03.2024).

10. Про припинення заходів державного контролю і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2022 № 303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 19.03.2024).

11. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 19.03.2024).

12. Офіційний сайт Держпродспоживслужби України. URL : <https://dpss.gov.ua/> (дата звернення 19.03.2024).

Гакова Міра Володимирівна

кандидат економічних наук

доцент кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

Вищого навчального приватного закладу

«Дніпровський гуманітарний університет»

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Становлення і розвиток механізмів регулювання в вітчизняній галузі туризму та гостинності вимагає вивчення впливу інституціонального середовища щодо управління даною галуззю. Державна політика має сприяти розвитку туризму та гостинності, створювати конкурентне середовище, регулювати податкову політику, виявляти стратегічні перспективи галузі та сприяти їх розвитку.

Проблемам державного управління та вдосконаленню інституціонального середовища туристичної галузі та гостинності присвячено роботи багатьох українських та зарубіжних дослідників, серед яких Валентюк І., Джинджоян В., Кнодель Л., Козловський Є., Сазонець І., Ткач А., Веблен Т., Вільямсон О., Жегузо Л., Норт Д., Окслі Дж., Монферран А. та ін.

У сучасних умовах туризм та гостинність детермінує розвиток через низку чинників, а саме, на макrorівні це процеси глобалізації, науково-технічний прогрес, розвиток телекомунікацій; соціально-економічний розвиток країни, сприятлива державна політика, дієвість

інституціонального середовище, інформатизація суспільства, діджиталізація суспільства, розвиток туристичної інфраструктури, відповідність туристичного продукту міжнародним стандартам; розвиток міжнародної співробітництва; на мікрорівні це задоволення потреб клієнтів, їх інтелектуального, культурного, духовного, соціального розвитку.

Нормативно-правовою базою функціонування туризму та сфери гостинності є Конституція України, Закон України «Про туризм», інші законодавчі акти України; міжнародні договори, які ратифіковані в Україні.

Діяльність підприємств готельно-ресторанного господарства ґрунтується на основі Закону України «Про туризм», який визначає «загальні правові, організаційні та соціально-економічні засади реалізації державної політики України в галузі туризму та спрямований на забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, охорону здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав при здійсненні туристичних подорожей. Він встановлює засади раціонального використання туристичних ресурсів та регулює відносини, пов'язані з організацією і здійсненням туризму на території України» [1].

Реалізатором державної політики в галузі туризму є Державне агентство розвитку туризму України, центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері туризму та курортів України [2].

Вагомою складовою туристичної інфраструктури, що впливає на вибір споживачів, є готельно-ресторанне господарство. Важливу роль при функціонуванні механізмів державного управління належить інституціональному середовищу. Регулювання правової, економічної, соціальної, культурної та інших сторін життя суспільства вимагають вивчення впливу інституціонального середовища щодо управління підприємств готельно-ресторанного господарства.

Досліджуючи процеси управління підприємствами готельно-ресторанного господарства, необхідно зазначити, що визначальними факторами є соціально-економічні інститути, під дією яких формується підприємницька культура та взаємодія. Тому ефективність управління залежить від якості та дієвості інституціонального середовища.

На сьогоднішній день в економічній літературі відсутній загальновизнаний підхід до поняття «інституціональне середовище». Більшість авторів розглядає інституціональне середовище як сукупність інститутів, деякі з них розглядають дане поняття як економічну

категорію. Однак, незважаючи на активне з боку економістів оперування поняттям «інституціональне середовище», визначення цього поняття мають безліч трактувань.

Окслі Дж. визначає інституціональне середовище як «набір політичних, економічних, соціальних і юридичних (законних) угод, які визначають основу для виробництва та обміну» [3].

Вільямсон О. трактує інституціональне середовище як «звичаї, норми, політика, судова система, право власності і контрактні параметри, які змінюють конкурентні витрати управління» [4].

Інституціональне середовище це «комплекс інститутів, що визначають основні напрямки розвитку суспільства в якості структури взаємопов'язаних правил і механізмів регулювання відносин у суспільстві; формальних та неформальних норм поведінки суб'єктів економічних процесів та публічну систему правил» [5].

Інституціональне середовище є регулятором підприємницької активності та має вплив на формування поведінкової діяльності підприємства.

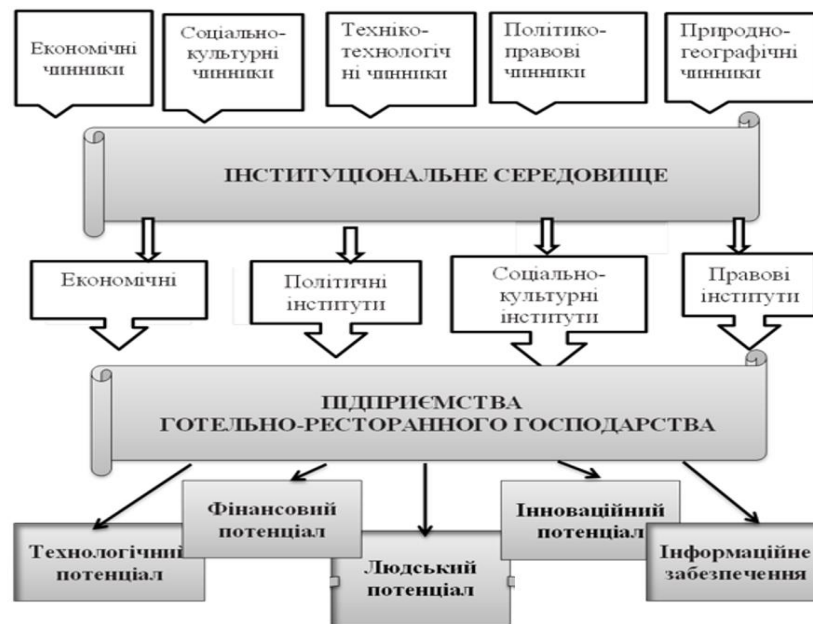
Ковбасюк С.В. стверджує: «інституціоналізація веде також до жорсткого розподілу прав, обов'язків та функцій, результатом чого стає стійкий розподіл праці і відповідна професіоналізація індивідів» [6].

Тому інституціональне середовище впливає через певні чинники на процес управління підприємствами готельно-ресторанного господарства (рис. 1).

Узагальнюючи думки науковців, вплив інститутів може бути виражений через функції: обмежувальну (обмежує економічну поведінку економічних суб'єктів); інформаційну, яка полягає в тому, що завдяки сформованим інститутам індивіди можуть аналізувати і сприймати інформацію в певній відповідності; системну, яка реалізується внаслідок того, що інститути впливають на кінцеві результати.

Підсумовуючи вищевикладене, «інституціональне середовище – це система правил та регулятор дій економічних суб'єктів, що задає певний набір стимулів, обмежень, фіксуючи загальні правила поведінки з потребою подолання або зменшення невизначеності, закріплення даних взаємодій та контроль за їх виконанням» [5].

Джерело: розроблено автором

Рис. 1. Вплив чинників інституціонального середовища на процеси діяльності підприємств готельно-ресторанного господарства

В Україні сучасне інституціональне середовище являє собою набір інститутів, становлення яких відбувалося в період зміни типів економічних систем, тому в «системі правил гри» багато невизначеності, що зумовило недостатню ефективність норм і правил господарської діяльності економічних суб'єктів, які необхідно переглядати й удосконалювати.

Становлення і розвиток ринку готельно-ресторанних послуг в Україні виявило цілий комплекс проблем і протиріч, пов'язаних з труднощами переходу підприємств до нових вимог здійснення господарської діяльності. Підприємства стикаються з викликами конкурентоспроможності, ефективності управління і прибутковості бізнесу, труднощами адаптації освоєння ринкових можливостей, управлінням якістю обслуговування, яке полягає в зміні вимог задовольнити потреби найвибагливіших клієнтів. Тому інституціональний підхід необхідний для впливу на складні протиріччя і способи їх усунення за допомогою підвищення ефективності функціонування інститутів.

Інституціональні чинники відбивають цінності зміни та переваги, що впливають на орієнтири в суспільстві, інститут розглядається як соціальна структура, яка використовує інструменти, що спонукає економічних суб'єктів діяти відповідно до визначених у суспільстві правил, норм поведінки й наданих прав. Внутрішні інститути координують взаємодію всередині підприємства, а зовнішні – відносини

суб'єктів господарської діяльності в зовнішньому середовищі. Розглянемо перелік зовнішніх інститутів, яким підпорядковувалася галузь туризму в Україні. Хронологія підпорядкування галузі туризму центральним органам виконавчої влади в Україні представлена в табл. 1.

Виходячи з хронології підпорядкування представленої у табл. 1. необхідно зазначити, що, структурне підпорядкування туристичної галузі постійно змінювалось, в Україні відбувалися постійні реформи щодо зміни центрального органу загального державного рівня, це означає, що потенційні можливості туристичної галузі не можуть бути реалізовані певною мірою, тому що постійні структурні зміни інституцій державного регулювання у вигляді, політичних, юридичних, економічних, соціальних механізмів не встигають поєднуватися з доцільністю ринкових викликів, що це є вкрай негативним фактором для функціонування готельно-ресторанних підприємств.

Таблиця 1

Хронологія трансформації центральних виконавчих органів у галузі туризму в Україні

№	Період, рр.	Центральний орган виконавчої влади з туризму в Україні
1	1992-1993	Міністерство зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України (головне управління з іноземного туризму в центральному апараті)
2	1993-2000	Державний комітет України по туризму
3	2000-2002	Державний комітет молодіжної політики, спорту і туризму України, Державний департамент туризму Державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України
4	2001-2002	
5	2002-2005	Державна туристична адміністрація України
6	2005-2010	Міністерство культури і туризму України
7	2006-2010	Державна служба туризму і курортів Міністерства культури і туризму України
8	2010-2014	Міністерство інфраструктури України
9	2011-2014	Державне агентство України з туризму та курортів
10	27 січня 2016 – 22 липня 2016	Управління туризму та курортів Міністерства економічного розвитку та торгівлі України
11	2016-2019	Департамент туризму та курортів Міністерства економічного розвитку та торгівлі України
12	4 грудня 2019 по теперішній час	З 4 грудня 2019 року центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері туризму та курортів стало Державне агентство розвитку туризму України, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра культури, молоді та спорту

За роки незалежності України, становлення інституціонального середовища для розвитку готельно-ресторанного господарства відбувалось досить спонтанно, постійні організаційні перебудови центральних управлінських структур привели до нездатності вийти в повній мірі на якісно нові позиції діяльності. Серед причин такого становища – відсутність чіткої системи інституцій, без якої неможливо проводити реформування.

Доречність існування державних інституцій вимірюється рівнем управлінських рішень, які знаходяться в площині функціонування державних інститутів, та зумовлюється колом питань, які знаходяться поза межами можливостей підприємств. Можливо, саме з цієї причини, формування та взаємодія інституціонального впливу відбувається досить складно в готельно-ресторанному господарстві як складової структури туризму в Україні.

У період ринкової трансформації економіки саме інституції відіграють визначальну роль і сприяють виходу будь-якої галузі з кризового становища.

«Важливими аспектами інституціоналізації є традиції і контроль. Загальні моделі поведінки поступово створюються і формулюються, вони не можуть бути створені миттєво. Інститути завжди пов'язані і визначаються традиціями. Крім того, інститути вже завдяки самому факту їх існування контролюють людську поведінку, встановлюючи певну систему варіантів можливої поведінки індивіда, що є допустимою в даному суспільстві» [6].

Успішна діяльність підприємств готельно-ресторанного господарства є для нашої країни дуже гострою, тому що це не тільки запорука ділового успіху і репутації підприємств, а й результат загального враження про культуру гостинності нашої країни.

Для аналізу динаміки готельно-ресторанного господарства, здійснено моніторинг фінансово-економічних показників за 2013-2022 рр. (табл. 2).

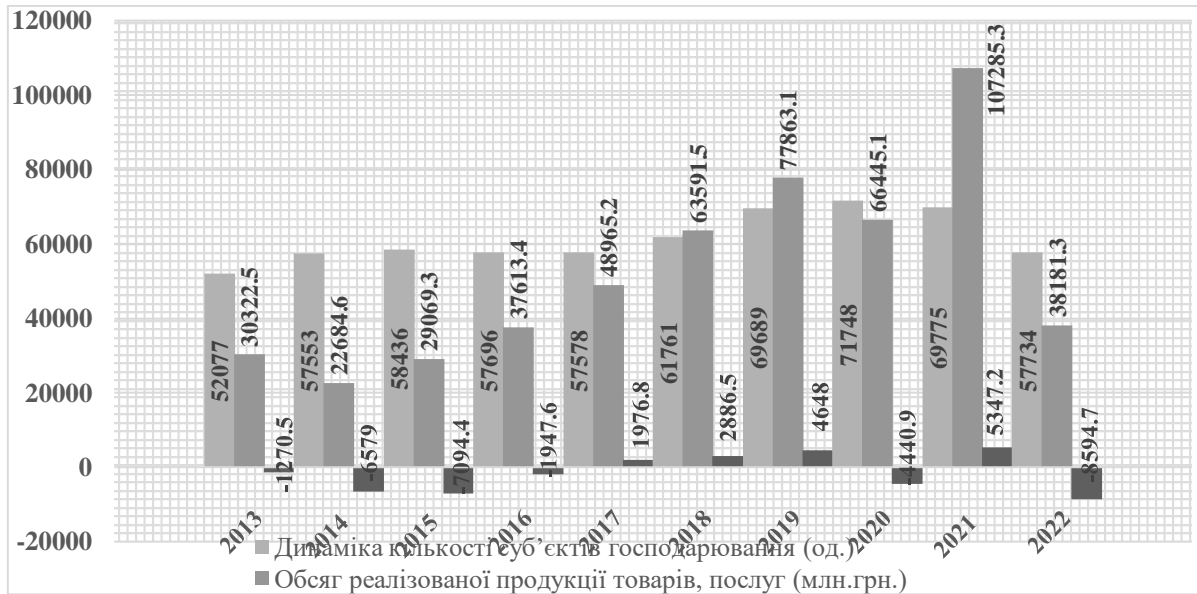
За статистичними даними моніторинг фінансово-економічних показників підприємств готельно-ресторанного господарства України демонструє, що від'ємна динаміка відбувалася у 2014 р. порівняно з 2013 р., де статистичні дані відображені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях в результаті проведення антитерористичної операції.

З 2014 р. по 2021 р. більшість фінансово-економічних показників діяльності підприємств готельно-ресторанного господарства показують позитивну динаміку, з 2022 р. війна на території України вплинула на діяльність галузей економіки, в тому числі, особливо вразливим чином це позначилося на готельному господарстві (табл. 2, рис. 2).

Фінансово-економічні показники готельно-ресторанного господарства за 2013-2022 рр.

Показники		2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відх. 2022/2013		Відх. 2022/2021	
												+/-	%	+/-	%
Кількість суб'єктів господарювання (од.)	Всього	52077	57553	58436	57696	57578	61761	69689	71748	69775	57734	5657	10,9	-12041	-17,3
	У т. ч.: підпр-ва	10 096	7 885	7 700	6584	7285	7535	7 885	7697	7560	4805	-5291	-52,4	-2755	-36,4
	Питома вага (%)	19,4	13,7	13,2	11,4	12,7	12,2	11,3	10,7	10,8	8,3	-11,1	-57,2	-2,5	-23,1
Обсяг реалізованої продукції товарів, послуг (млн.грн.)		30322,5	22684,6	29069,3	37613,4	48965,2	63591,5	77863,1	66445,1	107285,3	38181,3	7858,8	25,9	-69104	-64,4
Кількість зайнятих працівників на підприємствах (тис.)		267,5	213,2	195,2	207,9	224,2	269,7	281,8	248,0	250,5	179,2	-88,3	-33	-71,3	-28,5
Витрати на персонал (млн.грн.)		6106,5	4728,1	4909,1	5569,7	8028,6	10517,1	12111,9	9965,9	11901,6	8548,7	2442,2	40	-3352,9	-28,2
Середньомісячна заробітної плати (у розрахунку на одного штатного працівника, грн.)		2195	2261	2786	3505	4988	5875	6730	6026	8543	9367	7172	326,7	824	9,6
Фінансові результати до оподаткування підприємств (млн.грн.)		-1270,5	-6579,0	-7094,4	-1947,6	1976,8	2886,5	4648,0	-4440,9	5347,2	-8594,7	-7324,2	-476,5	-13942	-260,7

Джерело: [7]

Джерело: [7]

Рис.2. Динаміка фінансово-економічних показників готельно-ресторанного господарства за 2013-2022 рр.

Згідно з дослідженням (табл.2, рис. 2), у 2022 р. відбулось суттєве скорочення кількості суб'єктів підприємств готельно-ресторанного господарства у порівнянні з 2021 р., в абсолютних цифрах кількість суб'єктів зменшилась на 12041 одиницю, що менше майже на 17,3% ніж у 2021 р.; відбувалося суттєве падіння обсягів реалізованої продукції товарів, послуг на 69104 млн. грн., що на 64,4 % менше ніж у 2021 р.; фінансові результати до оподаткування підприємств у 2022 р. склали негативний показник -8594,7 млн.грн. проти позитивного показника у 2021 р. 5347,2 млн.грн.

В Україні заробітна плата працівників готельно-ресторанного господарства демонструє позитивну динаміку, згідно зі статистичними даними середньомісячної зарплати по Україні у працівників готельно-ресторанного господарства середня величина заробітної плати на 32-45% нижча ніж по Україні (рис. 3).

Джерело: [7]

Рис.3. Динаміка середньомісячної зарплати працівників підприємств готельно-ресторанного господарства за 2013-2022 рр.

Сучасні умови функціонування підприємств готельно-ресторанного господарства в умовах розвитку глобалізованої економіки потребують особливих підходів до визначення структури інституціонального забезпечення, а саме на світовому, загальнодержавному, регіональному рівнях.

На світовому рівні: необхідно зазначити, у жовтні 1997 р. на 12-й сесії Генеральної асамблеї Всесвітньої туристичної організації (м. Стамбул, Туреччина) Україна стала повноправним членом організації. На 13-й сесії Генеральної асамблеї Всесвітньої туристичної організації (вересень 1999 р., м. Сантьяго, Чилі) Україну було обрано до складу Виконавчої ради ЮНВТО на період 1999-2003 рр. Світовий рівень інституціонального забезпечення надає оптимальних умов розвитку у Всесвітній туристичній організації (World Tourism Organization, UNWTO) для просування туризму країн-учасниць.

На загальнодержавному рівні в нашій країні діє розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р «Про схвалення Стратегії розвитку туризму і курортів на період до 2026 року», де основними завданнями Стратегії є [8]:

- ❖ здійснення комплексу заходів з підтримки розвитку туристичної індустрії, зокрема створення привабливого інвестиційного клімату у сфері туризму та курортів;

- ❖ забезпечення належного рівня міжгалузевої координації та міжрегіональної кооперації, що сприятиме раціональному використанню туристичних ресурсів і дасть можливість оптимізувати витрати з

державного і місцевих бюджетів на здійснення заходів у сфері туризму та курортів;

- ❖ об'єднання зусиль органів державної влади та органів місцевого самоврядування, представників туристичного бізнесу, інших галузей економіки та інститутів громадянського суспільства для популяризації України у світі і формування іміджу України як країни, привабливої для туризму;

- ❖ гармонізація національного законодавства з європейським, дотримання цілей і принципів, проголошених стратегічними документами розвитку держави.

На регіональному рівні необхідно:

- ❖ підвищити якість нормативно-правових документів, в т.ч. стратегій, програм, які є конкретним і цілісними, направлені на розбудову конкурентоспроможного туристичного продукту, здатного максимально задовольнити туристичні потреби як зовнішнього так і внутрішнього туриста;

- ❖ забезпечення комплексного розвитку територіальних громад, їх зростання за умови раціонального використання та збереження екологічної рівноваги, історико-культурної спадщини тощо;

- ❖ цільове фінансування заходів на регіональному рівні;

- ❖ розбудова туристичної інфраструктури та інфраструктури загального призначення регіону;

- ❖ покращення ситуації на ринку праці через зайнятість населення у туристичній галузі (сільська місцевість, зелений туризм тощо);

- ❖ реалізація підприємницького потенціалу регіону через розвиток туристичної діяльності налагодження тісних взаємозв'язків з науковими, освітніми, громадськими структурами.

Отже, інституціональні чинники забезпечення розвитку готельно-ресторанного господарства мають сутнісні складові взаємозалежності і взаємовпливу інститутів, тому для чіткого функціонування необхідне оптимальне інституціональне забезпечення управління підприємствами готельно-ресторанного господарства як вагомої складової туристичної галузі України, яке повинне поєднувати у собі структури всіх зазначених рівнів: світового, загальнодержавного, регіонального.

Список використаних джерел:

1. Про Туризм : Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр#Text> (дата звернення 19.03.2024).

2. Державне агентство розвитку туризму України URL: <https://www.tourism.gov.ua> (дата звернення 19.03.2024).

3. Oxley, J.E. Institutional environment and the mechanism of governance: The impact of intellectual property protection on the structure of inter-firm alliances. *Journal of Economic Behavior & Organization*. 1999. Vol. 38, issue 3, pp. 283–309.
4. Williamson, O. The Evolving Science of Organization. *Journal of Institutional and Theoretical Economics (JITE)*. 1993. Vol. 149, No. 1, pp. 36–63.
5. Гакова М.В. Роль інституціонального середовища в контексті управління поведінкою персоналу підприємств готельно-ресторанного господарства. *Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського*. 2019. № 1 (70). С. 86-95. URL: <http://elibrary.donnuet.edu.ua/1589/> (дата звернення 19.03.2024).
6. Ковбасюк С.В. Сучасна інтерпретація поняття «інституціоналізація». *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 50. С. 177-182.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 19.03.2024).
8. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p#Text> (дата звернення 19.03.2024).

Байдак Леонід Андрійович

кандидат історичних наук

доцент кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

Вищого навчального приватного закладу

«Дніпровський гуманітарний університет»

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ РЕКРЕАЦІЙНОГО РИБАЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Розвиток туризму в Україні, зокрема, «зеленого» туризму, на сьогодні, є особливо актуальним. Відпочинок, рекреація та оздоровлення є однією із найвищих соціальних цінностей сучасного суспільного розвитку. Сільське населення України здатне отримувати реальні доходи у сфері сільського туризму від таких видів діяльності як облаштування туристичних маршрутів, експлуатація стоянок для туристів; робота гідом чи екскурсоводом; транспортне обслуговування туристів, егерська діяльність та ін. Традиційними та найцікавішими в організації «зеленого» туризму, на нашу думку, виступають водні види відпочинку: рафтинг, серфінг, кайтсерфінг, дайвінг, снорклінг, вейкбордінг, яхтинг. Одне з провідних місць серед видів активного відпочинку на природі посідає любительське (рекреаційне) рибальство.

Відповідно до законодавчої бази України любительське рибальство визначається як безоплатне добування (вилов) водних живих біоресурсів у порядку загального використання, дозволених обсягах, для особистих потреб, знаряддями лову, встановленими відповідними правилами рибальства. У всіх інших випадках любительське рибальство здійснюється на правах спеціального використання. Спортивне рибальство розглядається як складова частина любительського рибальства, що пов'язана з вилученням водних біоресурсів із середовища існування або без такого і яка передбачає використання спеціалізованих непромислових знарядь лову, що мають у своїй основі принцип змагання і здійснюється за спеціальними правилами. Принципи спортивного рибальства передбачають перш за все естетичну та культурну складові, а не добування водних об'єктів як таких, тому спортивне рибальство спрямоване на всебічний розвиток особистості, виховання любові до живої природи та єднання з нею.

Тому сучасне любительське та спортивне рибальство можна розглядати як рекреаційне (*recreational fishing*), під яким розуміється використання водних біоресурсів не тільки з метою добування (вилову) риби, але й активного відпочинку, риболовного екотуризму, збереження і відтворення об'єктів рибальства та навколишнього середовища. Відповідно до «Кодексу практики любительського рибальства Європейської консультативної комісії по рибному господарству у внутрішніх водоймах (EIFAC)» рекреаційне рибальство визначається як «рибальство, здійснюване людьми в основному зі спортивного інтересу, але з можливою побічною метою вилову риби для домашнього вжитку, але не для подальшого продажу» [8].

Починаючи з 70-х років ХХ ст. у світі спостерігається стрімкий розвиток любительського рибальства. Для багатьох розвинених країн розвиток рекреаційної галузі є одним з основних джерел надходження коштів до державного бюджету. Рекреаційне рибальство та рибальський туризм є популярними та надрентабельними галузями в сфері туристичних та розважальних послуг. Найпопулярнішими країнами рибальського туризму є Великобританія, Панама, Туреччина, Росія, США, Венесуела, Мексика, Австралія, Фінляндія, Норвегія. У США рекреаційне рибальство щорічно забезпечує роботою біля 1,0 млн осіб, приносить через акцизні федеральні податки \$45,3 млрд у роздрібній торгівлі, \$600,0 млн – у державні фонди збереження рибальства та водного середовища [13]. Найбільш розвиненими, за рівнем організації спортивного і любительського рибальства, серед зарубіжних країн, що об'єднуються під загальним терміном – рекреаційне рибальство, слід визнати Канаду і США. В цих країнах, багато в чому завдяки зусиллям

державних органів, цей вид господарювання склався у надрентабельну галузь у сфері туристичних і розважальних послуг, яка приносить чималий дохід та соціально-економічні вигоди. Усі внутрішні води у Канаді передані на потреби рекреаційного рибальства. Найпростіші економічні підрахунки показують, що розвиток рекреаційного рибальства в цій країні в 5-10 разів вигідніший від рибного промислу.

Аналіз літературних даних з організації рекреаційного рибальства у країнах Західної Європи та Північної Америки показує, що воно є однією з найбільш прибуткових галузей господарського комплексу країни, яка щорічно приносить до 40% чистого прибутку. Наприклад, загальний щорічний прибуток від цього виду господарювання у Канаді в 1995 році становив майже 50 мільярдів доларів. Зарубіжні вчені вважають, що рекреаційне рибальство економічно дуже вигідне, тому що одна виловлена риба може принести прибуток від 100 до 1000 доларів, в той час як при промисловому рибальстві - до 20-30 доларів. У Сполучених Штатах Америки на один долар затрат у рекреаційному рибальстві доход в середньому становить близько 17 доларів. За оцінками фахівців у розвинутих країнах загальна кількість рибалок-аматорів складає не менше 10 % від загальної чисельності населення країни, в багатьох країнах цей показник значно вищий. Наприклад, у Канаді та Сполучених Штатах Америки не менше 27 % від загальної кількості населення у віці від 6 років активно займаються любительським та спортивним рибальством.

В цілому, аналогічна ситуація спостерігається і в країнах Європейського Союзу. Наприклад, у країнах ЄС близько 35 % жителів надають перевагу саме «зеленому» туризму, а 7 % від загальної кількості європейських туристів здійснюють подорожі саме заради спорту (у тому числі і спортивного рибальства). Рекреаційне рибальство в Європі є надзвичайно популярним способом активного відпочинку. В європейських країнах рибальством займається від 1,6 % (Польща) до 32,2 % (Норвегія) населення. З урахуванням багатовікових традицій кожного з народів індустрія рекреаційного рибальства і пов'язаного з ним риболовного туризму з кожним роком набирає обертів. Так, у 2009 році в країнах ЄС налічувалося більше 16 тис. підприємств і ринків, які займалися господарською діяльністю у сфері рекреаційного рибальства та забезпечували майже 150 тис. робочих місць. Їх послугами користувалися 25 млн. риболовів, що складало майже 6,5 % населення країн ЄС, а річний фінансовий обсяг послуг сягав майже 7 млрд євро.

Такою, рекреаційна галузь може стати і для України, яка має всі передумови для її розвитку. З 90-х років ХХ ст. любительське і спортивне рибальство в Україні розглядається як потенційно високоприбутковий

напрямок рибної галузі економіки держави. З кожним роком загальна кількість риболовів-аматорів в Україні постійно зростає і на сьогодні рекреаційне рибальство – найпопулярніший спосіб активного відпочинку на природі, за даними [18, 35] в країні нараховується близько 10 млн рибалок (понад 22 % населення). Причому за результатами досліджень TNS [6], серед любителів порибалити 76,9% - чоловіки і 23,1 % - жінки. На жаль, розвиток рекреаційного рибальства в Україні є переважно стихійним і слабо керованим різновидом природокористування, яке конкурує з традиційним промислом і може стати важливим соціально-економічним чинником зростання економіки регіонів і держави у цілому [2; 14]. Проте відносно невелика частина риболовів є членами різних громадських об'єднань і приватних риболовних клубів. Наприклад, на Каховському водосховищі в межах Запорізької області лише декілька тисяч риболовів є дійсними членами Українського товариства мисливців та рибалок (УТМР) або інших громадських організацій, а загальна кількість неорганізованих риболовів-любителів становить більше 200 тис. осіб. Так, за даними Запорізької Держрибохорони за один день Каховське водосховище в межах Запорізької області відвідують від 1600 до 4000 риболовів [7].

Переважно стихійний характер любительського рибальства в нашій країні пояснюється, в першу чергу, тим, що відповідно до чинного законодавства, право любительського рибальства мають всі громадяни України без будь-яких серйозних обмежень. Вони можуть реалізовувати своє право безкоштовно у водоймах загального користування, до яких відноситься переважна більшість об'єктів водного фонду, тобто практично всі річки, озера, великі водосховища і прибережні морські акваторії, а також за плату у водоймах, на яких організовані культурні рибні господарства. Централізований облік загальної кількості неорганізованих риболовів-аматорів по всій країні не проводився жодного разу. До теперішнього часу відомі лише уривчасті дані, зібрані з окремих водних басейнів або окремих водойм в деяких регіонах країни і за вельми короткі періоди часу. Близько 100 тисяч квадратних кілометрів малих та середніх водойм України не освоюються рибною промисловістю, через нерентабельність промислу на них. Якщо прийняти як найменшу рибопромисловість у таких водоймах – 3 кілограми з гектара, то щорічні втрати харчового продукту будуть становити близько 30 тисяч тон. Паралельно з організацією на окремих ділянках річок, в озерах, на лиманах та водосховищах сервісу любительського та спортивного рибальства на сучасному рівні, дуже перспективним слід вважати створення культурних рибних господарств на відносно невеликих, як, правило, штучних водоймах. Однією з

категорій водойм, найбільш трудно освоєваних з метою любительського та спортивного рибальства є водойми комплексного призначення. При організації культурних рибних господарств на водоймах комплексного призначення слід мати на увазі, що це є численна група водойм природного або штучного походження (озера, лимани, водосховища, ставки тощо), які активно використовуються в господарській діяльності людини. Зазначені водойми не відносяться до водойм загального користування і в більшості випадків мають конкретного господаря. Водойми комплексного призначення можуть бути спускними і не спускними, багаторічного та однорічного регулювання, однак, завжди існує можливість формування в них іхтіофауни, яка становить певну зацікавленість стосовно організації любительського та спортивного рибальства. Водойми комплексного призначення, як правило, розташовані поблизу населених пунктів, тому є привабливими об'єктами для створення культурних рибних господарств. Дослідження, які проводились [25], свідчать, що українські рибалки в цілому позитивно ставляться до створення платних господарств любительського та спортивного риболовства на водоймах, що спеціально для цього зариблюються і де передбачаються додаткові послуги з надання місць короткострокового та довгострокового відпочинку, прокат плавзасобів, знарядь лову, риболовного інвентарю тощо.

У той же час, навіть поверхові оцінки свідчать, що любительсько-спортивний лов риби у прісноводних водоймах України вже протягом 25 років є конкурентом рибному промислу. За даними різних джерел, аматорські улови на внутрішніх водоймах України у порівнянні з промисловими становлять від 30 % до 400 %. Хоча такі коливання цілком можливі через різні умови у різних регіонах країни, але одночасно вони також свідчать про досить приблизні оцінки масштабів аматорського рибальства. Наприклад, за даними Державного агентства рибних ресурсів України загальний вилов риби риболовами-аматорами на Каховському водосховищі становить приблизно 85 % від загального обсягу промислових уловів, а на Дніпровському водосховищі аматори протягом 1998 - 2010 років видобували риби в 6-9,5 разів більше ніж професійні рибалки [7, 18].

За даними [7, 35] любительські улови у дніпровських водосховищах в цілому за кількістю та масою виловлених особин риби, перевищують промислові вилови: сріблястого карася в 1,5 рази за масою та в 5 разів за кількістю; краснопірки відповідно у 74 та 192 рази. Слід зазначити, що видовий склад риби, що видобувається аматорами та промисловиками, значно відрізняється. В уловах рибалок-аматорів значне місце (до 60-70 %) займають малоцінні та тугорослі види, вилов яких є економічно

збитковим і які промислом практично не охоплюються. Наприклад, краснопірка, окунь, плоскирка в аматорських уловах зустрічаються набагато частіше, ніж у промислових уловах. Частка бичків в аматорських уловах дніпровських водосховищ становить приблизно 28-30 %, у промислових уловах відсутні зовсім. Розрізняється і розмірний склад уловів. Наприклад, середній розмір плітки, що добувається аматорами, становить 12-15 см, в той час як у промислових виловах він досягає, в середньому 28 см.

На жаль, на сьогоднішній день, наукові дослідження любительського рибальства як соціального, економічного, екологічного, культурного феномену в Україні проводяться тільки на Дніпровському (Р. О. Новіцький, О. О. Христов) та Каховському (М. Л. Максименко) водосховищах в адміністративних межах Дніпропетровської та Запорізької областей, частково – на водоймах Харківщини. Практично не досліджений вплив аматорського рибальства на всьому каскаді дніпровських водосховищах, на великих ріках України (Дунаї, Дністрі, Південному Бузі), не вивчаються соціальні та економічні аспекти любительського рибальства як сучасного соціального явища, яке має потужний та різносторонній вплив на водні екосистеми. На сьогодні, не визначені навіть масштаби впливу цього різновиду антропогенної (людської) діяльності на фауну водойм України.

Науковий колектив Дніпропетровської гідробіологічної школи техногенно-трансформованих прісноводних екосистем підготував Програму розвитку рибного господарства Дніпропетровської області на 2020–2025 рр. [3]. В ній значна увага приділяється розвитку любительського (рекреаційного) рибальства, підкреслюється необхідність пріоритетного розвитку любительського та спортивного рибальства, риболовного туризму.

Нагальним є здійснення інвентаризації рибогосподарських водних об'єктів Дніпропетровської області, розробка паспортів і режимів використання, біологічних обґрунтувань; здійснення моніторингу кількісних та якісних показників гідробіонтів, в першу чергу туводної іхтіофауни, впливу на них природних та техногенних чинників; запровадження постійного аналізу обсягів неврахованого, невизначеного, незаконного рибальства (ННН-рибальства) на водоймах області з використанням сучасних методів наукових досліджень (ГІС-технології, сучасної літальної техніки тощо).

У межах України важливим є розгляд питання впровадження контролю за розвитком любительського рибальства, сприяння риболовному туризму, здійснення постійного моніторингу обсягів

вилучення водних біоресурсів рибалками-любителями, розробка і запровадження економічно обґрунтованого єдиного «Квитка рибалки».

Зазначимо також, зростаючу роль рекреаційного (любительського) рибальства в користуванні водними біоресурсами водойм України. За підрахунками [17], впровадження місячних, сезонних, річних дозволів на платне любительське і спортивне рибальство тільки в Дніпропетровській області орієнтовно принесе у бюджет України не менше 10 000 000 грн щорічно. Це цілком співставно з прибутком держави від комерційного рибальства у водоймах Дніпропетровщини. Зазначимо, що уже зараз інфраструктура сфери рекреаційного рибальства пропонує 16,0 тис. робочих місць (особливо у кластерах екотуризму, спортивної риболовлі та послуг активного відпочинку)(за даними www.ukrstat.ua). Рекреаційне рибальство дозволяє освоювати запаси водних біоресурсів, що не повною мірою охоплюються промислом, або зовсім ним не охоплюються, включаючи малоцінні види риб, що підвищує ефективність рибогосподарського використання водойм.

Аматорське рибальство – засіб відпочинку мільйонів громадян України. Соціологічні дослідження, що проводились і проводяться у більшості розвинутих країн свідчать, що любительське та спортивне рибальство сприяють зростанню продуктивності праці. Підвищенню загальноосвітнього та культурного рівня населення, фізичному відпочинку, збільшенню тривалості життя та працездатного віку. З середини 90-х років минулого століття в Україні спостерігається інтенсивне зростання кількості різноманітних підприємств і організацій, найбільш поширених у внутрішніх водоймах країни, які надають широкий спектр комерційних послуг в організації любительського і спортивного рибальства – від елітної трофейної рибалки далеко за межами України за декілька тисяч доларів, до звичайної рибалки на невеликому водосховищі або ставку недалеко від дому за 30-40 гривень.

Любительське та спортивне рибальство сьогодні є важливим фактором соціального та економічного розвитку країни, з яким не можна не рахуватися. Серйозна, науково обґрунтована, еколого-економічна оцінка рекреаційного рибальства в Україні, вивчення його соціальних аспектів, пошук конкретних моделей оптимальної організації господарської діяльності зараз є нагально необхідними. Керований та спрямований розвиток рекреаційного рибальства спільно з розвитком екологічного (зеленого) туризму, у тому числі іноземного (в'їзний риболовний туризм), може стати фактором економічного становлення туристичної і рибогосподарської галузей України та зміцнення позицій держави на міжнародній арені.

Список використаних джерел:

1. Алимов С. І. Рибне господарство України: стан і перспективи. Київ : Вища освіта, 2003. 336 с.
2. Байдак Л. А., Дворецький А. І. Техногенно трансформовані прісноводні екосистеми Придніпров'я : монограф. Дніпро : Ліра, 2019. 228 с.
3. Дворецький А. І., Байдак Л. А., Новіцький Р. О. Про Програму розвитку рибного господарства Дніпропетровської області на 2020–2025 роки. *Сучасні проблеми теоретичної та практичної іхтіології* : матер. XIII Міжнар. іхтіол. науково-практ. конф. (м. Харків, 17–19 верес. 2020 р.). Харків, 2020. С. 68–73.
4. Дробот А. Г., Кузьменко Ю. Г., Максименко М. Л. та ін. Обсяги та склад виловів риби на Каховському водосховищі. *Рибне господарство України*. 2003. № 5. С. 4–6.
5. Джон Бэйли. Поради досвідчених риболовів. Харків : Книжковий клуб сімейного дозвілля, 2012. 160 с.
6. Дослідження Міжнародної дослідницької компанії TNS “Survey: MMI Україна 2009/2+2009/3”. URL: <http://docslide.net/documents/-tns-mmi.html> (дата звернення: 19.09.2023).
7. Ефективність засобів та знарядь лову риби на Каховському водосховищі. Київ : НУБіП, 2010. 56 с.
8. Європейська хартія рекреаційного рибальства і біорізноманіття. URL: <http://flatik.ru/ohota--nacionalenijohotnichij-jurnal-2011--s-21-22-hartiya-gi> (дата звернення: 19.09.2023).
9. Кузьменко Ю. Г., Спасивий Т. В. Сучасний стан та деякі аспекти регулювання аматорського рибальства як істотного чинника антропогенного впливу на іхтіофауну внутрішніх водойм України. *Рибогосподарська наука України*. 2008. № 3. С. 23–29.
10. Кражан С. А., Хижняк М. І. Природна кормова база рибогосподарських водойм : навч. посіб. Херсон : ОЛДПЛЮС, 2013. 330 с.
11. Машков В. М. Довідник українського рибалки. Львів : Світ, 2003. 176 с.
12. Микитюк П. В. Присадибне рибництво та любительське рибальство. Київ : Бібліотека ветеринарної медицини, 2000. 111 с.
13. Мовчан Ю.В. Риби України. Київ : Золоті ворота, 2011. 444 с.
14. Новіцький Р. О. Рекреаційне рибальство в Україні: масштаби, обсяги, розвиток. Екологія та природокористування : зб. наук. праць. 2015. Т.19. С. 148–156.
15. Новіцький Р. О., Дворецький А. І., Христов О. О. Ретроспектива і сучасний розвиток рибного господарства у Придніпровському регіоні. Розвиток Придніпровського регіону: агроекологічний аспект : монограф. Дніпро : ЛІРА, 2021. С. 80–125.
16. Новіцький Р. О., Максименко М. Л., Гончаров Г. Л., Кобяков Д. О. Любительське рибальство в Україні : монограф. Дніпро : ЛІРА, 2022. 200 с.

17. Новіцький Р. О., Дворецький А. І. Розвиток рибництва та рибальства у Придніпровському регіоні: проблеми і перспективи. *Тваринництво степу України*. № 1(2). 2022. 180–192.
18. Попов В., Карелін В. Дорогоцінна енциклопедія рибного лову. Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2006. 704 с.
19. Рудик-Леуська Н. Я. та ін. Атлас іхтіофауни басейну Дніпра. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 348 с.
20. Рибальство у внутрішніх водоймах. Технічна настанова ФАО з відповідального рибного господарства. Анкара, ФАО, 2010. 52 с. URL: <http://www.fao.org/3/a-ba0059r.pdf> (дата звернення: 24.11.2023).
21. Скрипник Н. Я., Сердюк А. М. Рекреаційна географія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 296 с.
22. Стан світового рибальства і аквакультури. Можливості і проблеми. Рим, ФАО, 2014. 253 с. URL: <http://ftp.belal.by/elib/fao/697.pdf> (дата звернення: 25.11.2023).
23. Fishery and aquaculture statistics: FAO yearbook. Rome: Food and agriculture Organization of the United Nations, 2010. 72 p.
24. Все про рибну ловлю в Литві. Рибалка Онлайн. URL: <http://rybalkaonline.org/forum/18-87-1> (дата звернення: 18.03.2024).
25. Державне агентство рибного господарства України. URL: <http://darg.gov.ua> (дата звернення: 18.03.2024).
26. Енциклопедія рибалки. - URL: www.fish.kiev.ua (дата звернення: 18.03.2024).
27. Інформаційний рибальський портал. Рибні місця України. URL: <http://karpela.com.ua/fishplaces/odessa/> (дата звернення: 18.03.2024).
28. Кльова рибалка. URL: <http://www.k-lev.com/TopFish100.html> (дата звернення: 19.09.2023).
29. Одеський клуб риболовів. URL: <http://fishingclub.od.ua/?sites.php> (дата звернення: 19.09.2023).
30. Прогноз активності клювання риб. URL: <http://actigator.com/> (дата звернення: 19.09.2023).
31. Рибалка і все про рибалку. URL: www.rubalka.net (дата звернення: 18.03.2024).
32. Рибалка онлайн. URL: http://rybalka-online.org/publ/stati_o_rybalke/63 (дата звернення: 18.03.2024).
33. Рибалка, снасті, способи лову. URL: <http://rybalku.ru/top/> (дата звернення: 18.03.2024).
34. Сайт рибалок України «На рибалку». URL: www.gonefishing.org.ua (дата звернення: 18.03.2024).
35. Український інформаційний рибацький портал. URL: www.onfishing.com (дата звернення: 18.03.2024).

Лисенко Олена Вікторівна

кандидат економічних наук

доцент кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

Вищого навчального приватного закладу

«Дніпровський гуманітарний університет»

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЦІН НА ГОТЕЛЬНІ НОМЕРИ НА ПРИКЛАДІ М. ДНІПРО

Готельний бізнес є одним з елементів індустрії гостинності. Цей бізнес, попри важке становище на сучасному ринку, розвивається та має величезний потенціал до зростання. Саме готельний бізнес стає тією галуззю економіки країни, що в період військового стану приносить прибутки та створює нові робочі місця. Цей ринок швидко розвивається.

На готельному ринку інновації є ключем до збереження та покращення фінансового стану підприємств. Інновації означають здатність розвивати виробництво і продаж нових продуктів і послуг у відповідь на попит, а в сфері збуту – здатність розробляти нові технологічні процеси на основі технологій, що працюють і комерційних інновацій. Також важливою є здатність розвивати пропозицію доступних для туристів ресурсів. Це дозволяє фірмі вигравати цінову конкуренцію і отримувати прибуток. Ціна на готельні послуги є тим показником, який можна дослідити в динаміці та зробити висновки щодо ситуації на готельному ринку.

Значний внесок у розробку питань побудови статистичного інструментарію та статистичного економічного аналізу господарювання підприємств, регіонів, видів економічної діяльності і держави в цілому зробили вітчизняні вчені. Теоретичні, методологічні та організаційні аспекти цих проблем знайшли відображення в наукових працях В.В. Архипова, М.П. Мальської, О.В. Яшина, Т.В. Шталь, О.В. Кот, А.С. Дядіна та ін. Методи статистичного аналізу та прогнозування розвитку підприємств окреслено в роботах С.Ф. Покропивного, В.В. Вітлінського, О.І. Черняка, Г.О. Черноус, Г. Мінцберга, Дж. Куїна, С. Гошала, Джеймс К. Ван Хорна, Ваховича Джона М. Але для готельного господарства поєднання аналізу змінення цін на готельні номери та безкризового розвитку цієї галузі потребує подальшого дослідження.

Мета дослідження полягає в статистичному аналізі цін на готельні номери в м. Дніпро та прогнозуванні розвитку цих підприємств. При проведенні дослідження використовувались такі методи, як: методи спостереження і співставлення, теоретичного узагальнення, групування,

порівняння, метод аналізу показників динаміки часових та просторових рядів. Для прогнозування розвитку готельного господарства на найближчі періоди застосовано метод екстраполяції.

На вільному ринку все залежить від попиту на певні товари та послуги й відповідної пропозиції цих товарів та послуг. Готельна послуга є специфічним товаром, який містить матеріальні та нематеріальні ресурси, природні блага. Її не можливо виробити раніше, ніж ця послуга буде запропонована та використана. Також її неможливо зберегти. Тобто, споживання послуги готелю — це перебування споживача в місці тимчасового проживання плюс харчування, додаткові послуги і організація дозвілля.

Пропозиція готельних послуг також відрізняється від пропозиції інших товарів. Готелі не змінюють місце розташування. Саме споживач їде до обраного готелю. В цьому випадку саме попит на готельні послуги є рухомим, а пропозиція готельних послуг не рухається. Вона залежить від багатьох складових, серед яких місце розташування готелю і відповідні регіональні особливості. Наприклад, наявність історичної, архітектурної, кліматичної та рекреаційної складової.

Існує постійна потреба в пошуку нових шляхів удосконалення процесів обслуговування клієнтів для успішної роботи на готельному ринку та збільшення прибутку. За законом Парето 20% постійних клієнтів закладу зможуть забезпечити 80% прибутку. Водночас, якість обслуговування та надання послуг не повинна від цього бути вибірковою. Готелі можуть надавати додаткові послуги, але все одно їх робота повинна залишатися якісною та ефективною. Щоб утримати постійних клієнтів і залучити нових в умовах конкуренції, підприємства гостинності не можуть обмежуватися лише стильним інтер'єром і якісною, смачною їжею. Досягти бажаного ефекту можна за допомогою інновацій. Технології трансформують якість обслуговування, впливаючи на виробництво продуктів, надання послуг та їх просування. Сучасна готельна індустрія пропонує своїм клієнтам широкий спектр послуг, наприклад, таких як послуги сомельє, кулінарні шоу, презентації кулінарних страв, бар-шоу, риболовлю та приготування страв на очах у гостей, караоке, кальянні. Пропонуються знижки для постійних гостей, бонусні програми, виїзне ресторанне обслуговування з організацією дозвілля.

Готелі себе рекламують і надають інформацію про пакети своїх послуг. І в цьому процесі важливу роль відіграє ціна на готельні послуги, тобто вартість готельного номеру за ніч або добу проживання. Крім того, попит на відвідування готелів має яскраво виражений сезонний характер. Ціни в часі падають або зростають. Тому зміни цін на номери готелів можна

розглядати як часові динамічні ряди. А якщо розглянути інформацію про ціни на готельні номери в певний момент часу, то будемо мати просторові ряди даних, які демонструють пропозицію готельних номерів одного класу чи різних класів, що користуються попитом, наприклад, в певному місті. Такий просторовий ряд можна проаналізувати, будуючи прогнози регресійні математичні моделі змінення цін на готельні номери. Саме ці моделі зможуть показати не стільки тенденції до змінення цін, скільки наявність кризових явищ в розвитку галузі [4].

Проаналізуємо стан готельної сфери м. Дніпро. У Дніпропетровській області послуги з розміщення станом на 2019 р. надавали 25 готельних закладів з відповідною категорією, з них [9]:

- 5 зірок – 2 готелі;
- 4 зірки – 8 готелів;
- 3 зірки – 9 готелів;
- 5 зірок – 2 готелі;
- 1 зірка – 1 готель.

Загально ці готелі надавали 11826 місць та можливість розмістити понад 384 тис. туристів. З 52 готелів 31 мали спеціально обладнані номери для осіб з інвалідністю [9]. Туристичний потік становив у 2018 році – 2,5 млн грн., у 2019 році – 7,8 млн грн. [6].

Найбільш відомим в області є відомий п'ятизірковий готель «Гранд Готель Україна» – відреставрована красива старовинна будівля в центрі міста. Готель надає 75 комфортабельних номерів:

1. 14 стандартних номерів;
2. 12 стандартних покращених номерів;
3. 24 номерів напівлюкс;
4. 8 номерів люкс;
5. 14 двокімнатних номерів люкс;
6. два президентські номери люкс [7].

У вартість перебування в готелі включено: відвідини спортивно-оздоровчого комплексу; трансфер до залізничного вокзалу; послуги сучасного бізнес центру.

Серед готелів з історією – «Асторія». Будівля готелю «Асторія» зберігла свій стиль та первинний вигляд (початок ХХ століття). Готель розташовано у самому центрі м. Дніпро, біля Оперного театру, Дніпровського академічного театру драми і комедії, театру ім. Т. Г. Шевченка, парку імені Глоби. Поруч також знаходиться стадіон «Дніпро Арена». Готель має 45 номерів категорії Люкс і Стандарт, велика частина яких має балкони з видом на центральний проспект ім. Дмитра Яворницького. Номери облаштовано кондиціонерами, супутниковим ТБ, Wi-Fi. Біля готелю – безкоштовне паркування [8].

Додаткові надходження до місцевого бюджету у вигляді туристичного збору від діяльності готельних закладів: у 2018 р. до бюджету надійшло 2 523,5 тис. грн. що на 425, 6 тис. грн. або на 21 % показника попереднього року (2 084,9 тис. грн. – у 2017 р., 1 749,9 тис. грн. – у 2016 р.).

Станом на 2018-2020 р. дані щодо готелів в м. Дніпро наступні (Табл. 1.).

Таблиця 1

Кількість місць розміщення у готелях м. Дніпро 2018-2020 рр.

Рік	Кількість колективних засобів розміщення, од.	Кількість місць у колективних засобах розміщення	Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщення
2018	93	11826	383907
2019	106	13070	377294
2020	87	8047	151077

Джерело [10].

Проаналізуємо пропозицію готельних номерів, яку надають готелі м. Дніпро [11]. Зауважимо, що ціни на готельні номери важко порівнювати, тому що номери відносяться до різних категорій. Але дослідимо питання з точки зору цінової пропозиції без урахування категорій номерів.

Optima Collection Troitska

Дніпро, 0,7 км. від центру міста.

Двомісний номер з 1 двоспальним ліжком або 2 односпальними ліжками.

Безоплатна відміна бронювання. Без передоплати.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 2180 + податки та збори (UAH 67).

Hutor Hotel

Дніпро, 3,8 км. від центру міста.

Невеликий двомісний номер з 1 ліжком. Сніданок включено.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 1000 податки та збори включено.

Civiization

Дніпро, 400 м. від центру міста. Рівень 1 в Travel Sustainable

Двомісний номер з 1 великим двоспальним ліжком.

Безоплатна відміна бронювання. Без передоплати. Сніданок включено.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 1950 + податки та збори (UAH 67).

Light Hotel

Дніпро, 2,6 км. від центру міста.

Номер «Стандарт Плюс» з 1 великим двоспальним ліжком.

Безоплатна відміна бронювання. Без передоплати. Сніданок включено.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 2050 + податки та збори (UAH 67).

SkyTech Most City Hotel 19 floor PANORAMIC VIEW

Дніпро, 0,7 км. від центру міста. Стандартний двомісний номер з 1 ліжком.

Безоплатна відміна бронювання. Без передоплати. Сніданок включено.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 1340 + податки та збори (UAH 60).

Abri Hotel

Дніпро, 2,4 км. від центру міста. Поруч метро

Рівень 1 в Travel Sustainable

Стандартний двомісний номер з 1 двоспальним ліжком або 2 односпальними ліжками.

Безоплатна відміна бронювання. Без передоплати. Сніданок включено.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 2450 + податки та збори (UAH 67).

Ekaterinoslav

Дніпро, 1 км. від центру міста.

Стандартний двомісний номер з 1 двоспальним ліжком.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 1600 + податки та збори (UAH 67).

Готель Road Star

Дніпро, 8,8 км. від центру міста.

Стандартний двомісний номер з 1 двоспальним ліжком або 2 односпальними ліжками.

Безоплатна відміна бронювання. Без передоплати.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 1398 + податки та збори (UAH 65).

Готель Дніпропетровськ

Дніпро, 1 км. від центру міста.

Стандартний двомісний номер з 2 односпальними ліжками.

Безоплатна відміна бронювання. Без передоплати.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 760 + податки та збори (UAH 67).

Axelhof Бутік-готель

Дніпро, 350 м. від центру міста.

Стандартний двомісний номер з 1 великим двоспальним ліжком.

Безоплатна відміна бронювання. Без передоплати. Сніданок включено.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 3420 податки та збори включено.

Old Bridge

Дніпро, 1,6 км. від центру міста. Рівень 1 в Travel Sustainable

Двомісний номер з 2 односпальними ліжками.

Безоплатна відміна бронювання. Без передоплати.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 1656 + податки та збори (UAH 67).

PremierAtlant

Дніпро, 1,5 км. від центру міста. Номер-студія «Делюкс».

1 студія цілком, 1 ванна, 1 кухня, 30 м². 1 двоспальне ліжко або 2 односпальних ліжка.

Безоплатна відміна бронювання. Без передоплати. Сніданок включено.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 1700 + податки та збори (UAH 237).

Bon Hotel

Дніпро, 0,5 км. від центру міста.

Стандартний двомісний номер з 1 великим двоспальним ліжком.

Безоплатна відміна бронювання.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 3600 + податки та збори (UAH 201).

Prestige Apartments Kalnyshevskogo

Дніпро, 6,3 км. від центру міста.

Стандартний двомісний номер «Делюкс» з 1 великим двоспальним ліжком.

Безоплатна відміна бронювання. Без передоплати. Сніданок включено.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 1090 податки та збори включено.

Optima Collection Dnipro

Дніпро, 1 км. від центру міста.

Стандартний двомісний номер з 2 односпальними ліжками.

Безоплатна відміна бронювання. Без передоплати.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 2180 + податки та збори (UAH 67).

Hotel Academy

Дніпро, 1,9 км. від центру міста.

Двомісний номер «Комфорт» з 1 великим двоспальним ліжком.

Безоплатна відміна бронювання. Без передоплати.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 1690 + податки та збори (UAH 67).

Bartolomeo

Дніпро, 3,4 км. від центру міста.

Сезонна пропозиція.

Стандартний двомісний номер «Плюс» з 1 двоспальним ліжком або 2 односпальних ліжка. Вид на сад. Безоплатна відміна бронювання.

Сніданок включено.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 4259 + податки та збори (UAH 65).

Хостел та апартаменти «Друзі»

Дніпро, 0,5 км. від центру міста.

Стандартний двомісний номер з 1 великим двоспальним ліжком.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 600 податки та збори включено.

Prestige Apartments Berezinka

Дніпро, 6,5 км. від центру міста.

Стандартний двомісний номер з 2 односпальними ліжками та ванною кімнатою.

Безоплатна відміна бронювання. Без передоплати.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 990 податки та збори включено.

Newport

Дніпро, 1 км. від центру міста.

Стандартний двомісний номер з 1 великим двоспальним ліжком.

Безоплатна відміна бронювання. Без передоплати.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 1159 + податки та збори (UAH 48).

Готель Асторія

Дніпро, 150 м. від центру міста.

Стандартний двомісний номер з 1 великим двоспальним ліжком.

Безоплатна відміна бронювання. Без передоплати.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 1550 + податки та збори (UAH 67).

Апартаменти в центрі

Дніпро, 1,1 км. від центру міста.

Апартаменти в-цілому, 1 спальня, 1 вітальня, 1 ванна, 1 кухня, 40 м².

1 двоспальне ліжко.

Безоплатна відміна бронювання. Без передоплати.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 1440 податки та збори включено.

Готель «Бізнес Апартаменти»

Дніпро, 1 км. від центру міста.

Стандартний двомісний номер з 1 двоспальним ліжком.

Безоплатна відміна бронювання. Без передоплати. Сніданок включено.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 1190 + податки та збори (UAH 68).

СПА-Готель Цунамі

Дніпро, 2,1 км. від центру міста.

Стандартний двомісний номер з 1 двоспальним ліжком або 2 односпальними ліжками.

Безоплатна відміна бронювання. Без передоплати. Сніданок включено.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 5495 + податки та збори (UAH 67).

Large apartment in the center

Дніпро, 1 км. від центру міста.

Апартаменти з двома спальнями.

1 апартаменти в-цілому, 2 спальні, 1 вітальня, 1 ванна, 1 кухня, 100 м².

3 ліжка (1 диван-ліжко, 2 широких двоспальних ліжка).

Безоплатна відміна бронювання. Без передоплати.

1 ніч, 2 дорослих. UAH 1620 + податки та збори (UAH 67).

Ці всі номери не є однаковими за своєю характеристикою та класом. Але саме вони пропонуються та рекламуються для заселення в м. Дніпро.

Зведемо отримані дані в таблицю, Табл. 2.

Ціни на готельні номери в м. Дніпро

№	Готель	Ціна номеру, УАН
1.	<u>Optima Collection Troitska</u>	2180+67
2.	<u>Hutor Hotel</u>	1000
3.	<u>Civiization</u>	1950+67
4.	<u>Light Hotel</u>	2050+67
5.	<u>SkyTech Most City Hotel 19 floor PANORAMIC VIEW</u>	1340+60
6.	<u>Abri Hotel</u>	2450+67
7.	<u>Ekaterinoslav</u>	1600+67
8.	Готель Road Star	1398 +65
9.	Готель Дніпропетровськ	760+65
10.	<u>Axelhof Бутік-готель</u>	3420
11.	<u>Old Bridge</u>	1656+67
12.	PremierAtlant	1700+237
13.	<u>Bon Hotel</u>	3600+201
14.	<u>Prestige Apartments Kalnyshevskogo</u>	1090
15.	<u>Optima Collection Dnipro</u>	2180+67
16.	Hotel Academy	1690+67
17.	<u>Bartolomeo</u>	4259+65
18.	Хостел та апартаменти «Друзі»	600
19.	<u>Prestige Apartments Berezinka</u>	990
20.	<u>Newport</u>	1159+48
21.	Готель Асторія	1550+67
22.	Апартаменти в центрі	1440
23.	Готель «Бізнес Апартаменти»	1190+68
24.	СПА-Готель Цунамі	5495+67
25.	<u>Large apartment in the center</u>	1620+67

Джерело [11]

Побудуємо статистичний просторовий ряд цін на готельні номери в м. Дніпро, де показники буде розташовано за принципом: від min до max.

Для цього відсортуємо дані в таблиці від готелів з найменшою ціною за номер до готелів з найвищою ціною Табл. 3.

Таблиця 3

Ціни на готельні номери (без податків та зборів) в м. Дніпро

№	Готель	Ціна номеру без податків та зборів UAH
1.	Хостел та апартаменти «Друзі»	600,00
2.	Готель Дніпропетровськ	760,00
3.	<u>Prestige Apartments Berezinka</u>	990,00
4.	<u>Hutor Hotel</u>	1000,00
5.	<u>Prestige Apartments Kalnyshevskogo</u>	1090,00
6.	<u>Newport</u>	1159,00
7.	Готель «Бізнес Апартаменти»	1190,00
8.	<u>SkyTech Most City Hotel 19 floor PANORAMIC VIEW</u>	1340,00
9.	Готель Road Star	1398,00
10.	Апартаменти в центрі	1440,00
11.	Готель Асторія	1550,00
12.	<u>Ekaterinoslav</u>	1600,00
13.	<u>Large apartment in the center</u>	1620,00
14.	<u>Old Bridge</u>	1656,00
15.	Hotel Academy	1690,00
16.	PremierAtlant	1700,00
17.	<u>Civiization</u>	1950,00
18.	<u>Light Hotel</u>	2050,00
19.	<u>Optima Collection Troitska</u>	2180,00
20.	<u>Optima Collection Dnipro</u>	2180,00
21.	<u>Abri Hotel</u>	2450,00
22.	<u>Axelhof Бутік-готель</u>	3420,00
23.	<u>Bon Hotel</u>	3600,00
24.	<u>Bartolomeo</u>	4259,00
25.	СПА-Готель Цунамі	5495,00

Джерело [11]

Представимо графічно отриману інформацію про рівень цін на готельні номери у м. Дніпро Рис.1.

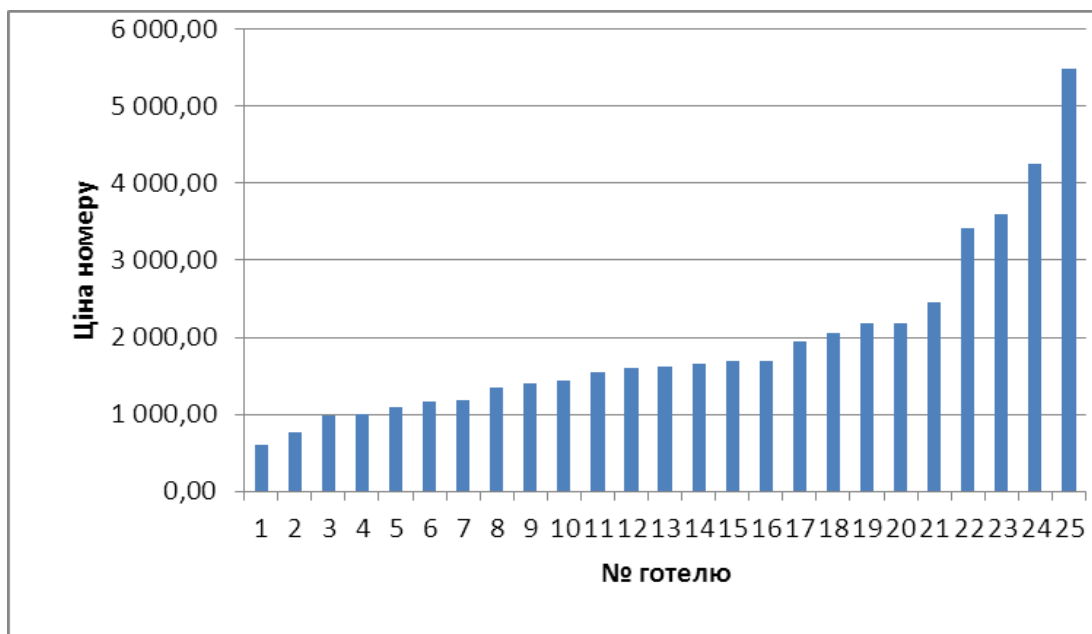

Рис.1. Змінення цін на готельні номери в м. Дніпро. Джерело [11]

Розрахуємо середню ціну на запропоновані номери готелів (функція СРЗНАЧ Microsoft Excel). Середня ціна дорівнює 1934,78 UAH:

$$x_{cp} = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n} \quad (1)$$

Де: x_{cp} – математичне середнє просторового ряду значень цін на готельні номери.

x_i – поточне значення i просторового ряду, $i \in [1;n]$

n – кількість членів ряду.

На основі просторового ряду значень ціни на готельні номери в м. Дніпро побудуємо регресійні прогностні математичні моделі змінення цін. Вони покажуть тенденції змінення цін на майбутні періоди, а також змальовують тренди, тобто постійні частини відповідних функцій. Саме аналіз трендів покаже характер розвитку процесів та наявність чи відсутність кризових явищ в галузі готельного бізнесу.

Регресійні моделі визначають взаємозв'язок між залежною змінною (y — прогнозна ціна) та незалежною змінною (x — просторовий компонент або час). Регресійний метод аналізу визначає аналітичну форму зв'язку між варіацією ознак x і y та змальовує щільність зв'язку між цими ознаками. Параметри кожної частини, яка є постійною і повторюється (тренд) визначаються методом найменших квадратів, де залежна змінна – y , а незалежна – x (або t) = 1, 2, ..., n .

Рівняння містять наступні складові [1, с.104]:

1. тенденцію змінення ряду (тренд);
2. циклічні коливання ряду;
3. випадкову складову.

Найбільш достовірне рівняння обирається перебором основних форм тренда та розрахунку в кожному випадку коефіцієнта детермінації R^2 . Чим ближче R^2 до одиниці, тим краще регресія апроксимує емпіричні дані. В цьому випадку рівняння є більш достовірним. Тобто, коефіцієнт множинної детермінації приймає значення на відрізку $[0;1]$.

В тому випадку, коли $R^2=1$, між змінними y та $x_i, i \in [1;n]$, існує лінійна функціональна залежність. Максимальний коефіцієнт детермінації визначає найбільш достовірне рівняння тренду [1, с. 104].

В тому випадку, коли $R^2=0$, варіація залежної змінної повністю обумовлена впливом випадкових факторів.

На основі даних Табл. 3. за допомогою засобів Microsoft Excel побудуємо відповідні рівняння та представимо їх графічно.

1. Лінійний тренд: $y_t = a + bt$

Де: y — ендогенна змінна (залежна);

$x(t)$ — пояснювальна змінна (незалежна), в цьому випадку — просторовий компонент (або час).;

a, b — фіксовані параметри.

Рис. 2. Функція змінення цін у вигляді лінійного тренду. Джерело [11].

2. Експоненційний тренд: $y_t = e^{a+bt}$ $y_t = e^{abt}$

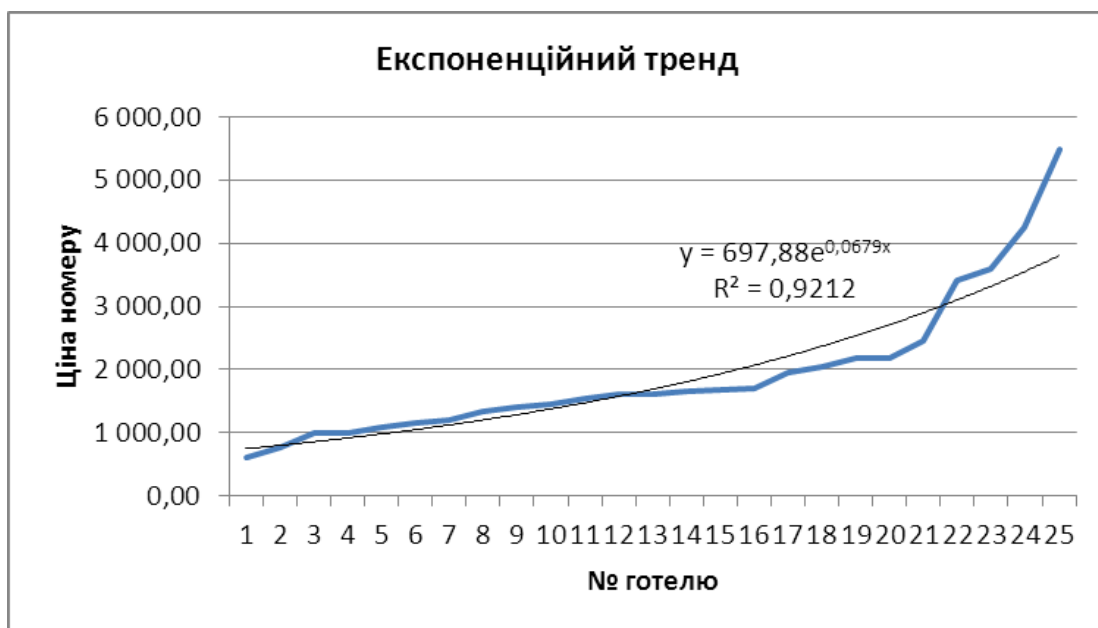

Рис. 3. Функція змінення цін у вигляді експоненційного тренду. Джерело [11].

3. Тренд у формі логарифмічної функції: $y_t = a \ln t + b$

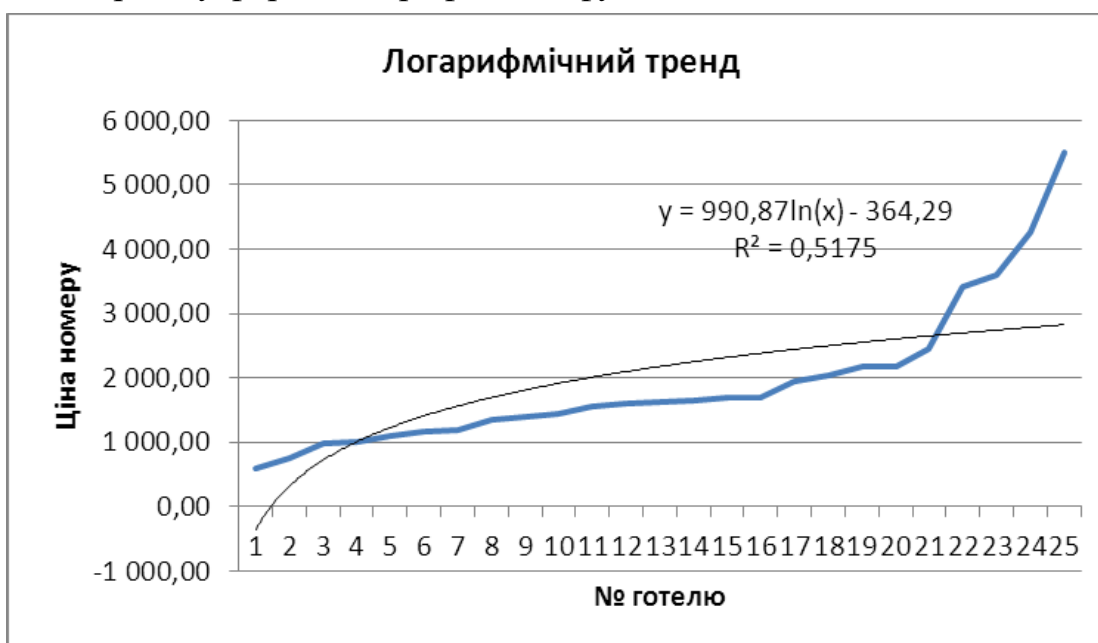

Рис. 3. Функція змінення цін у вигляді логарифмічного тренду. Джерело [11].

4. Тренд у формі степеневі функції: $y_t = a \cdot t^b$

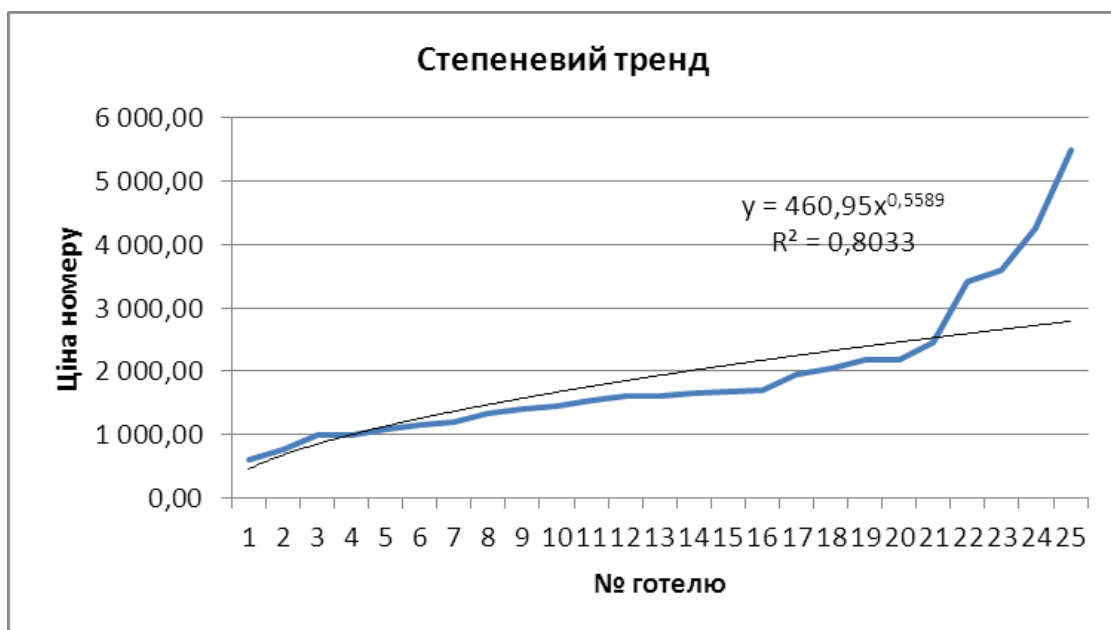

Рис. 4. Функція змінення цін у вигляді степеневий тренду. Джерело [11].

Також існують тренди:

Гіпербола: $y_t = a + \frac{b}{t}$

Парабола другого та більш високого порядку:

$$y_t = a + b_1t + b_2t^2 + \dots + b_kt^k$$

Ці тренди не використовуються при економічному аналізі, тому що такий стрімкий розвиток функцій вважається не притаманним економічним процесам.

Розглянемо та порівняємо коефіцієнти детермінації.

$R^2 = 0,7514$ (лінійний тренд);

$R^2 = 0,9212$ (експоненційний тренд);

$R^2 = 0,5175$ (логарифмічний тренд);

$R^2 = 0,833$ (степеневий тренд).

Найбільше значення має коефіцієнт детермінації експоненційного тренду. Це значить, що функція змінення цін на готельні номери в м. Дніпро має яскраво виражений зростаючий характер. Навіть степенева функція зростає меншими темпами ніж функція змінення цін на готельні номери. В цьому випадку має місце тенденція до розвитку певних кризових явищ в середовищі цін на готельні номери, які пропонуються та рекламуються. Графічно, точка перетину експоненційної функції – ціна на номер в готелі Abri Hotel, яка дорівнює 2445 UAH (№ 21 в Табл. 3). Тобто готелі, які пропонують вищі ціни (готелі № 22-25 в Табл. 3) вже можуть мати труднощі з залученням клієнтів. Або при більш високих цінах існують нецінові фактори вибору саме цих готельних номерів.

Висновок. Змінення цін на запропоновані для відвідання готельні номери у відповідних закладах міста Дніпро демонструє наближення до кризових явищ в галузі. Якщо ціна за готельний номер піднімається вище 2445 UAH, то функція змінення цін на готельні номери перетинає експоненційну функцію, побудовану на базі того ж самого просторового цінового ряду. Це є свідченням наявності кризових явищ. Платоспроможному населенню доступні номери за нижчими цінами. Якщо ціна на готельні номери перетинає розраховану межу, то це ознака впливу нецінових факторів на формування цін на готельні номери та ознака наявності кризових тенденцій розвитку готельної галузі в місті.

Список використаних джерел:

1. Антонова Л. В., Ляховець О. О. Економетрика. Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв : ЧДУ ім. П. Могили, 2011. 232 с.
2. Галасюк С.С., Нездоймінов С.Г. Організація готельного господарства : навч.-практ. посіб. Київ: ФОП Гуляєва В.М., 2019. 204 с.
3. Лисенко О. В. Моделювання забезпечення достатнього рівня фінансування операційного періоду підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.11. Київ. КНУ ім. Т. Г. Шевченко, 2019. 22 с.
4. Реєстр свідоцтв про встановлення категорій готелям. URL : <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=17c151ac-65a4-40c8-8f5b> (дата звернення: 18.03.2024).
5. Аналіз стану та визначення тенденцій соціально-економічного розвитку Дніпропетровської області та її адміністративно-територіальних одиниць за 2014-2018 роки. URL : https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/analizStanuTaviznachennjaTendenciy_2019.pdf (дата звернення: 18.03.2024).
6. Паспорт Дніпропетровської області. URL : https://adm.dp.gov.ua/pro-oblast/dnipropetrovshina/pasport-oblasti_rozshirenij.pdf (дата звернення: 18.03.2024 р.).
7. Офіційний сайт Гранд Готелю Україна. URL : <http://grand-hotel-ukraine.dp.ua/> (дата звернення: 18.03.2024).
8. Офіційний сайт готелю «Асторія». URL : <https://www.astoria.com.ua/> (дата звернення: 18.03.2024).
9. Колективні засоби розміщення в м. Дніпро. URL : <http://www.dnprstat.gov.ua/statinfo/tur/2020/tur5.pdf> (дата звернення: 18.03.2024).
10. Головне управління статистики у Дніпропетровській області, 2021 . URL : www.dnprstat.gov.ua (дата звернення: 18.03.2024).
11. Сайт туристичного агрегатору booking.com. URL : <https://www.booking.com/searchresults.ru.html?aid=1250365&label=olr> (дата звернення: 18.03.2024).

ВИСНОВКИ

Державне регулювання індустрії гостинності є багатограним процесом і часто безпосередньо впливає на прийняття управлінських рішень на макроекономічному рівні, що впливають на діяльність всієї держави. Хоча легітимність втручання держави в діяльність фірм більше не ставиться під сумнів, немає гарантії, що впровадження нормативних актів є однаково справедливим або завжди економічно доцільним. Тому у колективній монографії «Державне управління в галузі туризму та гостинності в Україні» порушені ці питання.

Результати дослідницького проєкту свідчать, що існує прямий зв'язок між різними областями індустрії туризму та гостинності та ефективністю державного управління ними. Метою даної роботи було дослідження потенціалу перетворення інституційних можливостей на реальну державну практику, що формується різними структурами та механізмами, які мають тенденцію надавати новий зміст та масштаби управлінню державними та приватними підприємствами в сфері туризму та гостинності. Представлена монографія може мати реальний вплив на досягнення цілей державної політики у сфері гостинності.

Авторами наголошено, що спільна відповідальність, прозорість та підзвітність відіграють важливу роль у здійсненні державно-приватної координації та співробітництва, оскільки вони розширюють доступну інформацію не лише про результати, а й про якість державного та приватного сектору в сфері туризму та гостинності.

Слід звернути увагу на важливість для вітчизняної науки окремих теоретичних підходів, що розкрито в монографії, серед них такі, як: дослідження концептуальних підходи до формування системи державного управління в сфері гостинності, виявлення впливу показників гостинності на індикатор національного економічного розвитку шляхом застосування методів кореляційно-регресійного аналізу, аналіз принципів державного управління курортною справою та етика лікування на курортах, аналіз проблеми державного управління процесом адаптації системи туристичної освіти України до європейських стандартів.

Важливим здобутком монографії є також розкриття практичних напрямів розвитку туризму та гостинності, зокрема: практичні дослідження процесу регулювання діяльності закладів ресторанного господарства державними службами України; визначення чинників забезпечення розвитку готельно-ресторанного господарства; систематизація механізмів державного регулювання сфери

рекреаційного рибальства в Україні; проведення статистичного аналізу цін на готельні номери на прикладі м. Дніпро.

Особливістю представленої колективної монографії «Державне управління в галузі туризму та гостинності в Україні» є можливість застосування теоретичних та практичних напрацювань у процесі державного управління на регіональному рівні та рівні місцевого самоврядування для розкриття потенціалу сфери туризму та гостинності.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ
В УКРАЇНІ**

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

За загальною редакцією
доктора політичних наук, професора
В. М. Торяника

